

Militaire Spectator

MAANDBLAD

waarin opgenomen de officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht

UITGAVE:

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap

Secretaris: R. A. C. Bertholee
Donkslagen 22, 4823 KE Breda

Ledenadministratie:
K. Doormanlaan 274, 2283 BB Rijswijk

HOOFDREDACTEUR:

T. de Kruijf
generaal-majoor der genie
p/a Inst. Defensieleergangen MPC 16Y
Postbus 20701, 2500 ES Den Haag
Telefoon (015) 15 27 00

ADJ.-HOOFDREDACTEUR:

A. C. L. Adema
commodore Koninklijke luchtmacht

REDACTEUREN:

ir. J. W. van Bommel
kolonel van de technische staf

J. M. J. Bosch
kolonel der cavalerie

drs. P. H. Kamphuis
hoofd Sectie Militaire Geschiedenis KL

F. H. Meulman
luitenant-kolonel Koninklijke luchtmacht

drs. G. J. C. Roozendaal
kolonel van de militair psychologische en sociologische dienst

BUREAUREDACTIE/PRODUKTIE:

Brasserskade 227a, 2289 PA Rijswijk
Telefoon (015) 15 22 00

ABONNEMENTEN:

f 40,-, buitenland f 50,- per jaar
Losse nummers f 4,-

ADVERTENTIES:

Giethoorn-NND
Postbus 41, 7940 AA Meppel
Telefoon (05220) 6 66 66
I.s.m. CET Reclame & Publiciteit
Rogge 19, 5521 RX Eersel
Commerciële zaken: A. H. C. Thijssen
Telefoon (04970) 1 67 89

NADRUK VERBODEN

Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en de Koninklijke luchtmacht 186

Editoriaal:
Luchtmobiliteit 187

P. Huysman:
Multinational Division (Central). Een nieuw gezicht in de NAVO 189

V.S. Etkin and S.N. Rodionov:
Strategic co-operation and alliance 197

dr. M.C. Jansen:
Rusland en de wereld 201

drs. J.W.M. Schulten:
Operatie Rösselsprung. Een militaire operatie in Bosnië, 50 jaar geleden 204

drs. J.A.C. de Ruiter:
Veranderen oké, maar wát dan? 214

K. Gijsbers:
De nieuwe Amerikaanse landmachtdoctrine. Proces en produkt voor evolutie en stabiliteit 219

Meningen van anderen:
Logistiek van Nederlandse Unprofor-troepen in het eerste jaar 227

Antwoord op meningen van anderen:
Logistiek van Nederlandse Unprofor-troepen in het eerste jaar 228

Boeken 229

OFFICIËLE MEDEDELINGEN

KONINKLIJKE LANDMACHT
KONINKLIJKE LUCHTMACHT

KL/KLu-mededelingen/ orders cfm VS 2-1100

KL-order (DEBKL) XX.X/1. KL-orders en KL-mededelingen (920902).

KL-order (DOKL) 86/14. Aanvragen voor het verkrijgen, het wijzigen of het opheffen van telecommunicatievoorzieningen (920917).

KL-order (DMKL-Afd Munitie) 15/14. Melden en onderzoeken van ongevallen met munitie en/of explosieve stoffen (921105).

KL-order 23.29/1. Inspecteur Militaire Muziek Krijgsmacht. Regeling beheer militaire tamboerkorpsen (930113).

KL-med. 55.3/259. Variabele regelingen en gegevens voor militaire deelname aan de internationale Vierdaagse Afstandmarsen te Nijmegen 1993 (930311).

KL-order (BLS) 91.1/2. Traditiecmissie Koninklijke landmacht (930701).

KL-order (BLS) 15.6. Lijst van te nemen maatregelen ingeval van een calamiteit (930923).

KL-med. 53.84. Onderscheidingsteken voor langdurige dienst als officier (931101).

Mededelingen van het Commando Opleidingen Koninklijke landmacht

Verschenen en opgenomen in VS 2-2506, index van voor de KL van kracht zijnde boekwerken.

KL-order (DPKL) 51.2/200. Opkomstdata, bevorderingsdata alsmede data groot verlof en klein verlof in afwachting van groot verlof voor dienstplichtigen der Koninklijke landmacht (910123).

KL-order (Ministeriële regeling) 86/14. Telecommunicatie-aangelegenheden Koninklijke landmacht; niet van toepassing in tijd van oorlog.

IK 5-135. Fascines (groot).

IK 5-195. Infanterie pionier luchtmobiel.

VS 5-145. Mijnenlegpeloton.
VS 5-192. Geniegroep luchtmobiel.
VS 6-252, 4e druk. Bediening enkele stuk 155 mm, mech, M 109 A2/90.
IK 9-53, 3e dr. Instructiekaart voor de commandant van een bergingsvoertuig (-eenheid).
IK 55-1, 4e dr. Handleiding voor de chauffeur t.b.v. het vervoer van bepaalde gevaarlijke stoffen.
VS 55-30. 4e dr. Verplaatsingen.

Mededelingen van het Commando Verbindingen Koninklijke landmacht

IK 11-1. Elektronische bescherming (2e dr.) Gewijzigde inzichten en naamgeving op eov-gebied (MC 64, NATO EW Policy) hebben een nieuwe opzet van IK 11-1 noodzakelijk gemaakt.

VS 11-55. Handleiding voor abonnees van het Legerkorpsrayonverbindingssysteem (2e dr.). Ten behoeve van de beproeving, de opleiding en tot ontwikkeling tot een definitief voorschrift is in 1988 de voorlopige richtlijn VR 11-55 uitgegeven. In VS 11-55 zijn de commentaren op VR 11-55 verwerkt die bij beproevingen naar voren zijn gekomen. Ook is het commentaar op de VR van de gebruikers tijdens oefeningen geëvalueerd en verwerkt. VS 11-55, 2e dr., is vastgesteld door LAS/SSOV, d.d. 17 april 1991, nr SSOV/3253. Hiermee vervalt de 1e druk, uitgegeven als VR 11-55.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat de officieren, die maandelijks van Rijksweg de „Militaire Spectator” ontvangen, bij wijziging van hun adres, dit dienen bekend te maken aan de administratie van de eenheid waarbij zij in onderhoud zijn.

Einde van de Officiële mededelingen van de Koninklijke landmacht en Koninklijke luchtmacht

ADRESWIJZIGING BUREAU REDACTIE

Belanghebbenden wordt meegedeeld dat de bureauredactie
op 28 april jl. is verhuisd. Het nieuwe adres luidt:

Bureauredactie Militaire Spectator MPC 16 Y
p/a Instituut Defensie Leergangen
Postbus 20701 2500 ES Den Haag

Luchtmobiliteit

Na twee jaren in oprichting te zijn geweest, heeft op 1 april jl. de Multinationale Luchtmobiele Divisie [*Multinational Division (Central)*, afgekort MND(C)] een actieve status gekregen. In een artikel in dit nummer gaat de divisiecommandant in op de wordingsgeschiedenis, de organisatie en de taken.

Met deze divisie is een eenheid opgericht met een behoorlijke omvang, die – al dan niet in het verband van het ACE Rapid Reaction Corps (ARRC) – voor operationele inzet beschikbaar is. De divisie kan verschillende taken uitvoeren binnen het gehele geweldsspectrum en daardoor een belangrijke bijdrage leveren bij operaties, die worden uitgevoerd in het kader van crisisbeheersing of in het geval van een groot conflict.

Alhoewel in het desbetreffende artikel verschillende onderwerpen aan de orde komen, die een nadere beschouwing waard zijn (te denken aan bv. de C³-aangelegenheden, de standaardisatie en de logistieke ondersteuning), wordt de aandacht in dit editoriaal met name gericht op enkele aspecten van luchtmobiliteit. In het afgelopen jaar is dit onderwerp op vele plaatsen aan de orde geweest en het heeft soms tot heftige discussies geleid (o.a. in het maandblad *Carré* in de periode sep. 1993 tot jan. 1994).

Inmiddels is door de Directeur Operatiën Koninklij-

ke landmacht een „Operationeel Concept” voor de Luchtmobiele Brigade uitgegeven (10 nov. 1993) en daarmee zou voorshands het laatste woord zijn gezegd. Het Concept is echter nog niet compleet; zo ontbreekt het veronderstelde optreden in het geval van een grootschalig conflict. Tevens is in de aanbiedingsbrief vermeld, dat „op basis van ervaringen” nog wijzigingen mogelijk zijn. Hierdoor is er nog ruimte om een aantal aspecten op een rij te zetten en gelet op de hiervoor vermelde discussie lijkt dat wenselijk.

Tot enkele jaren geleden werd binnen de krijgsmacht slechts op enkele plaatsen over luchtmobiliteit gesproken. Voor zover is na te gaan bleef de belangstelling beperkt tot de toenmalige Hogere Krijgsschool, het Opleidingscentrum Grond-Luchtsteun (OCGLS), de Groep Lichte Vliegtuigen (GPLV) en enkele staf-officieren bij de Koninklijke landmacht (KL) en Koninklijke luchtmacht (KLu). De belangstelling die er was, bleef doorgaans beperkt tot de aspecten pantserbestrijding en transport. Voor deze taken is jarenlang de behoefte gesteld in de respectieve defensienota's en zijn in de meerjarenramingen gelden gereserveerd. Een hoge prioriteit is aan deze operationele behoefte echter niet verbonden geweest. In de Defensienota 1974 werd melding gemaakt van een aanschaffing van anti-tankhelikopters op de middellange termijn. In de nota van 1984 was de prioriteit nog lager, want daarin werd expliciet „voorrang gegeven aan wapensystemen, die op de grond opereren”. In het deel van die nota, dat betrekking heeft op de Koninklijke luchtmacht, werd melding gemaakt van het op termijn aanschaffen van een beperkt aantal transporthelikopters. Pas in de begroting 1989 is de behoefte aan anti-tankhelikopters duidelijk aangegeven. Daarentegen lijkt volgens deze begroting voorlopig geen geld beschikbaar te zijn voor luchttransport (dus ook transporthelikopters).

Voor de buitenstaanders kwam de aankondiging in de Defensienota 1991 om een luchtmobiele brigade op te richten in zekere zin dan ook als een verrassing. De mobiele contra-concentratieconceptie, ontwikkeld door de NAVO als verdedigingsconceptie voor Centraal-Europa, vereist multinationale eenheden (de *reaction forces*), die in het geval van crisis snel beschikbaar moeten zijn. De KL-bijdrage hieraan wordt een luchtmobiele brigade. Deze brigade – aldus de nota – zal ook een bijdrage kunnen leveren aan cri-

sisbeheersingsoperaties buiten het NAVO-verdragsgebied. In de Prioriteitennota, die in januari 1993 verscheen, zijn beide inzetopties gehandhaafd, waarbij de volgorde is gewijzigd.

Afgezien van enkelen die zich in het verleden in deze materie hebben verdiept, zijn het denken over en de kennis van het luchtmobiele optreden dus nog tamelijk pril en over ervaring kan nog nauwelijks worden gesproken. Zowel de KL als de KLu zullen t.a.v. dit optreden ongetwijfeld nog met vele leermomenten te maken krijgen. Vanwege het gebrek aan kennis, maar vooral ook ervaring, is een nauw volgen van de ontwikkelingen elders en het goed analyseren en uitdragen van eigen ervaringen noodzakelijk om van de luchtmobiele brigade een effectieve gevechtseenheid te maken. Gezien deze omstandigheden is het dan ook niet verwonderlijk dat soms tegenstrijdige visies over het optreden worden geuit. Het feit dat een aantal officieren van zowel de KL als de KLu naar de pen grijpt en zijn mening uitdraagt, duidt op hun grote betrokkenheid bij de toekomst van de beide krijgsmachtdelen. Men moet dit waarderen, maar zal dan ook moeten accepteren dat de meningen uiteen kunnen lopen en de discussies soms wat fel zijn. Een opponent „de grond in boren” of in de houding zetten is dan ook niet gewenst, het dient de zaak niet en schrikt jonge officieren af nog eens een discussie aan te gaan.

Op het gevaar af olie op het vuur te gooien in plaats van op de golven, volgen hier nog enkele opmerkingen over het optreden van luchtmobiele eenheden. Deze eenheden bestaan uit zowel een luchtcomponent (helikopters) als een grondcomponent (KL-eenheden). Is de luchtcomponent niet beschikbaar, dan neemt niet alleen de gevechtskracht sterk af (gevechtshelikopters), maar wordt ook de (tactische) mobiliteit gereduceerd tot die van lopende infanterie. Verder is bevoorrading niet meer mogelijk en is men voor bescherming afhankelijk van de pionierschap.

Transporthelikopters zijn zeer kwetsbaar voor vijandelijk vuur. Tenzij aan bijzondere voorwaarden is voldaan, is het overvliegen van vijandelijk gebied af te raden. Alhoewel aan gevechtshelikopters doorgaans

extra beschermende voorzieningen zijn getroffen en daardoor de kwetsbaarheid is verminderd, moet worden bedacht dat hierdoor zowel de bemanning als het toestel zeker niet immuun zijn geworden. Optreden boven vijandelijk gebied is dan ook minder gewenst. Helikopters hebben een beperkte vliegduur. Elke voorziening aan de helikopter, waardoor het eigen gewicht toeneemt, heeft tot gevolg dat het vliegbereik vermindert. De vuurkracht van gevechtshelikopters is bijzonder groot en zeer belangrijk voor het optreden van de grondcomponent. Deze beschikt over beperkte vuursteun, terwijl de pantserbestrijdingscapaciteit een geringe mobiliteit bezit. De gevechtshelikopters echter zullen slechts continu ter beschikking kunnen zijn, indien een roulatieschema wordt gehanteerd. Dat heeft wel tot gevolg dat dan maar een derde van de gevechtshelikopters zal zijn ingezet. De noodzaak van een goede samenwerking tussen grond- en luchtcomponent wordt nog onderstreept door het gegeven, dat gevechtshelikopters slechts een bepaald gebied kunnen beheersen en dan nog gedurende een bepaalde tijd (maximaal 12 uur volgens de operationele conceptie). De grondgebonden component is nodig voor het nemen en bezetten van terrein. Met betrekking tot de inzetmogelijkheden van helikopters moet ten slotte nog worden gesignaleerd, dat de weersomstandigheden nog steeds grote invloed hierop hebben, ondanks de aanzienlijke verbeteringen voor het vliegen onder omstandigheden van verminderd zicht.

Deze opmerkingen over het luchtmobiel optreden zijn verre van volledig, maar ze geven wel een beeld van mogelijkheden en beperkingen van zowel de grond- als de luchtcomponent van luchtmobiele eenheden. Een succesvolle inzet vereist een geïntegreerd optreden van de lucht- en de landcomponent. De belangrijkste voorwaarde daarbij is de bewegingsvrijheid van de helikopters. Zodra deze vrijheid drastisch wordt ingeperkt, door de tegenstander, door het weer, of door de bepalingen van verdragen die in het kader van crisisbeheersingsoperaties worden gesloten, moet worden onderzocht of de inzet van andere typen eenheden (gemechaniseerd of gemotoriseerd) niet doelmatiger is.

P. Huysman

generaal-majoor der infanterie

Multinational Division (Central)

Een nieuw gezicht in de NAVO

De Multinational Division (Central) [MND(C)] is een kersverse NAVO-formatie wier hoofdkwartier sedert 1 april jl. operationeel is in het Rheindahlen Military Complex in Duitsland, nabij Mönchengladbach. Tot 1993 waren de hoofdkwartieren van Northern Army Group (Northag) en 2 Allied Tactical Air Force (2ATAF) hier ondergebracht.

De MND(C) behoort in de nieuwe NAVO-commandostructuur tot de *Rapid Reaction Forces* (RRF), evenals het *Ace Rapid Reaction Corps* (ARRC) onder welks commando de MND(C) in vrede en in principe ook in crisistijd zal ressorteren. Headquarters (HQ) ARRC werd van Bielefeld naar Rheindahlen verplaatst, een co-locatie van belangrijke elementen van de RRF, hetgeen ongetwijfeld operationele voordelen heeft.

Dit artikel heeft tot doel een beeld te geven van dit „nieuwe gezicht” in de NAVO, waarbij zal worden ingegaan op de achtergronden, de multinationaliteit, de conceptie en luchtmobiliteit van de MND(C). Tevens zullen aspecten als *air mechanization*, *command* en *control*, en leiderschap de aandacht krijgen.

Achtergronden

Reeds in de jaren '80, toen het *General Defence Plan* (GDP) nog actueel was, bestond in de Centrale Sector al de behoefte een snel inzetbare en zeer beweeglijke luchtmobiele eenheid te formeren. Bij *Allied Forces Central Europe* (Afcen) werden studies verricht naar de haalbaarheid van een dergelijke conceptie. In 1989 werd men echter ingehaald door de politieke en militaire realiteit; de vroegere dreiging nam af en NAVO ging over tot een ingrijpende reorganisatie, die nog steeds gaande is.

De zojuist genoemde conceptie werd echter niet in de ijskast gezet. Integendeel, ze paste voortreffelijk in de veranderende NAVO-gedachte, die zich meer

en meer richtte op crisismangement. Om het momentum in de besluitvorming te handhaven werd tijdens een van de laatste oefeningen van Northag, CERTAIN SHIELD in september 1991, zelfs met een ad hoc *Multinational Airmobile Division* (MNAD) geoefend.

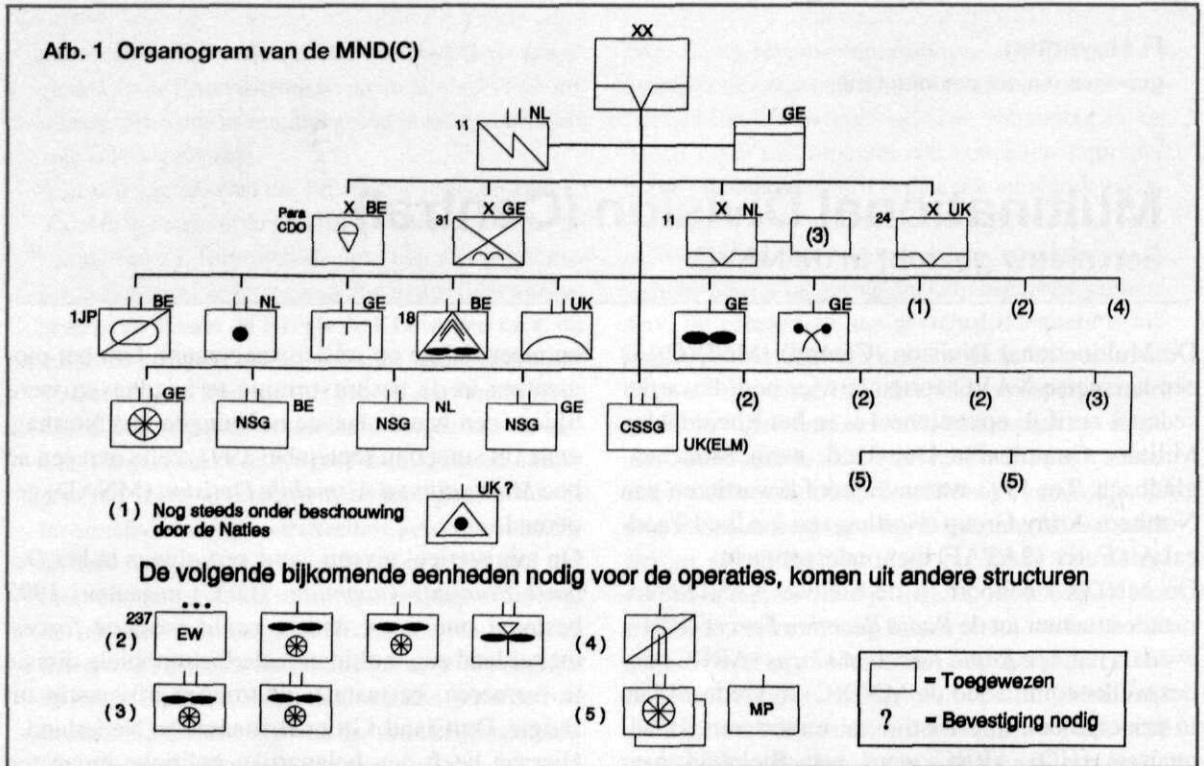
Op ministerieel niveau werd vervolgens in het *Defense Planning Committee* (DPC) in januari 1992 besloten om, naast andere *rapid reaction forces*, metterdaad een multinationale luchtmobiele divisie te formeren, bestaande uit troepen afkomstig uit België, Duitsland, Groot-Brittannië en Nederland.

Hieraan heeft een belangrijke politieke reden ten grondslag gelegen, namelijk dat NAVO ook over een organieke multinationale formatie moet beschikken van relatief geringe omvang (20.000 soldaten). De multinationaliteit in een dergelijke divisie leidt bij inzet automatisch tot een verdeling van de politieke verantwoordelijkheid. Bovendien kan ook op relatief laag niveau reeds de internationale verbondenheid in de NAVO worden getoond. Op 1 april 1992 werd in Brunssum (NL) een MND(C) *Activation Staff* opgericht, belast met de realisatie onder het toezien oog van HQ Afcen. Deze staf moest zichzelf per 1 april 1994 tevens omvormen tot HQ MND(C).

Multinationaliteit

Multinationaliteit is in de NAVO niet nieuw. Haar bestaansrecht rust op een belangrijke pijler, die „alliantie” heet. Zo waren alle hoofdkwartieren boven legerkorpsniveau al multinational en ook bij oefeningen door de nationale legerkorpsen werd al geallieerd samengewerkt door wederzijdse onderbevelstellingen van gevechtseenheden. Zo op het oog kon dus bij de formatie van een multinationale divisie worden verder gewerkt op een bekend thema. Toch menen wij dat er accentverschillen zijn met de oude situatie als het gaat om een organieke mul-

Afb. 1 Organogram van de MND(C)

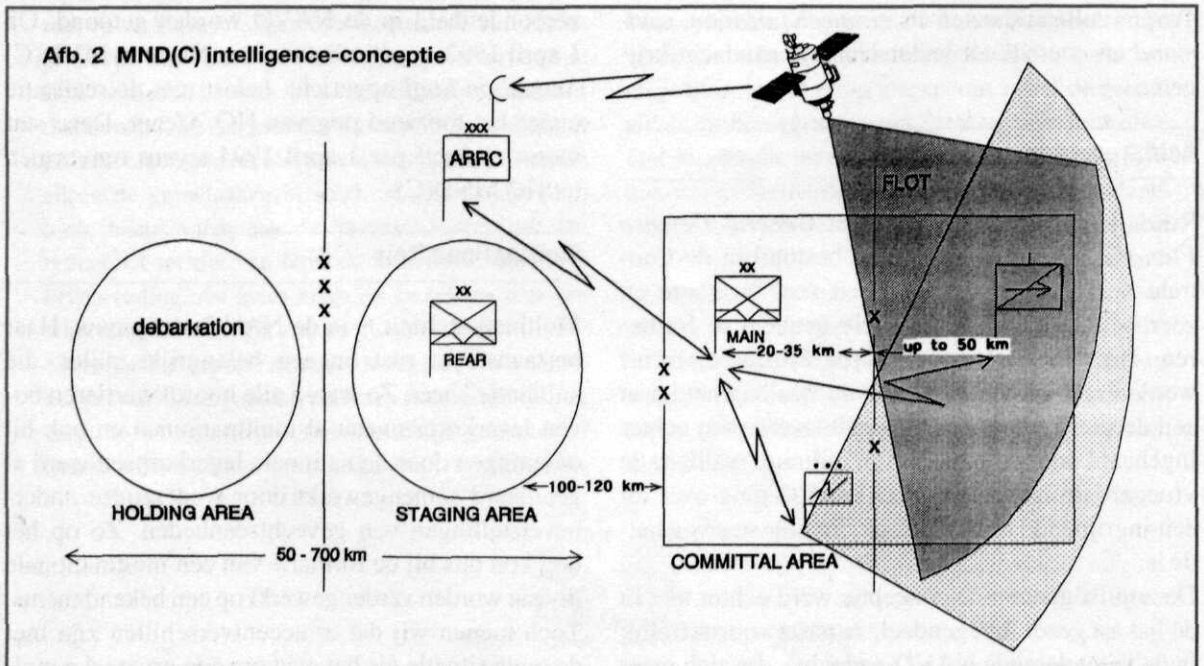

tionale divisie, die als een geoliede gevechtsformatie moet kunnen opereren. De NAVO kan zich niet veroorloven slechts een „politieke divisie” in het leven te roepen. Gezien de nieuwe politiek-militaire situatie in Europa ligt het voor de hand dat een dergelijke formatie als *tool of crisis*

management binnen, dan wel buiten ARRC-verband wordt ingezet.

Voor deze nieuwe uitdaging moeten wij echter niet bang zijn. Wij, als collega's militairen door de jaren heen, moeten en kunnen deze politieke wil in daden omzetten. Wij hebben reeds de wil en de

Afb. 2 MND(C) intelligence-conceptie

spirit binnen HQ MND(C) en de eenheden behorende tot de divisie kunnen constateren en die zijn hoopgevend. Wij komen daar later, onder Leiderschap, nog op terug.

De multinationaliteit binnen de MND(C) krijgt in eerste instantie gestalte door de organisatie. Voor wat betreft de HQ MND(C) volstaan wij met te vermelden dat ieder deelnemend land 25% van de totale personele sterkte levert. Er zijn vier wisselfuncties, nl. de commandant (nu NL), de plv. commandant (nu UK), de chef van de staf (nu GE) en de chef van de G3-sectie (nu BE).

Een zelfde evenwichtige verdeling is nagestreefd in de divisie-organisatie. Ieder land levert een brigade, nl. de (BE) Paracommandobrigade, de 31 (GE) Luftlande-Brigade, de 24 (UK) Airmobile Brigade en de 11 (NL) Luchtmobiele brigade. Afb. 1 geeft het organogram.

Multinationaliteit brengt voorts mee dat de belangrijkste gevechtselementen, de brigades, verschillen in structuur, bewapening en logistieke middelen. Hieraan zijn met name op logistiek gebied problemen verbonden, die om een oplossing vragen. Daaraan wordt hard gewerkt. Tijdens onze eerste oefeningen op de kaart en studieperioden, samen met de onderdeelcommandanten, is gebleken dat, operationeel gezien, aan een zekere diversiteit ook belangrijke voordelen zijn verbonden. Afhankelijk van de uit te voeren missie kunnen bepaalde nationale vaardigheden en uitrusting worden uitgebuit. Zo hebben de BE en GE brigade een luchtlandingscapaciteit. De GE brigade beschikt bovendien over een belangrijk gevechtselement in de vorm van een licht gepantserd voertuig, de Wiesel, waarop een Tow of een snelvuurkanon is gemonteerd. In de UK en NL brigade worden de gevechtshelikopters als geïntegreerd element in de organisatie opgenomen. In totaal beschikt de divisie over 11 infanteriebataljons.

Conceptie

De oprichting, de training en de eventuele missies van een gloednieuwe NAVO-formatie als de MND(C) vereisen een duidelijke visie, neergelegd in een MND(C)-conceptie en gesteund door de deelnemende landen en de NAVO. Een commandant van een dergelijke eenheid dient immers te weten waarvoor hij verantwoordelijkheid draagt en binnen welke „operationele grenzen” hij zich dient

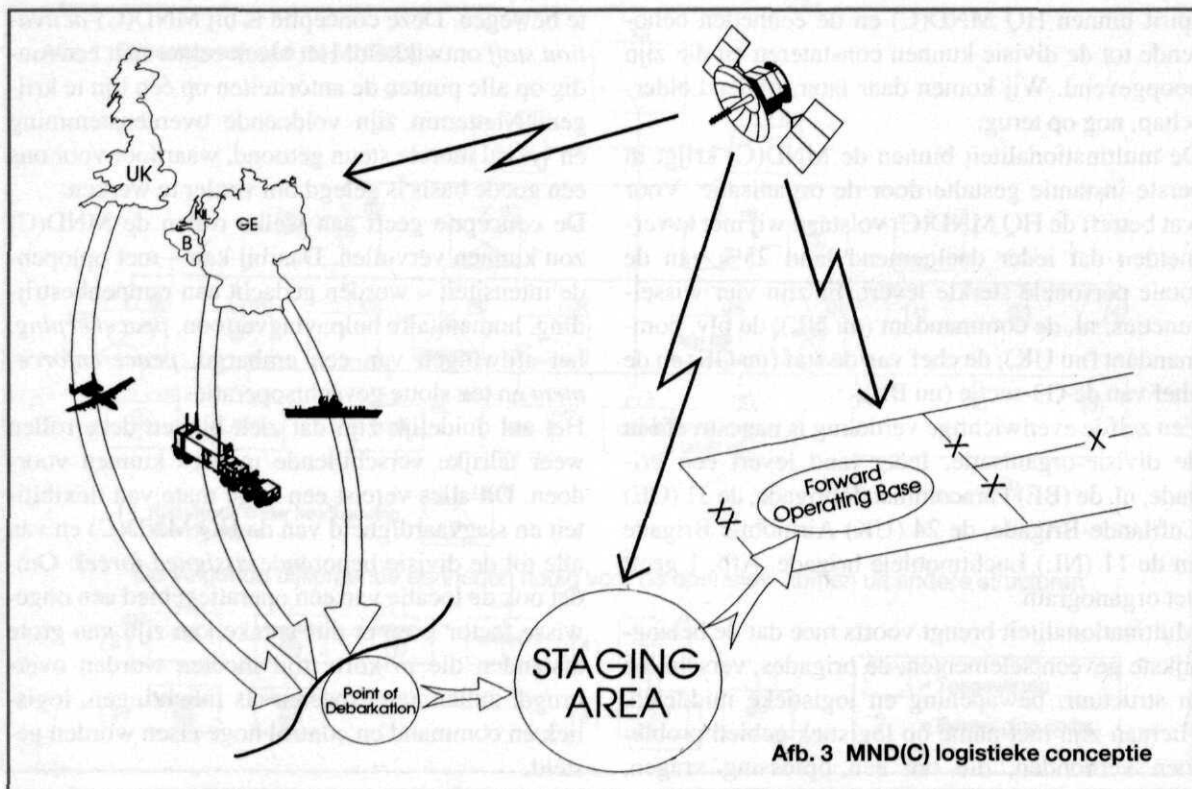
te bewegen. Deze conceptie is bij MND(C)-*activation staff* ontwikkeld. Het bleek echter niet eenvoudig op alle punten de autoriteiten op één lijn te krijgen. Niettemin zijn voldoende overeenstemming en vooral morele steun getoond, waardoor voor ons een goede basis is gelegd om verder te werken.

De conceptie geeft aan welke rollen de MND(C) zou kunnen vervullen. Daarbij kan – met oplopende intensiteit – worden gedacht aan rampenbestrijding, humanitaire hulp, vlagvertoon, *peacekeeping*, het afdwingen van een embargo, *peace-enforcement* en ten slotte gevechtsoperaties.

Het zal duidelijk zijn dat zich binnen deze rollen weer talrijke verschillende missies kunnen voordoen. Dit alles vereist een hoge mate van flexibiliteit en slagvaardigheid van de HQ MND(C) en van alle tot de divisie behorende *assigned forces*. Omdat ook de locatie van een operatiegebied een ongewisse factor is en er dus sprake kan zijn van grote afstanden die in korte tijd moeten worden overbrugd, zullen aan aspecten als inlichtingen, logistiek en command en control hoge eisen worden gesteld.

Middelen en eenheden die inlichtingen kunnen inwinnen zullen met prioriteit naar het operatiegebied moeten worden verplaatst. Zonder daarop te diep in te gaan moeten wij bij inlichtingen denken aan het verwerken van informatie, afkomstig van offensief inzetbare *Long Range Recce Patrols* (LRRP), reguliere verkenningsseenheden, satellieten, drones en eenheden voor elektronische oorlogvoering (EOV). Gezien het feit dat bij de uit te voeren missies sprake kan zijn van onvoorspelbaarheid en/of onduidelijkheid t.a.v. „tegenpartij(en)”, culturen, terreingegevens, enz., is een snel en accuraat werkend inlichtingensysteem essentieel. De MND(C) zal daarbij ook de steun behoeven van hogere echelons zoals ARRC. Zie afb. 2 voor een algemene indruk.

Het *strategic deployment* van de MND(C)-eenheden naar een operatiegebied op grote afstand van het moederland is een belangrijke logistieke functie in termen van het beladen, verplaatsen, ontschepen, assembleren van eenheden in de *points of debarkation* (POD), *movement control* tussen deze PODs en het divisieverzamelgebied (*staging area*), enz. Dit alles is een nationale verantwoordelijkheid en de *transfer of authority* (TOA) naar de commandant van de MND(C) vindt pas na de gereedstelling in de *staging area* plaats. Niettemin heeft het HQ

Afb. 3 MND(C) logistieke conceptie

MND(C) van meet af aan een coördinerende bevoegdheid, hetgeen inhoudt dat het bepaalt welke eenheden in welke volgorde op welke locatie dienen aan te komen (zie afb. 3).

De logistieke ondersteuning van de brigades en de divisietroepen is vanaf het thuisland, via de PODs en de *staging area* tot in de voorste lijn een nationale verantwoordelijkheid. Daartoe worden, naast de normale organieke brigade logistieke eenheden, zg. *national support groups* (NSG) ontplooid voor 2e- en 3e-lijns logistieke verzorging. Op korte termijn zal dat zo blijven; op langere termijn hopen wij op divisieniveau te groeien naar een zekere mate van *role specialization*, hetgeen inhoudt dat een land een bepaald logistiek functiegebied voor zijn rekening neemt. Land A is bv. verantwoordelijk voor de bevoorradingsfunctie en land B voor de geneeskundige afvoer en verpleging, enz. Dit is zeker economischer en naar verwachting uit *command and control*-oogpunt beter te sturen. De deelnemende landen zijn echter daaraan nog niet toe. Moeilijker realiseerbaar is de *role specialization* voor het materiële onderhoud vanwege de diversiteit in typen helikopters, voertuigen en wapens bij de divisie. Hiervoor valt een constructie te beden-

ken van een *lead nation* als commando-orgaan met daaronder nationale, op het eigen materieel toegeruste, logistieke detachementen.

Luchtmobilititeit

De conceptie van de MND(C) voorziet in de ontwikkeling van een lucht mobiele divisie, waarbij de flexibiliteit binnen de inzetmogelijkheden, de onafhankelijkheid van terrein en hindernissen, de snelheid waarmee infanterie-eenheden over grotere afstanden kunnen worden verplaatst en het bestrijden van een tegenstander vanuit de lucht de meest in het oog springende kenmerken zijn. Voorts is de MND(C), v.w.b. de grondgebonden component, een lichte infanteriedivisie, uitgerust met een aanzienlijke hoeveelheid antitankwapens, licht artilleriegeschut en zware mortieren. Met uitzondering van het Wiesel-voertuig is er geen sprake van bepantsering en de infanterie-eenheden zijn, nadat ze aan de grond zijn gezet, beperkt mobiel.

De kracht van de divisie schuilt dan ook in de combinatie van de lichte infanterie en luchtmobilititeit door de inzet van transporthelikopters, waardoor in alle soorten missies snel en flexibel optreden mogelijk wordt. Bij een inzet in gevechtsoperaties vor-

men de vuurkracht en de mobiliteit van de huidige bewapende helikopters en toekomstige aanvalshelikopters het belangrijkste gevechtskrachtelement. Gebruik makend van de derde dimensie (de lucht) zijn wij snel in staat om plaatselijk en tijdelijk een zwaartepunt te vormen. Bovendien maakt de inzet van dit type helikopters het mogelijk bedreigde eigen troepen los te maken door hun verrassende en geconcentreerde optreden vanuit iedere gewenste richting. De enige beperking is het feit dat nog niet alle typen over *all weather capabilities* beschikken. Andere belangrijke rollen voor de bewapende helikopters zijn verkenningen, vuurleiding van *close air support* of indirect vuur en het escorteren van luchtmobiele verplaatsingen. Tussen 1994 en het jaar 2000 zal het helikopterbestand waarover de MND(C) in tijden van crisis kan beschikken oplopen van 147 naar 205 stuks, verdeeld over 72 transporthelikopters en 133 antitank-, aanvals-, verkenning- of liaisonhelikopters.

Bij *peacekeeping*operaties en andersoortig optreden met lage intensiteit zullen uiteraard de door de landen beschikbaar gestelde helikopters in principe voor hun eigen eenheden worden gebruikt. In geval van gevechtsoperaties echter kan het nodig zijn dat plaatselijk een zwaartepunt moet worden gevormd d.m.v. het invliegen van een belangrijk deel van één van de brigades in een bepaald deel van de *combat zone*. Met deze helikoptervloot kunnen dan 2100 volledig gevechtsgereede soldaten in één slag worden gedropt. Indien materieel moet worden meegevoerd zal het aantal soldaten uiteraard verminderen. Het hangt dus helemaal van de soort missie af voor welke optimale mix moet worden gekozen. In principe moet met de nationale luchtmobiele middelen per brigade een eenheid van bataljonssterke in één keer kunnen worden verplaatst. De reactietijden van een luchtmobiele divisie zijn niet nauwkeurig in uren uit te drukken omdat met vele variabelen als weer, terrein en afstanden rekening moet worden gehouden. De momenteel beschikbare helikopters zijn in staat zonder aftanken heen en terug een afstand van 120 km in relatief korte tijd te overbruggen. Het streven is erop gericht ongeveer 300 km luchtmobiel te overbruggen, omdat, tactisch-operationeel gezien, deze afstand eerst echt voordelen gaat opleveren in termen van reactievermogen. Met name in de nieuwe strategie van crisismanagement kunnen deze afstanden zeer

belangrijk worden, indien het gaat om het ontlopen van een eenheid als waarschuwing zonder provocerende werking. Met andere woorden: men houdt nog voldoende fysieke afstand, maar is toch indien nodig in staat snel in te grijpen. Is er sprake van een ondoorschrijdbaar gebied of verwoeste infrastructuur, dan is luchtmobiliteit altijd een noodzaak, ook bij zeer korte afstand.

Air mechanization

Iedere gevechtseenheid dient te beschikken over zowel een defensieve als een offensieve capaciteit. Zo ook de MND(C), omdat er anders sprake is van slechts beperkte inzetmogelijkheden. Het offensieve element bij een luchtmobiele divisie schuilt met name in de gevechtskracht van helikopters, zowel tegenover gronddoelen maar ook *air to air* en onder alle weersomstandigheden. Dit offensieve potentieel is nodig om terreinwinst te boeken en de voortgang van grondtroepen mogelijk te maken, maar ook om te veel door de vijand gebonden eenheden te ontzetten, luchtmobiele verplaatsingen te beveiligen, enz. Niet alle helikoptertypen zijn daartoe in staat, vandaar ook dat onderscheid wordt gemaakt tussen bewapende en aanvalshelikopters. De eenvoudigste weergave van het verschil is, dat een bewapende helikopter in feite een „wapendrager” is en een aanvalshelikopter een „wapensysteem” op zichzelf, met een relatief groot incasseringsvermogen en beschikkend over zowel kanon- als raketsystemen met geavanceerde vuurleidingstechnieken. Aanvalshelikopters zijn in staat zg. *air mechanized*-operaties uit te voeren, waarbij *air mechanization* wordt omschreven als:

The ability to manoeuvre in and to fight mainly from the air against enemy ground forces and helicopters.

Gezien het huidige bewapende-helikopterbestand en de lopende plannen in met name NL en het UK lijkt het erop dat de MND(C) in de toekomst zou kunnen beschikken over een stoppend vermogen in de vorm van de BE Augusta A 109, de GE Bölkow Bo 105 en de UK Lynx, met voorts een aanvallend vermogen door NL en UK aanvalshelikopters, waarvan het type nog niet vast staat. Deze combinatie, in nauwe samenhang met de eerder beschreven grondtroepen, maakt dat de MND(C) inderdaad kan uitgroeien tot een *air mechanized* divisie. ▷

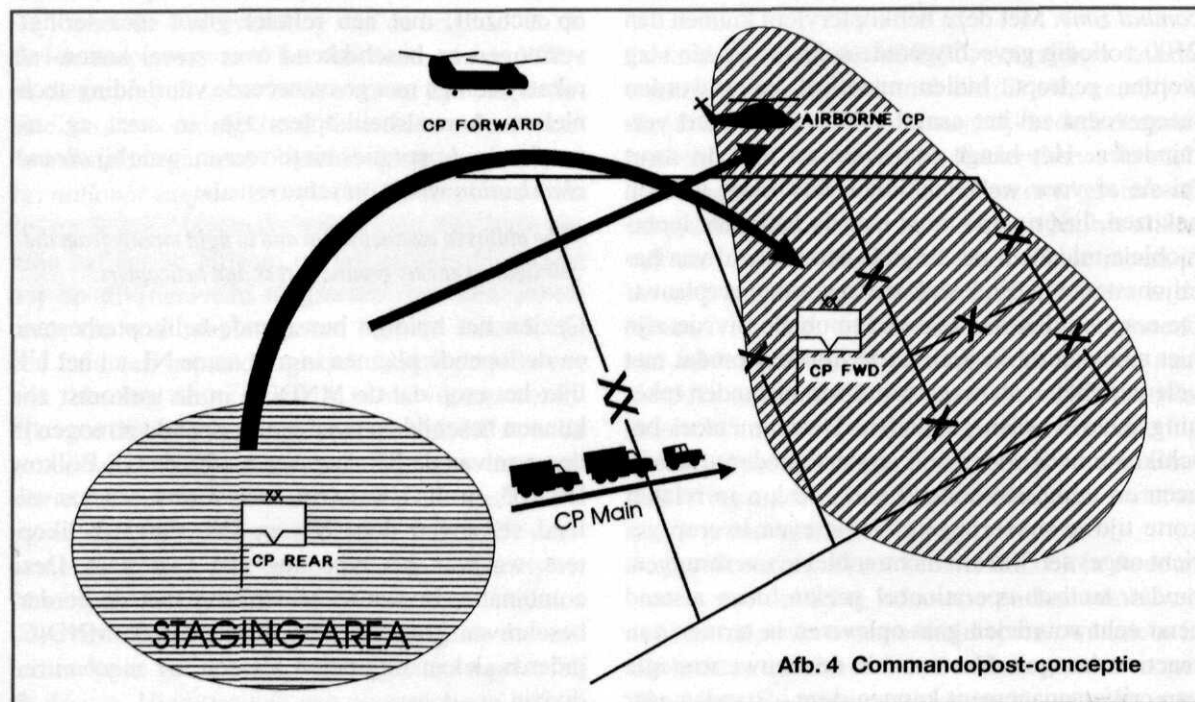
Command, control en communication

Om de operationele planning, de verplaatsingen naar het operatiegebied en uiteindelijk de bevelvoering in het operatiegebied integraal en multinationalaal mogelijk te maken, is bij de MND(C) een adequaat besluitvormingssysteem (*command and control cycle*) ontwikkeld. Ten behoeve van de besluitvorming en de bevelvoering beschikt de MND(C) over een Commandopost (CP)-conceptie, vereenvoudigd weergegeven in afb. 4. Van belang is op te merken dat de MND(C) haar *staging area* moeilijk zelf zal kunnen verplaatsen en dus vanuit deze uitvalsbasis zal opereren, en ook in principe daar weer terugkeert alvorens een andere opdracht uit te voeren.

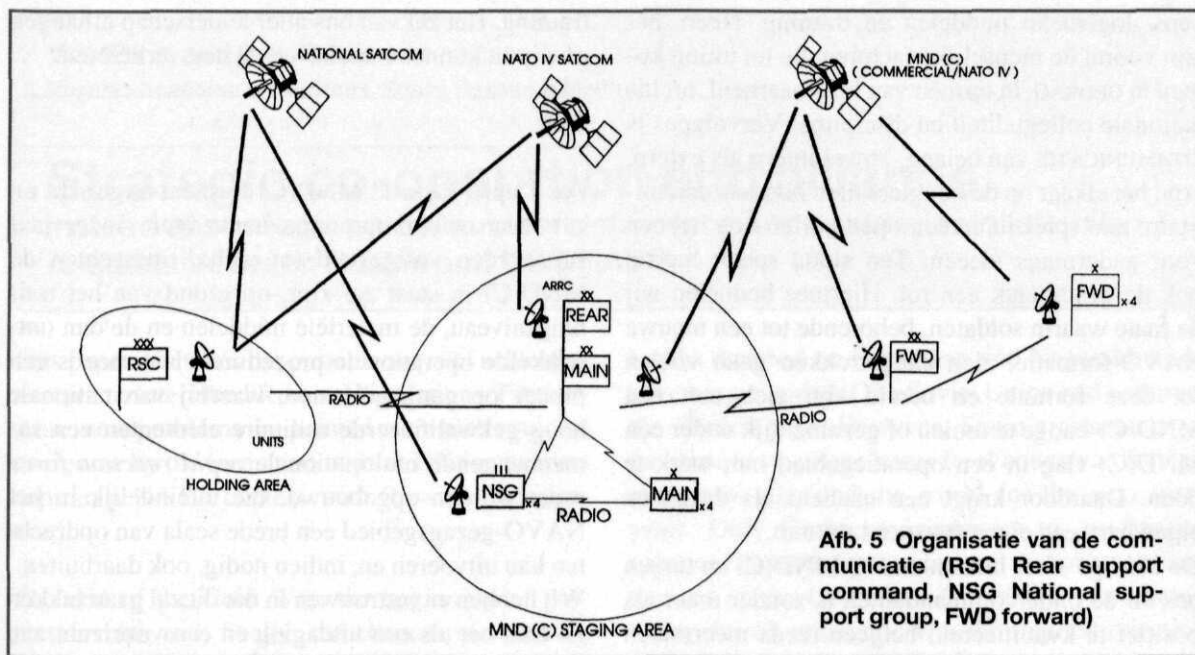
In de verplaatsingsfase en tijdens het betrekken van de *staging area* zal de divisiecommandant het bevel voeren vanuit een gecombineerde CP in dat gebied. Zodra een opdracht is ontvangen en een bepaalde missie dient te worden uitgevoerd, zal deze CP in drieën worden gesplitst. Indien spoed is vereist zal een voorwaartse CP (*CP forward*) luchtmobiel worden verplaatst naar het gebied waar de missie moet worden uitgevoerd, de *committal area*. Indien de omstandigheden dat noodzakelijk maken kan nog tijdelijk en plaatselijk het bevel worden gevoerd uit een commandohelikopter, de *CP Airborne*.

Omdat de luchtmobiele voorwaartse CP licht en gering in omvang moet zijn zal hij slechts over weinig mankracht en de hoogst noodzakelijke verbindingsmiddelen kunnen beschikken. Wij gaan dan ook ervan uit dat deze CP ongeveer 36 uur zelfstandig kan functioneren, tijdens welke periode de *CP Main* over de weg kan worden verplaatst. De *CP Main* zal, zodra geïnstalleerd, de CP zijn van waaruit commandant en staf de lopende operatie leiden en de planning voor de komende operaties uitvoeren. In dit geval neemt de *CP Rear* de leiding voor de gehele logistieke functie voor zijn rekening, alsmede de organisatie van (lucht)bewegingen in de *staging area*.

Afb. 5 geeft een indruk van de organisatie van de communicatie. Gezien het feit dat, technisch gezien, de communicatiemiddelen van de vier brigades en de divisietroepen niet volledig uitwisselbaar zijn en niet altijd op elkaar aansluiten, zullen de verbindingen van divisie naar de eenheden, maar ook tussen de eenheden onderling, moeten worden gestandaardiseerd. Hiertoe is in de MND(C) organisatie een NL Verbindingsbataljon opgenomen; dat wordt thans gereorganiseerd en aangepast aan onze behoefte. Om de divisie qua communicatie onafhankelijk te maken van steun van buitenaf en bovendien in staat te stellen grote afstanden te overbruggen zal het Verbindings-

Afb. 4 Commandopost-conceptie

Afb. 5 Organisatie van de communicatie (RSC Rear support command, NSG National support group, FWD forward)

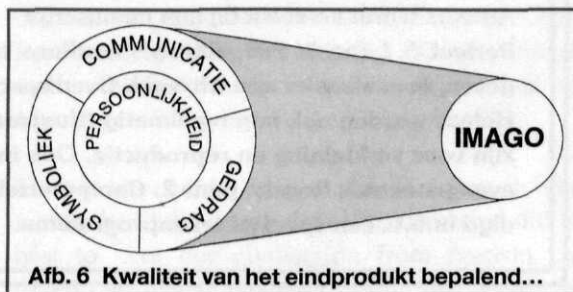
bataljon moeten gaan beschikken over radio's, een straalzendersysteem en satellietverbinding als de belangrijkste elementen. De satellietverbinding zal binnen het divisieoptreden met name nodig zijn voor de communicatie tussen de *committal* en de *staging area*. Voor de externe communicatie is uiteraard satellietverbinding eveneens onontbeerlijk. Behalve dat zij grote afstanden kunnen overbruggen zijn deze middelen bovendien licht (dus luchtmobiel) en worden niet beperkt door hindernissen als bergketens, bebouwing, enz.

Leiderschap

De opzet en het doen functioneren van een MND(C) vormen een haalbare, maar ook complexe opdracht, waaraan door onze staf, onze eenheden en het beleidsniveau van de vier deelnemende landen met veel geestdrift wordt gewerkt. Voor een commandant is het in termen van leiderschap van belang met name zijn aandacht te richten op het bij elkaar brengen van vier verschillende militaire culturen, niet alleen op stafniveau maar ook te veld op lagere niveaus. Niet geplaagd door welke traditionele overwegingen dan ook, kan bij HQ MND(C) en van daaruit uitstralend naar de divisie-eenheden, een nieuwe en eigen multinationale cultuur worden ontwikkeld. Het nieuwe zit in het commandoniveau, waarbij overigens gebruik wordt gemaakt van de ervaringen van de *ACE Mobile*

Force Land. De eigen cultuur moet ervoor gaan zorgen dat de MND(C) zich in de NAVO, maar ook daarbuiten een zodanige naam verwerft dat zulks op zich al crisisbeheersend zal werken. Wij zijn realistisch genoeg om te beseffen dat dit nog veel inspanning zal vergen. Niettemin hebben wij reeds goede ervaringen opgedaan omdat de deelnemende landen uitstekende commandanten en eenheden beschikbaar hebben gesteld. Deze zien allen de MND(C) als een nieuwe uitdaging.

Twee belangrijke grondbeginselen van het gevecht vormen reeds in vreedetijd de grondslag voor het leiding geven aan deze multinationale divisie, namelijk *eenvoud* en *human factors*. Afb. 6 toont wat wij met het laatste grondbeginsel in de praktijk bedoelen. De kwaliteit van het eindproduct (een gevechtssklare en breed inzetbare eenheid) zal uiteindelijk bepalen hoe de buitenwereld naar deze divisie kijkt, m.a.w.: wat haar imago zal zijn. Dat hangt niet alleen af van aantallen helikopters, wa-

Afb. 6 Kwaliteit van het eindproduct bepalend...

pens, logistieke middelen en training. Neen, het zijn vooral de menselijke factoren die tot uiting komen in GEDRAG, in termen van inzetbaarheid, multinationale collegialiteit en discipline. Vervolgens is COMMUNICATIE van belang, zowel intern als extern, ergo het elkaar op de hoogte willen houden, een militaire taal spreken en een open oor en oog hebben voor andermans ideeën. Ten slotte speelt hierbij ook de SYMBOLIEK een rol. Hiermee bedoelen wij de mate waarin soldaten, behorende tot een nieuwe NAVO-formatie, zich aangetrokken gaan voelen tot deze formule en bereid zijn zich met een MND(C)-badge te tooien of gezamenlijk onder een MND(C)-vlag in een operatiegebied hun werk te doen. Daardoor krijgt een eenheid als deze een eigen hart, een eigen PERSOONLIJKHEID.

De huidige sfeer binnen de HQ MND(C) en tussen ons en de ondercommandanten is zonder meer als positief te kwalificeren, hetgeen reeds meermalen is gebleken tijdens meetings, oefeningen en cross-

training. Het zal van ons aller leiderschap afhangen of wij dit kunnen handhaven en nog verbeteren.

Slot

Per 1 april jl. is de MND(C) formeel opgericht en zal haar oefenprogramma aanvangen. Ieder jaar zal worden vastgesteld tot welke opdrachten de MND(C) in staat zal zijn, op grond van het trainingsniveau, de materiële middelen en de dan ontwikkelde operationele procedures. Hiermee is een proces op gang gekomen, waarbij van nationale hoog gekwalificeerde militaire elementen een samenhangende multinationale *rapid reaction force* moet worden opgebouwd, die uiteindelijk in het NAVO-gezagsgebied een brede scala van opdrachten kan uitvoeren en, indien nodig, ook daarbuiten. Wij hebben er vertrouwen in dat dit zal gaan lukken en zien het als een uitdaging en een voorrecht aan dit proces leiding te mogen geven.

DRINGEND VERZOEK AAN AUTEURS

Steeds vaker bereiken de redactie bijdragen, getypt m.b.v. een tekstverwerker. Helaas wordt daarbij veelvuldig verzuimd rekening te houden met de noodzaak de tekst te typen met *anderhalve of dubbele regelafstand*. Derhalve hierbij het dringende verzoek aan auteurs, hun manuscript te verzorgen volgens de „Regels voor kopijverzorging”, die op gezette tijden achterin de Militaire Spectator worden afgedrukt (zie het recente aprilnummer). Auteurs wordt verzocht bij hun manuscript – zo mogelijk – de *diskette* aan te leveren: Word-Perfect 5.1 (DOS). (NB. Alinea's eindloos typen; slechts ter afsluiting een HARDE RETURN geven, evenals voor een witregel. Geen speciale codes en lay-outelementen invoeren.)

Helaas worden ook nog regelmatig *illustraties* ingezonden die niet of nauwelijks geschikt zijn voor verkleining en reproductie. Ook in dit verband wordt met nadruk verwezen naar evengenoemde Regels, punt 2. Computertekeningen zijn slechts bruikbaar indien vervaardigd m.b.v. een speciaal tekenprogramma.

REDACTIE

V.S. Etkin and S.N. Rodionov

Russian Academy of Sciences, Space Research Institute

Strategic co-operation and alliance instead of strategic parity, nuclear deterrence and assured retaliation in relations between Russia and USA/NATO

This paper discusses the possible ways of achieving a return to interallied Russia-US relations. Furthermore, new problems are pointed out which could be overcome by the formation of joint UN forces (perhaps in a NATO context with Russian participation).

The end of the Cold War, the beginning of new partnerships and, finally, the chances of restoring an alliance between Russia and the USA, as well as between other former World War Two allies, all necessitate reconsideration of the origins of conflicts which put mankind on the brink of disaster and downfall. This article will discuss what can be done for an effective return to traditional, good and fair Russian/American relations (which prevailed in the last century during problematic times for the US, and in this century during global wars).

In addition to the obvious reason of creating an anti-fascist alliance, among many motives for the Cold War were:

- the 'Stalin epoch' of Gulag and the closed society in our country,
- the Soviet 'export of revolution' policy, even though this was strongly refuted, and
- the 'proletariat solidarity' support of any useful, although mainly non-useful leaders and dictators, including Hitler's admirer Nasser, and even 'cannibal' Bocassa, for one reason only: 'to put a hedgehog into Uncle Sam's trousers' (as Nikita Krushchev used to say in the early stages of the Cuban crisis when Soviet nuclear missiles were sent to Cuba). However, on the other hand, the US and other Western states supported traditionally anti-communist public figures and dictators in accordance with president Theodore Roosevelt's old motto: 'he is a son of a bitch but he is our son of a bitch'.

Even the nuclear arms race initiated by American

bombs dropped on Hiroshima and Nagasaki could have been avoided if the Soviet Union had accepted the Baruch plan. However, Stalin's reluctance at that time to open our 'most free' country to foreign inspectors alienated the world for the next forty years. Only Gorbachev's consent to 'on-site inspection' cleared the way for true disarmament and the end of the Cold War. Our return to common values for all mankind, with the implied rejection of communist messianic ideology and the concept of the 'capitalist's funeral' will enable us to fully realize national goals which, when viewed in historical perspective, have never been contradictory in terms of Russian-American relations. Indeed, these goals have always been complementary: Russia has always constituted a natural ally to the United States, notwithstanding changes in American policy on relations with the 'Old World' or Asian states. For instance, during the American Civil War, the Russian fleet defended New York and Boston against a possible foreign invasion. Even during Stalin's rule, in World War Two and before the Cold War, unlike the images in our cinemas of the English, French or Germans, our films always portrayed Americans as being friendly; after all, the cinema was Stalin's main vehicle for bringing propaganda to the people.

Superpower since Peter the Great

Russia has always been a superpower, even without nuclear weapons, since the rule of Peter the Great. Furthermore, during the 18th and 19th centuries, as well as the first decades of this century, Russia was a great stabilizing factor in all major conflicts.

Even at our country's most difficult times, in other words the Stalin epoch, this 'Russian bear' did his best to save our civilization from fascism. All things considered, one has to admit that Russia has

now also saved the world from nuclear danger too. The formal disintegration of the empires of the Czars, followed by that of Stalin, did not destroy the historical relations between nations and peoples. The origin of the Russian empire (which president Franklin Roosevelt and prime minister Churchill simply referred to as Russia), was not entirely the result of pure colonial conquests, which was not the case for the British, French, Dutch and Belgian empires which collapsed after World War Two.

Russia's origins as a multinational state stem from the voluntary membership not only of the main Slavonic states (Great and Little Russia, the Ukraine and Byelorussia) and orthodox countries such as Georgia and Armenia, but also of moslem principalities in the North Caucasus and Central Asia. Several other nations which joined the Russian empire after a conquest gained greater freedom: for example, Peter the Great granted native Estonians the right to take up residence in the national capital Revel (Tallinn) which was expressly forbidden when German knights or Swedish feudal rulers were in power. Of course, Russian colonial wars cannot be ignored; nor can the cruel repression of national insurgencies. Yet only in the Russian empire were non-Russian nobles protected and respected on all levels, even in the court; not only the orthodox, but also the catholic nobility, and even (interestingly enough) the moslem nobility. This phenomenon of a multinational commonwealth coming into existence in Russia provides a basis for the assumption that a centuries-old community of orthodox and parts of moslem nations can withstand any attempt of post-communist 'Mazepas' to destroy it. This community will recover, by virtue of its historical interests and ties, but without intervention from new communist Messiahs and Ermolovs.*

The above constitutes the main distinction between Russia and some other artificially created multinational states, such as Yugoslavia or Czechoslovakia. These states were built up on the ruins of the Austro-Hungarian monarchy, and fell apart in the face of adversity.

* Mazepa was a Ukrainian hetman (a type of governor) at the beginning of the 18th century. He sought a union with Charles XII, the King of Sweden, against Peter the Great, in order to become the independent sovereign of the Ukraine. General Ermolov is famous for conquering the North Caucasus area in the early 19th century.

Adversity in Russian history

There has been a great deal of adversity in Russian history, but each time Russia has recovered and strengthened its global political position. For example, the Tatar-Mongolian yoke was followed by the creation of a united orthodox state which declared itself to be the Third Rome after the fall of the Byzantine empire: soon after the large-scale Polish invasion, Peter the Great 'hewed the window into Europe' and Russia became a superpower; in the 18th century Russian troops captured Berlin for the first time; in the next century, after Napoleon's invasion, Russian soldiers let their horses drink in Paris' Seine river; revolutionaries referred to the Russia of those times as the 'gendarme of Europe', but true politicians labelled it the 'stabilizer of Europe'.

Finally, Hitler's invasion ended in the complete collapse of the German Reich and German militarism. One should not, therefore, consider the downfall of Stalin's empire to be the end of Russia: Russian history shows repeated periods of recovery, and is a history not only of harsh periods, but also of encouraging lessons.

Even the United States and Western Europe now understand that the further disintegration of Stalin's 'commonwealth' would not be in their best interest. Only the democratization of Russia will guarantee the success of democracy in other parts of the former Soviet Union. Moreover, the rejection of communist and stalinist messianism (which would be unusual for Russia) would give the USA and the West the chance to give up their policy of deterrence and the strategy of assured nuclear retaliation (ANR). This is an extremely important point, as until now such a strategy was one of Russia's most feared external threats: in the past it was used to support Stalin's regime and it now aids Yeltsin's opponents in their abuse of his peaceful foreign policy geared towards the restoration of the partnership with the USA and other great powers. If the strategic ANR principle were to be abolished in relations between Russia and the USA, then other nuclear powers would follow suit. It is evident that the nuclear arsenal of the United Kingdom, France and China were produced mostly as a guarantee against a nuclear attack during a 'possible conflict' between the superpowers Russia and

the USA. The restoration of a Russian-USA alliance would change the attitude of other powers towards nuclear weapons.

It now seems both natural and necessary to regenerate a union and an anti-fascist coalition of democratic and anti-militarist, anti-extremist forces and powers, in other words, to regenerate the foundations of the United Nations.

Currently, the main enemy of the aforementioned forces and powers, and of the UN, is technical advancement. Having given a strong impetus to the production of material wealth, technical advancement is simultaneously becoming a potential source of instability in the modern world. Indeed, for many years advancement in military technology has been promoting similar advancement in civil industry. Nuclear energetics is the product of research on nuclear weapons; cybernetics originated as the result of the advancement made in defence technology; both during World War Two. Today, however, many achievements in civil science and technology are already nourishing the development of arms. The US military made great advancements in its SDI as a result of the progress made in electronics and in the new materials technology available from Japanese and European civil science and industry.

Civil and military fields indivisible

It should be mentioned that advancement in science and technology does not allow for division into civil and military fields. It may be a paradox, but the refusal of some scientists to work 'for the military', to the delight of the lay public, together with the escape of others to fundamental science in no way retard, but rather accelerate, the advancement of military technology. As a result of this refusal, scientists save time which would otherwise be wasted in debating problems with the military bureaucracy, thus allowing more time to be spent working. As regards well-publicized achievements in civil science, they are quickly taken up and applied by competent military personnel and specialists in military industry who are not involved in the risks of the civil market.

This is the case, for instance, with low-signal technology for radio astronomy, laser technology for nuclear fusion or materials processing, and cybernetics for modern computers, robotics etc.

It should be pointed out at this stage that, since most scientists with a 'critical line of thought' leave the military sphere, then the more adventurous, less conscientious, less self-critical persons gain greater authority. This, in turn, requires greater expenditure of public funds, more expensive and less effective products appear on the market and are developed, the intellect and conscience of a nation loosen their control of the military industrial machine.

New computer-aided manufacturing, in fact, eliminates all of the main problems involved in the transition from civil to military production and vice versa. Obviously, over the next 10 to 15 years the problems we face today will be eradicated by technical advancement. Thus, technical advancement aggravates the military instability of the modern world, allowing a potential aggressor to covertly prepare for a new conflict (if the technical advancement continues with no control at a national level). Neither the exchange of results provided by fundamental science, which today is so well-publicized, nor the removal of barriers preventing such an exchange, could prevent the aforementioned process.

The dangerous byproducts of technical advancement also include environmental pollution and the ability of extremist forces and powers to acquire dangerous technologies and weapons, paving their way towards instigating provocative actions. For instance, certain countries could make use of available aerospace oceanological information in order to attack a superpower's strategic submarines, thus initiating global political and even military tension. (Incidentally, US submarines seem to be the most appropriate targets for such high-risk endeavours.)

Violation of strategic balance inevitable

It is evident that the violation of the strategic balance of deterrence between the great powers is inevitable when one takes into account the current technical advancement, which cannot be repressed, for instance that of Saddam Hussein. One needs simply to abolish this principle and turn it into co-operation in all high-risk areas of technical advancement. Such co-operation in the area of strategic arms would build fresh confidence and lead to new forms of co-operation. For instance, there would no longer be a need for 'compensation measures' which were discussed in the US Senate with a

view to solving the problem of the ability to detect strategic submarines by aerospace oceanological means. Such a new approach would enable the creation of 'balance of forces' and 'systems of national and international security' in totally new ways. However, the future threefold reduction of strategic nuclear forces in accordance with Start-2 would undoubtedly increase the destabilizing role of technical advancement (by decreasing the total number of American and Russian warheads) as, under conditions of smaller numbers of potential multiple means of 'mutual destruction', the most important factor would be the potential of improving the quality of the remaining warheads by updating them on the basis of modern scientific breakthroughs (usually for enhancing the first-strike efficiency).

The abolition of nuclear deterrence and assured retaliation strategy, coupled with the transition from strategic parity to strategic partnership and alliance, would weaken the positions of militarist and quasi-patriotic forces in Russia as well: such a situation would facilitate the consolidation of democracy within Russia to a greater extent than economic and humanitarian aid and investments in the Russian economy; the effect of these aspects would be enhanced at the same time.

If the restoration of coalition and alliance were to be considered a true possibility, the ensuing line of thought would be for strategic co-operation between the permanent members of the Security Council to be based on a common plan and use of the allied forces to provide international security. Therefore, the development of such forces by Russia and the USA (as well as other powers) could follow; not along a line of parity and balance, but along a line of allied complements and (in many cases) co-operative production. We refer in particular to the top priority problem of the construction of International Space Observation Means (ISOM) which could be produced at a minimum cost, were use is to be made of existing American, Russian,

European, Japanese and Chinese scientific and technological potential. In such a case the ISOM could serve a dual purpose: it could be used to achieve ecological goals and for environmental research, as well as for arms control, naturally. If ISOM had existed during the Gulf crisis, then Kuwait would have received information about the concentration of Iraqi troops near the Kuwaiti borders four days before the war began (the US government did in fact receive such information), and would have had a plenty of time to apply to the Security Council for help. Two American and Russian brigades under the blue UN flag would have stopped Hussein, who could hardly want to be at war with the United Nations and consequently at risk from direct strikes from Russian air fields and American aircraft carriers and ships in the Persian Gulf.

Naturally, such a complementary principle for allied forces has to be developed in detail, taking into account provisions for the security of the Security Council permanent members, as well as that of other UN members. It should also be pointed out here that the conception of sovereignty might undergo changes of some description.

Russia to join NATO?

A possible basis for the creation and further existence of such cooperative UN forces could be NATO. If Russia were to join NATO, the organization would be more universal by nature. It is no secret that NATO is seeking to establish its new role in the post-Cold War world. One must not forget that when the Federal Republic of Germany joined NATO, the former World War Two allies were gratified, as the membership dispelled their fears of Germany's restoration as a superior power. The same argument could be used if Russia were to join NATO. After Russia became a member, NATO would satisfy all the conditions to become a universal military of the United Nations.

dr. M.C. Jansen

Oost-Europa Instituut, Universiteit van Amsterdam

Rusland en de wereld

Nu de Koude Oorlog is afgelopen moet het bondgenootschap tussen Rusland en de Verenigde Staten plus de andere Westerse staten worden hersteld. Daarvoor pleiten V.S. Etkin en S.N. Rodionov in hun hiervoor afgedrukte artikel. „Rusland was altijd een natuurlijke bondgenoot van de Verenigde Staten”, zo verzekeren zij. Al tijdens de Amerikaanse burgeroorlog verdedigde de Russische vloot volgens hen New York en Boston tegen een mogelijke buitenlandse invasie.

Het is inderdaad juist dat Rusland in die tijd heeft geweigerd zijn voornaamste concurrenten Engeland en Frankrijk te steunen bij hun interventieplannen in de Verenigde Staten en in de herfst van 1863 zelfs twee eskaders naar New York en San Francisco heeft gestuurd om het moreel van de Amerikanen te versterken. Maar de achterliggende gedachte was waarschijnlijk eerder een vertoon van kracht dan een warme liefde voor het Amerikaanse volk. Tijdens de Tweede Wereldoorlog is het bondgenootschap van de Sovjet-Unie met de Verenigde Staten zonder enige twijfel van groot belang geweest, al was er een Duitse aanval voor nodig om Stalin deze kant te laten kiezen. De slechte verhouding uit de tijd van de Koude Oorlog was in de ogen van de twee auteurs atypisch. Het communistische messianisme noemen zij „abnormaal voor Rusland” en het aangaan van een nieuw bondgenootschap houdt voor hen dus feitelijk een terugkeer naar de „normale” toestand in.

Etkin en Rodionov betogen terecht dat de Koude Oorlog in belangrijke mate is veroorzaakt door het stalinistische terreurregime met zijn politiek van export van revolutie en internationale proletarische solidariteit, en door het laat-stalinisme van de opvolgers van de dictator. Aan de andere kant, voegen zij meteen daaraan toe, begon de nucleaire wedloop met de Amerikaanse bom op Hiroshima en steunde

het Westen van zijn kant anticommunistische dictaturen her en der in de wereld. Waar twee kijven, hebben beiden schuld, lijken ze daarmee te willen zeggen. Ook wijzen ze er fijntjes op dat de eerste stappen ter beëindiging van de Koude Oorlog door de Russen werden gezet.

Is over de oorzaken van de Koude Oorlog discussie mogelijk, de rol die de auteurs Rusland in de loop van de wereldgeschiedenis toeschrijven is beslist te fraai. Zij noemen Rusland van de 18e eeuw tot het begin van de 20e eeuw „een echte stabilisator van alle serieuze wereldconflicten”. Volgens hen noemden revolutionairen in de 19e eeuw Rusland ten onrechte de „gendarme van Europa”; in werkelijkheid was het land een „stabilisator van Europa”. Anders dan „kunstmatige” multinationale staten als Joegoslavië of Tsjechoslowakije is het multinationale Russische rijk op een natuurlijke wijze gegroeid. Het was „niet volledig het resultaat van zuiver koloniale veroveringen” en niet alleen de Slavische maar ook veel andere nationaliteiten sloten zich vrijwillig aan. Ook sommige naties die wel werden veroverd, „wonnen meer vrijheid”; de Balten, bijvoorbeeld, werden bevrijd van de Duitse ridders en de Zweedse feodalen. De niet-Russische adel werd in stand gehouden en gerespecteerd. En alsof dat nog niet genoeg is, redde Rusland volgens de auteurs onze beschaving ook zowel van het fascisme als van het nucleaire gevaar.

Ontstaan van het Russische rijk

Hoe is het bijkans onmetelijke Russische rijk, dat een zesde van het aardoppervlak besloeg, in werkelijkheid ontstaan en gegroeid? Het is voortgekomen uit het vorstendom Mosковиë, dat in de 14e en 15e eeuw erin slaagde de meeste andere „Grootrussische” vorstendommen in te lijven. Daarna begon de verovering van niet-Russisch gebied. Een rol daar-

bij speelde dat de Russen lange tijd aan hun uitdijende grenzen steeds op zwakkere volken bleven stuiten, en pas heel laat sterkere tegenstanders opdoemden. Rusland had geen duidelijk afgebakende nationale grenzen. Iwan de Verschrikkelijke onderwierp in het midden van de 16e eeuw de Tataarse chanaten Kazan en Astrakan en in de loop van de 17e eeuw werd vrijwel geheel Siberië bij het Moskovische gebied gevoegd. Na de verplaatsing van de hoofdstad van Moskou naar Sint-Petersburg begon 18e eeuw, door Peter de Grote, spreekt men niet langer van Moskovië, maar van het Russische Keizerrijk. Eind 18e eeuw werd Polen opgedeeld tussen Pruisen, Oostenrijk en Rusland en dat breidde het laatste land ver naar het westen uit, terwijl in het zuiden het Zwarte-Zeegebied op de Tataren werd veroverd. Het begin van de 19e eeuw bracht Rusland Finland, de rest van Polen, Bessarabië en het grootste deel van de Kaukasus. Tegen het midden van die eeuw kwamen daar Kazakstan en, tijdelijk, zelfs Alaska in Noord-Amerika bij. In de rest van de eeuw volgden nog het Amoergebied (aan de grens met China) en Toerkestan (in Centraal-Azië).

De groei was beslist niet altijd zo „natuurlijk” als de auteurs willen doen voorkomen. Er is veel oorlog voor gevoerd. In de 19e eeuw hebben de Russen bv. een uitputtende oorlog in de Noord-Kaukasus moeten voeren om de islamitische bevolking aldaar te onderwerpen. Rond 1885 bereikte het Russische rijk het hoogtepunt van zijn expansie; slechts 44% van de bevolking was Russisch. De omvang en duur van de expansie waren haast onvoorstelbaar. Tussen het einde van de 15e en het einde van de 19e eeuw groeide het rijk met een gemiddelde snelheid van maar liefst 130 km² per dag, of met een gebied ongeveer ter grootte van Nederland per jaar.

De niet-Russische nationaliteiten in het rijk werden beslist niet altijd zo vriendelijk bejegend. Zo kneep de Russische overheid graag een oogje dicht bij de pogroms tegen de joden eind 19e, begin 20e eeuw. Juist de russificatiepolitiek aan het eind van het tsarenregime was een van de oorzaken van de Russische revolutie van 1917. Aan die revolutie leverden niet-Russische nationaliteiten als de joden, de Kaukasiërs en de Balten naast de Russen begrijpelijkerwijs een belangrijke bijdrage. Dat was voor Russische nationalist later weer reden om die revolutie als een soort anti-Russische samenzwering

te zien. Het was Stalin die, al was hij zelf geboren in Georgië in de Kaukasus, Rusland zijn nationale trots teruggaf. Onder hem werd de expansie van wat inmiddels de Sovjet-Unie heette hervat. De Baltische landen, Bessarabië (Moldavië) en de westelijke gebieden van Oekraïne en Wit-Rusland, die na de revolutie van 1917 voor Rusland waren verloren gegaan, werden opnieuw verworven, plus enkele gebieden die nooit eerder bij het Russische rijk hadden behoord, zoals Toeva, Oost-Galicië, Boekowina, Transkarpatië, Oost-Pruisen en de Koerilen.

Stabilisator van wereldconflicten?

Ook op Ruslands rol als „stabilisator van alle serieuze wereldconflicten” valt wel het een en ander af te dingen. Zo leidde een poging van Rusland om op eigen houtje de Oosterse kwestie op te lossen tot de Krimoorlog van 1853 tot 1856, waarin het land tegenover een coalitie met onder meer Engeland en Frankrijk kwam te staan. De Russische expansie in het Verre Oosten bracht het land in 1904 in oorlog met Japan. Of het nu als „gendarme” was of als „stabilisator”, in de eerste helft van de 19e eeuw was Rusland ook buiten zijn grenzen zeer actief bij het onderdrukken van revoluties, zoals in Hongarije in 1848. Het heeft ook niet veel gescheeld of de Russen waren Nederland te hulp gekomen tegen de Belgische opstandelingen.

Ten slotte noemen de auteurs Rusland de redder van onze beschaving tegen het fascisme. Voor het gemak laten ze daarbij weg dat de Sovjet-Unie in augustus 1939 juist een niet-aanvalsverdrag met Hitler-Duitsland sloot, waarbij de beide landen eigenmachtig Oost-Europa onder elkaar verdeelden en Hitler de vrije hand kreeg om West-Europa te veroveren. Het is bepaald niet uitgesloten dat dit „rood-bruine” bondgenootschap zou hebben voortgeduurd als Hitler niet op 22 juni 1941 eenzijdig een einde eraan had gemaakt. En of Rusland de wereld heeft gered van het nucleaire gevaar moet nog maar worden afgewacht. De veiligheid van het nucleaire arsenaal op het grondgebied van de voormalige Sovjet-Unie is nog in het geheel niet gewaarborgd.

In 1991 is de Sovjet-Unie uiteengevallen, maar de auteurs gaan ervan uit dat de unie in de ene of andere vorm wordt hersteld:

Deze in de loop van eeuwen gevormde gemeenschap van orthodoxe en gedeeltelijk ook islamitische volkeren kan welke poging dan ook van post-communistische „Mazepa's” om haar te vernietigen, weerstaan. Zij zal op grond van historische belangen en banden herleven, maar zonder interventie van nieuwe communistische messiasen en Jermolovs.

Welke „Mazepa's” ze daarbij op het oog hebben blijft onuitgesproken. Misschien bedoelen ze iemand als de huidige Oekraïense president Kravtsoek, net als Mazepa een strijder voor de Oekraïense onafhankelijkheid? Ook het Westen ziet volgens hen in dat een verdere desintegratie van Rusland niet in zijn belang is, en dat men het veeleer moet hebben van democratisering van Rusland. Maar wat zij onder deze in Rusland veel misbruikte term verstaan, wordt helaas niet uitgelegd.

Het Westen moet volgens Etkin en Rodionov afzien van de politiek van nucleaire afschrikking en kiezen voor een strategisch bondgenootschap met Rusland. Zo niet, dan speelt het Jeltsins binnenlandse militaristische en pseudo-patriottische tegenstanders in de kaart. Dat is een veelgehoord argument, dat inhoudt dat het Westen Jeltsin dus maar zijn gang moet laten gaan in de andere voormalige Sovjet-republieken, het „nabije buitenland”, dat daarbij als een natuurlijke invloedssfeer van Rusland wordt voorgesteld. Zelfs minister van buitenlandse zaken Kozyrev, die altijd als gematigd bekend heeft gestaan, heeft onlangs laten merken dat Rusland, tegen alle afspraken met het Westen in, bv. niet van plan is zijn troepen definitief uit de Baltische landen met hun grote Russische minderheden terug te trekken. En in de afgelopen herfst heeft het Russische leger zijn nieuwe militaire doctrine bekend gemaakt, die Rusland in het nabije buitenland tot een soort politieman maakt die daar, indien een dergelijke noodzaak wordt gevoeld, vrijelijk militair mag interveniëren.

Pleidooi voor ontmanteling van de NAVO

De auteurs gaan nog verder en pleiten voor een feitelijke ontmanteling van het Westerse bondgenootschap, de NAVO. Want dat is wat een Russische toetreding zou betekenen. „Indien Rusland tot de NAVO zou toetreden, zou deze een universele karakter krijgen”, betogen zij. De NAVO zou dan een „universele militaire structuur van de Verenigde Naties” kunnen worden. Dat is in ieder geval een heel ander geluid dan wij de laatste tijd uit de buurlanden van Rusland hebben mogen horen, waar men juist bescherming bij de NAVO zoekt tegen de vermeende imperialistische ambities van de grote buurman. De Russische regering heeft een krachtig veto uitgesproken tegen een dergelijke uitbreiding van het Westerse bondgenootschap, en onze beide auteurs steunen die houding blijkbaar. Geeft het Westen gevolg aan de Russische wensen, dan betekent dit dat de aan Rusland grenzende landen geen bescherming zouden hebben tegen eventuele toekomstige agressie of militaire pressie van de kant van hun grote buurland. Daarbij moet men bedenken dat de toestand in Rusland niet stabiel is. Zelfs als men Jeltsin vertrouwt, zijn de garanties tegen zulke risico's op den duur niet erg safe.

Hoe representatief is het beeld dat Etkin en Rodionov schetsen? Er is in het huidige Rusland niet meer zo duidelijk sprake van een officiële, voorgeschreven visie op het verleden als in de Sovjet-periode. De persvrijheid en het pluralisme zijn nog altijd aanzienlijk. Toch is hun visie, naar het lijkt, wel representatief voor een belangrijk en invloedrijk deel van de bestuurselite: wèl open naar de buitenwereld en het Westen, maar met een duidelijke Russisch-nationalistische component en met de nadruk op de Russische staatsbelangen. Die visie is steeds duidelijker ook die van de Russische regering, en het is dus zaak haar serieus te nemen. Maar dat betekent niet dat men haar moet overnemen.

drs. J.W.M. Schulten

luitenant-kolonel van de verbindingdienst b.d.

Operatie Rösselsprung

Een militaire operatie in Bosnië, 50 jaar geleden

Op 25 mei 1944 vond in Bosnië een Duitse luchtlandingsoperatie plaats. Daarbij werd in nauwe samenwerking met grondtroepen geprobeerd veldmaarschalk Tito (1892-1980) en zijn naaste medewerkers uit te schakelen. Deze operatie, die de codenaam *Rösselsprung* kreeg, heeft een aantal politieke en militaire aspecten waarvan de bestudering bijdraagt tot het verkrijgen van meer inzicht in de huidige ontwikkelingen in Bosnië. In de militair-wetenschappelijke literatuur in Nederland is tot nu toe nauwelijks aandacht besteed aan de problematiek van de oorlogvoering in bergachtige streken. Toch wordt in het algemeen in politieke en militaire kringen ervan uitgegaan dat de Nederlandse krijgsmacht in haar toekomstige taak bij vredesoperaties overal, en dus ook in de bergen, kan worden ingezet. Gebrek aan kennis van de situatie op de Balkan in heden en verleden vertroebelt vaak de discussie over de koers die moet worden gevolgd. In deze beschouwing wordt ter verbetering van die discussie op enkele aspecten van dat verleden nader ingegaan.

Voorgeschiedenis

Tijdens de Duitse voorbereidingen van de aanval op Rusland vond in het voorjaar van 1941 voor het Derde Rijk op de Balkan een ongunstige ontwikkeling plaats. Het Italiaanse offensief vanuit Albanië tegen Griekenland was vastgelopen en Engeland had de Grieken militaire steun aangeboden om de binnendringers te verjagen. Duitsland, dat om politieke redenen zijn Italiaanse bondgenoot moest steunen, bereidde daarom een inval vanuit Bulgarije in Griekenland voor om die mogelijke Engelse dreiging het hoofd te kunnen bieden. Om troepen te sparen en de toevoer van strategische grondstoffen van Joegoslavië naar Duitsland te verzekeren, was de Duitse politiek erop gericht Joegoslavië buiten de strijd te houden. Aan die situatie kwam een

einde toen op 27 maart 1941 in Belgrado een machtswisseling plaatsvond waarbij de pro-Duitse regering van prins-regent Paul werd afgezet en een pro-Engelse regering, met als vaandeldrager de jeugdige koning Peter II (1923-1971) die prompt meerderjarig werd verklaard, de macht overnam. Hitler reageerde onmiddellijk; tijdens de stafbespreking met zijn naaste militaire medewerkers op 27 maart 1941 wees hij op de onzekerheid van de politieke stabiliteit in Joegoslavië, omdat de regeringen daar door de nationaliteitenkwesies nooit vast in het zadel zaten. Hij bepleitte daarom in de volgende bewoordingen een krachtig militair ingrijpen.

Politisch ist es besonders wichtig, daß der Schlag gegen Jugoslawien mit unerbittlicher Härte geführt wird und die militärische Zerschlagung in einem Blitzunternehmen durchgeführt wird. [1]

De Führer sprak verder als zijn verwachting uit dat die aanval op Joegoslavië alle steun van de Italiaanse, Hongaarse en Bulgaarse bondgenoten zou krijgen, omdat deze landen daarvan gebiedsuitbreiding mochten verwachten. Voorts rekende hij erop dat de rooms-katholieke Kroaten de Duitse kant zouden kiezen. Dezelfde dag verscheen de *Weisung Nr. 25* waarin de richtlijnen voor de aanval op Joegoslavië werden gegeven en de samenhang daarvan met de aanval op Griekenland werd aangegeven. Voor hun deelneming aan de strijd werd Hongarije en Bulgarije gebiedsuitbreiding ten koste van Joegoslavië in het vooruitzicht gesteld. De gebeurtenissen volgden elkaar nu snel op. Op 5 april vielen Duitsland en zijn bondgenoten Joegoslavië binnen, en op 6 april overschreden Duitse eenheden de Bulgaars-Griekse grens. Engelse eenheden gingen op 7 april bij Piraeus in Griekenland aan land en probeerden tevergeefs de Duitse vloedgolf te keren. De Joegoslavische, Griekse en Engelse tegenstand stortte snel ineen, met als resultaat

dat Joegoslavië op 17 april capituleerde en Griekenland op 23 april. Het merendeel van de Engelse eenheden slaagde erin tijdig naar Kreta te ontkomen. Nog vóór de Joegoslavische capitulatie verklaarde Kroatië zich onafhankelijk en werd een Duitse vazalstaat. Kroatische nationalistes, de Oestasji's, veroverden intussen een gedeelte van Servië en brachten in de loop van de oorlog honderdduizenden Serviërs om. Na de verovering van Joegoslavië kregen Italië, Hongarije en Bulgarije hun aandeel in de buit en bezette Duitsland slechts een klein gedeelte van Joegoslavië om de handen vrij te houden voor de ophanden zijnde aanval op Rusland.

In Servië ontstond onder leiding van kolonel Draža Mihailovic (1893-1946) een verzetsbeweging die zowel met de Duitsers als de Oestasji's de strijd

Kolonel Draža Mihailovic

aanbond. Mihailovic recruteerde zijn aanhangers onder de Tsjetniks (traditionele Servische semi-reguliere bendes die zich van oudsher zeer gewelddadig voor de Servische nationale zaak hadden ingezet). Na de Duitse aanval op Rusland ontstond in Servië onder Tito met zijn partizanen een communistische verzetsbeweging waarvan het zwaartepunt zich onder Duitse druk naar Bosnië en Montenegro verplaatste. Naarmate hun kracht toenam, raakten de partizanen niet alleen slaags met de bezetters, maar ook met de pro-Duitse, overwegend rooms-katholieke Oestasji's en de Tsjetniks van Mihailovic. Koning Peter II week naar Engeland uit en benoemde Mihailovic tot minister van oorlog in zijn regering. Het gevolg was dat Engeland de verzetsbeweging van Mihailovic met wapenzendingen en adviseurs begon te steunen. Aan de communistische verzetsbeweging van Tito kende Engeland in 1941 en 1942 nog weinig waarde toe en daarom bleef geallieerde steun voor haar achterwege.

De Balkan in 1943

Na de Italiaanse capitulatie en de geallieerde landingen bij Salerno op 9 september 1943 veranderde voor Duitsland de situatie op de Balkan drastisch. De Italiaanse eenheden moesten ontwapend en gevangen worden genomen. Voorts moest hun plaats door Duitse troepen worden overgenomen, omdat door de geallieerde opmars in Italië een geallieerde landing op de Balkan niet denkbeeldig was. Daarbij kwam dat de troepen van Tito steeds meer aan kracht wonnen en grote gebieden in Joegoslavië onder hun controle brachten. Een apart probleem vormden de eilanden aan de Dalmatische kust. Hoewel de *Wehrmacht* erin slaagde de meeste eilanden te bezetten, moest zij het eiland Vis (Lissa) in handen van de geallieerden laten. Deze versterkten het eiland en gebruikten het als uitvalsbasis naar het vasteland van Joegoslavië.

Aan Duitse zijde werd vanwege dat alles in augustus 1943 een reorganisatie van de bevelsstructuur op de Balkan uitgevoerd en werd de staf van de 2. Panzerarmee van het Oostfront voor de strijd in Joegoslavië aangetrokken. Onder bevel van Generaloberst dr. Lothar Rendulic (1887-1971) werd nu de 2. Panzerarmee gevormd en de georganiseerde strijd tegen Tito en zijn partizanen aangevangen. De opzet was in grote, goed gecoördineerde operaties van land- en luchtmacht de eenheden van de partizanen te omsingelen en te vernietigen. Al eerder waren dergelijke operaties uitgevoerd, maar die

hadden door de hardnekkige tegenstand van de partizanen en de onvoldoende samenwerking tussen Duitsland en zijn bondgenoten niet tot het gewenste resultaat geleid. Het onoverzichtelijke terrein had de partizanen steeds de mogelijkheid gegeven uit die omsingelingen te ontsnappen. Vol goede moed ging Rendulic aan de slag. Met Duitse degelijkheid en militair vakmanschap nam hij de posities van de Italianen over en sloeg een offensief van Tito vanuit Bosnië in de richting Belgrado af. Van midden december 1943 tot midden februari 1944 voerde de 2. Panzerarmee verschillende grote offensieven tegen de partizanen ten zuiden van Zagreb en bij Sarajevo uit, waarbij die naar Centraal-Bosnië werden teruggedreven. Tijdens die gevechten had Tito op 9 januari 1944 zijn hoofdkwartier bij Jajce, 120 km noordwestelijk van Sarajevo, in allerijl moeten verlaten; hij was in Drvar terechtgekomen, waar hij voorlopig besloot te blijven.

Het hoofdkwartier van Tito had inmiddels een dermate grote omvang gekregen, dat de Duitsers het spoedig hadden gelokaliseerd. Een belangrijke rol was daarbij weggelegd voor de Duitse *Funkaufklärung*, die weinig moeite ermee had de radiozenders van Tito uit te peilen. Omdat Rendulic over onvoldoende middelen beschikte om de partizanen op de klassieke manier te omsingelen en vervolgens te vernietigen, stelde hij voor met een speciale actie het hoofdkwartier van Tito uit te schakelen. De aanzet tot de operatie *Rösselsprung* was gegeven.

Geallieerde steun voor Tito

In de loop van 1942 kregen de geallieerden steeds meer in de gaten dat Tito een machtsfactor van betekenis aan het worden was. Engeland besloot daarom een militaire missie naar hem te zenden om tot samenwerking te komen. Op 28 maart 1943 werd de Engelse historicus F.W. Deakin (1913) in Montenegro geparachuteerd om met Tito contact op te nemen. In september 1943 nam brigadegeneraal Fitzroy H.R. Maclean (1911) zijn taak over. Deze was een voormalig Engels diplomaat, die in 1939 in militaire dienst gegaan was en tot het *Special Air Service Regiment* behoorde. Maclean onderzocht de situatie in Joegoslavië en stelde een rapport op waaruit bleek dat de kracht van de partizanenbeweging van Tito veel sterker was dan de geallieerden hadden vermoed.

Generaloberst
dr. Lothar Rendulic

Tijdens de conferentie van Teheran (28 nov. - 2 dec. 1943) vormde de situatie in Joegoslavië een punt van bespreking en Stalin, Roosevelt en Churchill besloten Tito alle steun te geven. In december 1943 had Maclean in Cairo een uitvoerig gesprek met Churchill over de situatie in Joegoslavië. Daarbij stelde Churchill onder meer de positie van koning Peter aan de orde. Maclean bracht als zijn mening naar voren dat in het naoorlogse Joegoslavië van Tito voor de koning geen plaats meer zou zijn. Volgens Churchill was dat van geen enkel belang, omdat het erom ging wie de meeste steun leverde in de strijd tegen Duitsland. Er bestond alleen nog een politiek probleem: Engeland had de uitgeweken regering van koning Peter als de rechtmatige vertegenwoordiger van het Joegoslavische volk erkend en de royalisten, zoals Mihailovic en zijn Tsjetniks, konden niet zonder meer in de steek worden gelaten. Inmiddels was uit inlichtingen van informanten en de Ultra-berichten – door de Engelsen gedecodeerde Duitse radioberichten – duidelijk geworden, dat Mihailovic steeds meer in de richting van de bezetters en hun Kroatische satellieten opschoof. Om hem een laatste kans te geven kreeg hij gelegenheid door het plegen van enkele sabotageacties niet alleen zijn goede trouw, maar ook de effectiviteit van zijn verzetsbeweging te bewijzen. Er kwam weinig van terecht en de Engelsen trokken in mei 1944 hun militaire missie bij Mihailovic terug. Met grote aarzeling zouden de Amerikanen dat voorbeeld na enige tijd volgen. Maclean was inmiddels naar Tito teruggekeerd met een brief van Churchill, waarin deze aan de partizanencommandant alle steun toezegde. Het was de eerste officiële erkenning van Tito door de geallieerden.

Maclean, die per parachute in Joegoslavië terugkeerde, werd vergezeld door Randolph Churchill

(1911-1968), de enige zoon van de Engelse premier. In Drvar begonnen Tito en Maclean nu eendrachtig orde op zaken te stellen. Beiden wisten dat de Duitsers van hun aanwezigheid in Drvar op de hoogte waren en dat op hun hoofd een hoge prijs was gesteld. Inmiddels was in Drvar ook een Russische militaire missie gearriveerd.

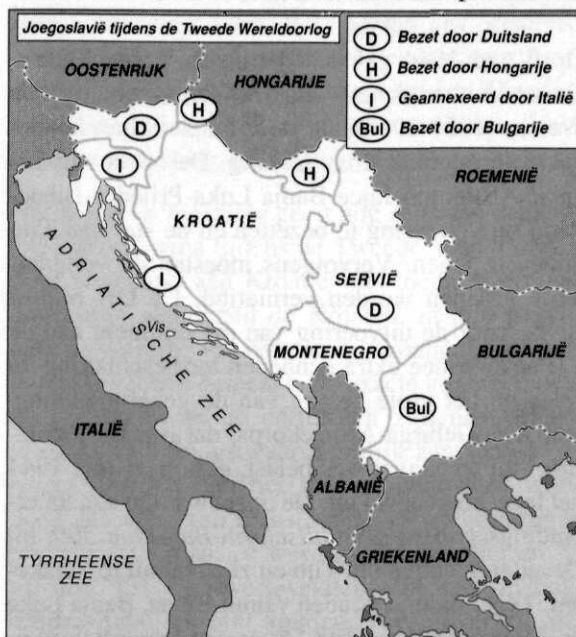
De militaire steun aan Tito kwam nu goed op gang. Behalve wapens werd hij rijkelijk van radioapparatuur t.b.v. de communicatie met zijn partizaneneenheden voorzien. Hoewel dit de bevelvoering vergemakkelijkte, betekende het ook dat de Duitsers alles konden volgen. De omvang van de eenheden van Tito, die zich in de verschillende gebieden bevonden, nam sterk toe en zou in de loop van 1944 ruim 300.000 man bedragen. De geallieerden leverden in 1944 aan de partizanen o.a. 100.000 geweren, 50.000 lichte mitrailleurs, 1388 mortieren, 700 radiotoestellen en grote hoeveelheden munitie en uitrustingsstukken.

In april 1944 gingen Maclean en een vertegenwoordiger van Tito, Vlatko Velebit (1907), naar Londen om met Winston Churchill een aantal politieke en militaire problemen op te lossen. Onder grote Engelse druk stelde koning Peter II, wiens kroon inmiddels al vrij los op zijn hoofd zat, zich in mei 1944 achter Tito, zodat Mihailovic nog verder werd geïsoleerd.

Partizanen van Tito op mars

Het werd Tito steeds duidelijker dat de Duitsers een luchtmobiele operatie tegen Drvar aan het voorbereiden waren. De aanwezigheid van Duitse zweefvliegtuigen op de vliegvelden van Bihac en Banja Luka was vastgesteld, en boven Drvar verschenen steeds vaker Duitse verkenningsvliegtuigen. Voor Tito was het belangrijk zolang mogelijk op één lokatie te blijven, om de guerrilla goed te kunnen leiden. Drvar, waaromheen zich sterke partizanen-

eenheden bevonden, was door zijn geografische ligging in het moeilijk toegankelijke gebergte daarvoor een geschikte lokatie. Uit voorzorg verplaatsten Tito en de Engelse missie hun respectieve commandoposten wel enkele kilometers buiten Drvar, een voorzorgsmaatregel die rendement zou opleveren. Uit de Ultra-informatie wist de inlichtingendienst in Engeland dat de Duitsers op 12 mei 1944 de inzet van het XV. Gebirgs-Armee korps bij een grote operatie in Bosnië hadden besproken. Bovendien was de Engelsen op 24 mei uit dezelfde bron bekend, dat de Duitse aanval op Drvar de volgende dag zou plaatsvinden. Om het geheim van Ultra echter niet prijs te geven, werd Tito niet gewaarschuwd.

Het Duitse operatieplan

Het Oberkommando der Wehrmacht (OKW) verwachtte veel van een verrassingsaanval op het hoofdkwartier van Tito, omdat het een mogelijkheid bood in de strijd tegen de partizanen het ini-

tatief te behouden. Het *Gesetz des Handelns* gold volgens de Duitse doctrines ook voor de guerrilla. In opdracht van Hitler moest een mogelijke gevangenneming van Tito geheim worden gehouden om te verhinderen dat de Engelsen bij gebrek aan beter hun toevlucht weer tot Mihailovic zouden nemen. Verder werden er richtlijnen gegeven om Maclean na diens gevangenneming onmiddellijk voor ondervraging naar Duitsland af te voeren.

Op 6 mei 1944 gaf de Oberbefehlshaber Südost, Generalfeldmarschall Maximilian Freiherr von Weichs (1881-1954), aan de 2. Panzerarmee het bevel voor operatie *Rösselsprung*. De opzet was het gebied Bugojno-Jajce-Banja Luka-Prijedor-Bihac-Knin bij verrassing te bezetten en de staf van Tito uiteen te jagen. Vervolgens moesten de versplinterde groepen worden vernietigd. De OB Südost stelde voor de uitvoering van die opdracht aan de 2. Panzerarmee extra eenheden ter beschikking en wees op het grote belang van de geheimhouding. Het XV. Gebirgs-Armeekorps, dat met de uitvoering van de aanval was belast, gaf op 21 mei 1944 het legerkorpsbevel uit. De opzet was dat een luchtdoelwitseenheid, *SS-Fallschirm-Bataillon 500*, bij Drvar zou landen om Tito en zijn staf uit te schakelen. Tegelijkertijd zouden vanuit Bihac, Banja Luka en Livno in de richting Drvar een versterkte regimentegevechtsgroep van de *7. SS-Gebirgs-Division „Prinz Eugen“*, een regimentegevechtsgroep van de *373. Infanteriedivision*, het versterkte *Motorisierte Regiment 92* en een aantal gevechtseenheden van bataljonssterkte aanvallen. De legerkorpscommandopost bevond zich in Bihac. Het geschatte aantal partizanen waarmee men de strijd meende te moeten aanbinden bedroeg 12.000. Een speciale rol was verder weggelegd voor de eenheden van de *Division Brandenburg*. Deze Duitse commando-eenheid stelde verschillende gevechtsgroepen voor speciale opdrachten en lange-afstandsverkenningspatrouilles beschikbaar, waarbij veelvuldig van collaborerende Kroaten en Tsjetniks gebruik werd gemaakt. Aan de operatie werd verder deelgenomen door verschillende Kroatische eenheden. Teneinde de samenwerking tussen de grondtroepen en de luchtdoelwitseenheid te coördineren, stuurde het OKW Otto Skorzeny naar Joegoslavië. Toen deze echter in Bihac arriveerde, kwam hij tot zijn ergernis tot de ontdekking dat het legerkorps geen gebruik van zijn diensten wenste te maken.

Tito's veiligheidsdetachement

Het SS-Fallschirm-Bataillon 500 stond onder bevel van Hauptsturmführer Rybka en telde 654 man. Van hen zouden er 340 in zweefvliegtuigen aan de grond worden gezet, terwijl de overigen per parachute zouden landen. Het was een zg. *Bewährungstruppe*, wat inhield dat de meesten van hen door een Duitse krijgsraad waren veroordeeld, maar dat het vonnis nog niet was uitgevoerd. Bij uitstekend gedrag, en dat betekende het uitvoeren van uiterst gevaarlijke opdrachten, werd de straf kwijtgescholden.

De strijd bij Drvar

Operatie *Rösselsprung* begon in de vroege morgen van 25 mei 1944 met een bombardement door de Luftwaffe van de posities van de partizanen bij Drvar. Om 7.00 uur landden de eerste Duitse parachutisten; de eerste zweefvliegtuigen kwamen 10 minuten later aan de grond. Een tweede aanvalsgolf landde om 12.00 uur. De Duitse parachutisten, die in verschillende gevechtsgroepen met eigen opdrachten opereerden, wisten snel het radiostation van Tito uit te schakelen en Drvar in handen te krijgen.

De verrassingsaanval op de commandopost van Tito mislukte omdat de exacte lokatie niet bekend was, de toegangen tot het grottencomplex waarin de commandopost zich bevond, zwaar werden verdedigd en de gevechtsgroep die de eerste aanval had moeten uitvoeren, door de ongelukkige landing van het zweefvliegtuig waarin zij zat, omkwam. De geallieerde missie die, toen het bombardement begon, onmiddellijk had begrepen wat er ging komen, had zich al uit de voeten gemaakt. Ook Tito slaagde erin te ontkomen. De partizanen die rondom Drvar lagen, vielen nu de Duitsers aan, die zich moesten terugtrekken en zich op het kerkhof van Drvar ver-

Duitse parachutisten in Drvar

schansten. Om 18.00 uur werd Hauptsturmführer Rybka zwaar gewond.

Ondanks verwoede aanvallen van de partizanen, die de gehele nacht duurden, wisten de Duitsers stand te houden. Bij het aanbreken van de dag kregen zij steun van de Luftwaffe, terwijl vanaf 7.00 uur Duitse grondtroepen in toenemende mate Drvar begonnen te bereiken. Daarna werd in diverse operaties jacht gemaakt op Tito, de geallieerde missies en de partizanen. De strijd, die zich in de bergen en dichte bossen afspeelde, werd nauwlettend door Rendulic gevolgd. Op 29 mei stuurde hij de betrokken eenheden het volgende bericht.

OB erwartet von allen Führern rücksichtslose Entschlossenheit und Kühnheit, Improvisationsvermögen und Härte gegen sich und Untergestellte. Erfolgsaussichten hängen ausschließlich von der Schnelligkeit eigener Bewegungen ab. Alle Kgr. (Kampfgruppen) haben mindestens alle 4 Stunden zu melden. [2]

De aansparing mocht niet baten, want Tito en zijn partizanen wisten uit Duitse handen te blijven. De Joegoslavische veldmaarschalk werd in de nacht van 3 op 4 juni 1944 met een door de Amerikanen beschikbaar gestelde Dakota, die een Russische bemanning had en onder Engelse operationele controle vloog, naar Bari gebracht. Deze minimale Russische betrokkenheid daarbij heeft overigens niet verhinderd dat in de naoorlogse Russische geschiedschrijving steeds werd beweerd dat Tito door de Russen is gered. Door zijn overhaaste vlucht waren wel zijn veldmaarschalksuniform, zijn jeep en enkele andere persoonlijke bezittingen in Duitse handen gevallen. Een wapenfeit dat overigens met veel luidruchtigheid regelmatig in de Duitse her-

inneringsliteratuur is vermeld; een half ei is uiteindelijk beter dan een lege dop.

De operatie *Rösselsprung* werd ten slotte op 4 juni 1944 beëindigd en pas op 6 juni in het *Wehrmachtbericht* aan het grote publiek in de volgende bewoordingen bekendgemaakt.

In Kroatien haben Truppen des Heeres und der Waffen-SS unter dem Oberbefehl des Generalobersten Rendulic, unterstützt durch starke Kampf- und Schlachtfliegerverbände, das Zentrum der Bandegruppen Titos überfallen und nach tagelangen schweren Kämpfen zerschlagen. Der Feind verlor nach vorläufigen Meldungen 6240 Mann. ([2]191)

Het *Wehrmachtbericht* geeft nog eens aan dat Bosnië-Herzegowina tijdens de Tweede Wereldoorlog door Duitsland aan Kroatië was toegewezen; een douceurtje waartegen de Kroaten, in hun streven naar de vorming van een Groot-Kroatië, geen enkel bezwaar hebben gemaakt. De exacte gegevens over de verliezen van de partizanen zijn niet bekend maar zij zijn hoogstwaarschijnlijk aanzienlijk geringer geweest dan het *Wehrmachtbericht* wilde doen geloven. Aan Duitse zijde sneuvelden bij de operatie 213 man; er werden 881 gewond en 57 vermist. [3] De overlevenden van het SS-Fallschirm-Bataillon 500 konden, voor zover zij niet zwaar waren gewond, met tevredenheid op de operatie *Rösselsprung* terugkijken, omdat zij allen werden gerehabiliteerd. Aan Duitse zijde werd verschillend over het resultaat van operatie *Rösselsprung* gedacht. Hoewel niet alle doelstellingen waren bereikt, was volgens Generaloberst Rendulic de

Buitgemaakte jeep van Tito

operatie een groot succes geworden. Hitler en het OKW dachten daarover volkomen anders en beschouwden de operatie als een mislukking. De Führer was van mening dat de Kroaten Tito, die zelf een Kroaat was, hadden gewaarschuwd en beval bij soortgelijke operaties in de toekomst de Kroatische bondgenoten niet meer in te zetten.

Kortom: operatie *Rösselsprung* heeft de Duitsers in hun strijd tegen de partizanen van Tito niet meer dan een korte adempauze gegeven.

Afloop

Na een kort verblijf in Bari ging Tito met een oorlogsschip naar het eiland Vis waar hij een nieuwe commandopost inrichtte en de leiding van de partizanenoperaties weer op zich nam. De strijd tegen de partizanen kreeg nu steeds meer het karakter van een conventionele oorlog, zoals de OB Südost, Feldmarschall von Weichs, in zijn beoordeling van de toestand op 21 september 1944 aangaf.

Die Klassifizierung des Feindes als „Bandengegner“ und der mit ihm geführten Kämpfe als Bandenkrieg ist endgültig als falsch zu bezeichnen. Es handelt sich, mit Ausnahme der Neuaufstellungen, um operativ und taktisch gut geführte, mit schweren Waffen beneidenswert ausgerüstete und von einer nicht zu unterschätzenden Dynamik getragene Kräftegruppen von ständig wachsender Zahl. Ich weiß mich dabei frei von dem Fehler, den Feind zu überschätzen, da gerade die gegenwärtigen Kämpfe und ihre beiderseitigen Erfolgs- und Verlustzahlen objektive Beurteilungsunterlagen sind. [4]

In de tweede helft van 1944 werden de operaties van de partizanen steeds meer afgestemd op de gevechtsacties van het Rode Leger, dat inmiddels het Joegoslavische grondgebied binnendrong, en op die van de Anglo-Amerikanen in Noord-Italië. Belgrado werd op 20 oktober 1944 door het Rode Leger en de partizanen bevrijd. Maclean verscheen onmiddellijk daarna in de Joegoslavische hoofdstad om de Engelse ambassade te openen.

Toen duidelijk werd dat Tito als de grote overwinnaar uit de strijd zou komen, liepen steeds meer voormalige Oestasji's en Tsjetniks over naar de partizanen. Hun operaties kregen een steeds grotere omvang, waardoor de bevrijding van Joegoslavië voor het grootste gedeelte op hun conto moet worden geschreven, een gegeven dat grote politieke betekenis zou krijgen. Aan de strijd kwam op 8 mei

Tito (2e van links) met zijn staf op Vis

1945 een einde met de capitulatie van de laatste Duitse troepen die, in een poging tijdig de Heimat te bereiken, in Slovenië waren blijven steken.

Ervaringen

Voor Duitsland was Joegoslavië tijdens de Tweede Wereldoorlog een nevenoorlogstoneel, waar het door het ongelukkig manoeuvreren van Mussolini was terechtgekomen. Om troepen voor belangrijkere strijdtonelen uit te sparen werd geprobeerd met een minimale inzet van Duitse troepen en met de hulp van twijfelachtige bondgenoten, zoals de Italianen, de Kroaten, Hongaren en Bulgaren, het land onder controle te houden. De situatie in Joegoslavië was zeer onoverzichtelijk omdat er tegelijkertijd een conventionele oorlog, een guerrilla en een burgeroorlog werden gevoerd. Kroaten en Serviërs moordden elkaar uit, maakten, wanneer dat zo uitkwam, gemene zaak met de Duitsers om de partizanen van Tito te vernietigen of gingen te zamen met die partizanen de Duitsers weer te lijf. De Italianen, de Hongaren en de Bulgaren waren ook niet vast in de leer en kozen voor een bepaalde partij, wanneer hen dat opportuun leek. Daarbij kon overigens de situatie plaatselijk en in de tijd sterk verschillen. Werkten in een bepaald gebied op het ene moment Tsjetniks en Duitsers samen om de partizanen van Tito te bestrijden, in een ander gebied vochten Tsjetniks en partizanen broederlijk tegen de Duitsers.

Aanvankelijk waren de Duitse troepen alleen belast met een bezettingstaak, met als gevolg dat zij vrij statisch waren in hun wijze van optreden. De omschakeling naar een beweeglijke oorlogvoering, waarbij men optimaal van het terrein gebruik maakte, was ingewikkelder dan de Duitse legerleiding aanvankelijk dacht. Zo bleef men tijdens operatie

Rösselsprung te veel op de wegen en verzuimde de partizanen in het onherbergzame gebied en de dichte bossen te achtervolgen. Het te star vasthouden aan de eigen vertrouwde doctrines was volgens het *Erfahrungsbericht* van de 7. SS-Gebirgs-Division onjuist geweest. Als oorzaak voor het mislukken van de operatie werd genoemd:

Beim Unternehmen Rösselsprung wurde dem Vernichtungsgedanken nicht Rechnung getragen, da auf Grund der eingesetzten Kräfte eine Vernichtung des Feindes nicht erreicht werden konnte. ([2]199)

Een andere oorzaak voor de mislukking van de operatie, die regelmatig in de verschillende rapportages werd genoemd, was het ontbreken van voldoende informatie over de precieze verblijfplaats van Tito. Daarbij kwam dat de *Abwehr*, die dergelijke informatie moest verzamelen, rechtstreeks aan de 2. Panzerarmee rapporteerde, zodat het XV. Armee-Korps, dat de operatie moest uitvoeren, niet daarover beschikte.

De hoogteverschillen in het terrein maakten het schatten van afstanden moeilijk, waardoor de Duitsers het vuur op hun tegenstanders van te grote afstand openden. Behalve dat dit weinig effect had, was een groot munitieverbruik het gevolg, wat weer tot logistieke problemen leidde. Aanbevolen werd daarom het vuur pas op 400 m afstand te openen. Grote problemen hadden de Duitsers met de afvoer van hun gewonden, omdat er veel mensen nodig waren om die vanuit de bergen naar de wegen te vervoeren waar de ziekenauto's stonden. Een ander ervaringsgegeven was dat de coördinatie van de gevechtsacties in de bergen moeilijker was dan in vlakker terrein. Verder werden de Duitsers overdag erg belemmerd door de geallieerde luchtmacht, die het luchtoverwicht had, waardoor troe-

Randolph Churchill met partizanencommandanten

penverplaatsingen over de wegen erg moeilijk waren en veel vertraging optrad.

Eerder werd aangegeven dat Joegoslavië voor Duitsland slechts een nevenoorlogstoneel was, waarbij in de strijd tegen Tito gedurende de periode 1941-45 ongeveer 10.000 Duitsers en 10.000 van hun bondgenoten sneuvelden. Op het totale oorlogsverloop heeft de strijd in Joegoslavië weinig invloed gehad, al wil de Joegoslavische geschiedschrijving in 1986 ons doen geloven dat daarbij 447.000 Duitsers sneuvelden en 500.000 werden gewond.

Oorlogsmisdaden

De Duitse bezettingstroepen concentreerden zich hoofdzakelijk in de dorpen en steden en lieten het terrein over aan hun tegenstanders, die dan, geheel binnen het kader van de guerrilla, *hit-and-run*-aanvallen op Duitse troepen en militaire installaties uitvoerden. Dergelijke acties hadden dan weer Duitse represailles tegen de burgerbevolking tot gevolg, waarbij vele burgers werden gefusilleerd en hun huizen in brand gestoken. Generaloberst dr. Lothar Rendulic vond deze Duitse maatregelen volkomen gerechtvaardigd, omdat de bevolking met de *Bandiden* sympathiseerde, zoals de guerrillero's in het Duitse jargon werden aangeduid. Ontzet over de gruweldaden van de partizanen schreef de Generaloberst:

Die Grausamkeit der Partisanen war beispiellos. In sehr vielen Fällen marterten, verstümmelten oder Töteten sie die Gefangenen. Die Häufigkeit dieser Handlungen ließ erkennen, daß es sich nicht um Ausnahmeseinungen, sondern um einen geübten Brauch entsprechend der Jahrhunderte alten Tradition handelte. [5]

De partizanen beschuldigden van hun kant de Duitsers van de meest afzichtelijke wreedheden. Een officieel Joegoslavisch onderzoeksrapport berichtte dat de Duitse parachutisten tijdens de operatie *Rösselsprung* op 25 mei een waar bloedbad hadden aangericht. Meer dan 300 burgers, onder wie vele kinderen, vrouwen en bejaarden, waren door de Duitse parachutisten op 25 mei 1944 omgebracht. Meisjes en kinderen waren verkracht, gekruisigd, de borsten afgesneden en op andere wijzen mishandeld. Daarnaast waren vele huizen in brand gestoken. Gezien het type gevechten waarin de parachutisten die dag waren betrokken, lijkt het rapport

onjuist en uit propagandistische overwegingen te zijn geschreven.

Het karakter van de oorlog in Joegoslavië heeft toentertijd tot het door alle partijen bedrijven van vele misdaden tegen de mensheid geleid. Omdat de gepleegde of vermeende misdrijven van de vijand door de eigen propaganda uitvoerig werden uitgebuit, is het vaak moeilijk het waarheidsgehalte van de beschuldigingen vast te stellen. Voor Tito was dat allemaal niet zo problematisch want het ging hem om de eenheid van Joegoslavië en niet om de vraag wie er nu wel of geen oorlogsmisdaden hadden gepleegd. Vanuit die optiek gezien liet hij vele Tsjetniks en andere tegenstanders van zijn regime executeren.

Met het bovenstaande voorbeeld voor ogen lijkt het mij hoogst waarschijnlijk dat van een vervolging van hen, die in de huidige tijd in het voormalige Joegoslavië oorlogsmisdaden hebben gepleegd, weinig zal terechtkomen. Ook nu is het moeilijk de waarheid te achterhalen van wat op de Balkan gebeurt, omdat alle strijdende partijen bezoedelde handen hebben en elkaar uit propagandistische overwegingen wederzijds beschuldigen. De aandacht die thans aan die oorlogsmisdaden wordt gewijd, zal echter niet verhinderen dat na de beëindiging van het conflict in het voormalige Joegoslavië de slachtoffers van die oorlogsmisdaden het eerst zullen zijn vergeten. Het „zand erover en snel vergeven” was, is en blijft een menselijke reactie.

Lessons learned

De opmerking dat het een goede zaak is uit de oorlogvoering in Joegoslavië, en de operatie *Rösselsprung* in het bijzonder, lering te trekken t.b.v. een militair optreden van de VN in Bosnië, is snel geplaatst. Moeilijker is echter aan te geven hoe dat moet gebeuren. Het verleden laat zich niet zo gemakkelijk zijn recepten voor de toekomst ontfutsele. Het verleden is dan ook geen supermarkt waar men zijn gewenste producten even kan gaan halen. Alleen een grondige en militair-wetenschappelijke bestudering van de strijd in Joegoslavië tijdens de Tweede Wereldoorlog maakt het mogelijk uit die periode lering te trekken. Daaraan is tot nu toe nog te weinig gedaan, zodat men naar alle waarschijnlijkheid in de huidige discussies over mogelijk militair optreden druk bezig is het wiel voor de zoveelste keer uit te vinden.

Ten aanzien van de situatie in het voormalige Joegoslavië kan m.i. worden opgemerkt, dat de onderlinge tegenstellingen tussen de verschillende bevolkingsgroeperingen tijdens de Tweede Wereldoorlog, nauwelijks verschillen met de tegenwoordige. Hoewel de Duitsers tijdens de Tweede Wereldoorlog nauwkeurig op de hoogte waren van Tito's verblijfplaats, konden zij door een gebrek aan middelen en het moeilijke terrein niet tot ingrijpen overgaan. Heden ten dage zijn er andere middelen; het moeilijk begaanbare terrein is echter nog steeds een factor van betekenis, terwijl de huidige politieke situatie veel gecompliceerder is. In 1942 werd Duitsland op de Balkan geconfronteerd met het feit dat bezettingstroepen niet zonder meer voor een bewegelijke oorlogvoering geschikt zijn. Analoog daaraan lijkt mij de vraag gewettigd of troepen van de Verenigde Naties, die in het kader van *peacekeeping* optreden, zonder meer voor *peace-enforcing*-operaties kunnen worden gebruikt. Operatie *Rösselsprung* laat duidelijk het grote belang zien dat de Duitse legerleiding aan het herwinnen van het initiatief hechtte en de wijze waarop zij dat probeerde te realiseren. Iets dergelijks valt heden ten dage ook in Bosnië waar te nemen. De jongste ontwikkelingen rondom Sarajevo hebben laten zien hoe op een eigentijdse wijze de verantwoordelijke militaire commandant van de VN het initiatief tot zich trok. Zo maakte hij misschien ongewild duidelijk dat vele grondbeginselen van de oorlogvoering nog onverkort van kracht zijn. Om die te ontdekken is echter een grondige bestudering van het verleden noodzakelijk.

De laatste tijd is in verschillende publikaties erop gewezen, dat de Nederlandse krijgsmacht heeft verzuimd de ervaringen, die bij eerdere vredesoperaties zijn opgedaan te analyseren en te evolueren. Het gevolg daarvan is geweest dat men nu dezelfde fouten heeft gemaakt als jaren geleden, toen de Nederlandse Blauwhelmen voor het eerst naar Libanon gingen. Hoewel het tot de militaire cultuur behoort zich positief over het belang van de militaire geschiedenis uit te spreken, blijkt dat het gebruik maken van ervaringen uit het verleden niet het sterkste punt van de militaire managers is. Gezien de magere belangstelling voor de krijgswetenschappen ben ik bang dat daaraan weinig zal veranderen en dat voor hen de militaire geschiedenis een gesloten boek zal blijven.

Samenvatting

In het voorgaande is ingegaan op een aantal politieke en militaire aspecten uit een periode die al vijftig jaar achter ons ligt. Aan operatie *Rösselsprung* lag een duidelijke militaire doelstelling ten grondslag: de gevangenneming van Tito en de vernietiging van de kern van zijn partizanenleger. Om dat doel te bereiken stelde de Duitse legerleiding echter te weinig middelen beschikbaar. Oorzaken daarvan

waren de onderschatting van de sterkte van de tegenstander en de moeilijkheden die het terrein voor het uitvoeren van een dergelijke opdracht bood. Verder was aan Duitse zijde geen rekening gehouden met de steun die de geallieerden aan Tito gaven.

Zo blijft voor de goede verstaander operatie *Rösselsprung* een duidelijke waarschuwing dat militaire operaties tot mislukking zijn gedoemd, wanneer de in te zetten middelen niet op de te bereiken doelstelling zijn afgestemd.

Literatuur

1. H.-A. Jacobsen – 1939-1945. *Der Zweite Weltkrieg in Chronik und Dokumenten*. Darmstadt (1961)227.
2. O. Kumm – *Vorwärts Prinz Eugen! Geschichte der 7. SS-Freiwilligen-Division „Prinz Eugen“*. Osnabrück (1978)185.
3. K.-D. Wolf – Das Unternehmen „Rösselsprung“. Der deutsche Angriff auf Titos Hauptquartier in Drvar in Mai 1944. *Viertelj.-H. Zeitgesch.* (1970)476-509.
4. H. Kühnrich – *Der Partisanenkrieg in Europa 1939-1945*. Berlijn (1968)289.
5. L. Rendulic – Der Partisanenkrieg, in: *Bilanz des Zweiten Weltkrieges*. Oldenburg (1953)106.

VOORTS:

- M.F. Cancian – The Wehrmacht in Yugoslavia: lessons of the past? *Parameters* 23(1993)(3)75-84.
- M. Djilas – *Der Krieg der Partisanen. Memoiren 1941-1945*. Wenen (1978).
- C.A. Dixon en O. Heilbrunn – *Partisanen. Strategie und Taktik des Guerrillakrieges*. Frankfurt/Main (1956).
- F.H. Hinsley – *British intelligence in the Second World*

- War. Its influence on strategy and operations*, dl 3.1. Londen (1984).
- W. Hubatsch – *Hitlers Weisungen für die Kriegsführung 1939-1945*. Koblenz (1983).
- F. Maclean – *Eastern approaches*. Londen (1950).
- B. Mamula – l'Importance historique et les dimensions internationales de la guerre de libération nationale et de la révolution en Yougoslavie de 1941 à 1945. *Rev. Int. Hist. Militaire* (1986) (64) 34-61.
- L. Rendulic – *Gekämpft, gesiegt, geschlagen*. Wels (1952).
- E. Schmidt-Richberg – *Das Ende auf dem Balkan*. Heidelberg (1955).
- H. Spaeter – *Die Brandenburger. Eine deutsche Kommandotruppe zbV 800*. München (1978).
- F. Trgo – La libération de la Yougoslavie 1941-1945. *Rev. Int. Hist. Militaire* (1981) (51) 78-120.
- German antiguerrilla operations in the Balkans 1941-1944*. Center of Military History US Army, Washington DC (1989).
- Tactics, techniques and procedures of combattants in former Yugoslavia*. Usareur Combat intelligence readiness facility 66th MI BDE. Augsburg (1993).

Advertentie

„Als een goet instrument”

De Koninklijke landmacht van 1939-1979,
door generaal b.d. L.P. van Oppen.
176 blz. in hardcover f 39,75

BESTELADRES: De Boer Mailingservice
Antwoordnummer 803 – 1200 VB Hilversum
(geen postzegel nodig – geen verzendkosten)
Telefoon 035 - 25 86 11

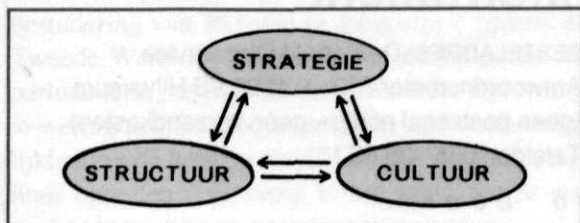
een boeiend boek...

Veranderen oké, maar wàt dan?

In vier artikelen ga ik in op het veranderingsproces dat zich momenteel bij de Koninklijke landmacht voltrekt. In elk artikel stel ik telkens een afgebakend geheel rond het thema „veranderen” aan de orde. In mijn eerste artikel, in het aprilnummer, heb ik de vraag beantwoord waarom naar mijn idee de KL niet aan veranderingen ontkomt. In het antwoord op de eerste vraag: *Veranderen: waarom eigenlijk?*, heb ik drie ontwikkelingen aan de orde gesteld die mij elk afzonderlijk – maar zeker in elkaars samenhang – van de noodzaak van veranderen hebben overtuigd. Dat waren: de gewijzigde (inter)nationale politiek-militaire verhoudingen, die de directe aanleiding zijn voor een ingrijpende aanpassing van de omvang, de missie en de structuur van de Koninklijke landmacht; daarnaast de veranderde maatschappelijke opvattingen over arbeidsmotivatie, die in dat opzicht een verdere aanpassing van de KL noodzakelijk maken; en ten slotte de gewijzigde visie op bedrijfsvoering binnen de rest van de overheid, die zoveel betekent dat ook bij de landmacht inhoud moet worden gegeven aan doelmatighedsbeheer door kerntakenbudgettering (Janse en Van Mossevelde/1989). Dat brengt mij tot de conclusie dat van de Koninklijke landmacht van vóór 1990 definitief afscheid moet worden genomen.

Veranderen oké: maar wàt dan?

De hoofdvraag van dit artikel geeft o.m. aan dat ik de vraag uit het eerste artikel verder laat liggen en ervan uitga dat de basis voor acceptatie van veranderingen voldoende is gelegd. Voor de vraag: *wàt*

dan?, heb ik in het eerste artikel een snelle inventarisatie gemaakt van alle onderwerpen die momenteel in beweging zijn. Hier nog even die opsomming.

Een totale herstructurering van de Koninklijke landmacht wordt uitgevoerd. Uiteindelijk blijft geen eenheid of organisatiedeel onberoerd. Tegelijkertijd wordt de opkomstplicht opgeschort en gaat de KL over naar een beroepsleger. Serieuze pogingen om de ideeën over verbeterde bedrijfsvoering in te voeren, gaan gelijk op met de ontwikkeling van een aangepaste besturingsconceptie. Onderweg zijn imagoverbetering en cultuurverandering de grote topics. Het moet bovendien allemaal bij steeds krimpende budgetten. En dat alles tegen de achtergrond dat, naast de algemene verdedigingstaak, nu ook aan crisisbeheersingsoperaties moet kunnen worden deelgenomen. Nooit eerder was de Koninklijke landmacht in het kader van VN-missies gelijktijdig in 16 landen met ruim 2500 militairen aanwezig.

Mogelijk vraagt u zich af of dat nu alles is. Of bekruipt u het gevoel van een haast willekeurige opsomming waarin elke samenhang lijkt te ontbreken? Ik pretendeer zeker niet dat deze inventarisatie uitputtend is. Ook bij de beantwoording gaat het mij niet om perfecte compleetheit. Het betere is immers al gauw de vijand van het goede. Bovendien ontdekt de Koninklijke landmacht gedurende het veranderingsproces elke dag nog nieuwe dingen. Wat dat betreft geeft de haast „Haagse” uitdrukking „voortschrijdend inzicht” helder aan wat er op veel gebieden aan de hand is. Compleetheit is dus een illusie. Dat is overigens geen kwestie van slecht vooruitzien; door de omvang en complexiteit van het veranderingsproces is het niet te voorkomen. Wat ik in het antwoord op de hoofdvraag van dit artikel wel wil aangeven is de samenhang van alle veranderingen. Ik maak bij die ordening gebruik van het model van de drieëenheid van fundamentele veranderingsparameters, zijnde STRAGE-

GIE, STRUCTUUR en CULTUUR (Jägers/1991). Via dezelfde drieëenheid zal ik ook aangeven waarom juist die veranderingen moeten worden ingevoerd. Alvorens daartoe over te gaan, echter eerst een toelichting op de theorie achter het model.

Drieëenheid van veranderingsparameters

In de literatuur over het veranderen van organisaties wordt steeds vaker gewezen op de noodzakelijke samenhang tussen strategie, structuur en cultuur. De samenhang wordt gepositioneerd als de bepalende factor voor het uiteindelijke resultaat van een veranderingsproces. Vaak zie je dat één van deze parameters in een analyse van veranderingen van organisaties de nadruk krijgt boven de andere. Dat is mogelijk afhankelijk van de school die de analist op grond van opleiding of eerder succes aanhangt. Ook Jägers wijst echter op de noodzaak van evenwicht; een eenmaal bereikte balans vraagt volgens hem overigens voortdurend aandacht om haar ook in die situatie te houden. Op de onderscheiden deeltrajecten de volgende toelichting.

Op het traject *strategie en structuur* gaat het in feite om de keuze tussen centralisatie en decentralisatie als antwoord op een woelige omgeving. Flexibiliteit lijkt het medicijn voor onvoorspelbaarheid. In de structuur van een organisatie zie je dat vaak vertaald in decentrale concepties. Decentrale vormgeving blijft echter behoefte houden aan een vorm van centrale sturing, al was het maar om een organisatie als geheel op koers te houden. Het is alleen al om pragmatische redenen van belang het dilemma in dit soort discussies terug te brengen tot de *core issues*; terug naar de kerntaken is niet voor niets een veel gehoorde oproep. In de vormgeving van organisaties zie je in dit opzicht de laatste jaren een nieuwe trend in zg. unit-vorming (De Ruijter e.a./1992). Resultaat-units voor kerntaken en service-units voor facilitaire taken zijn daarin enkele begrippen en indicatief voor de antwoorden op dit soort vraagstukken. Ook dergelijke stromingen hebben echter ingrijpende consequenties voor de strategie van de leiding: de top wordt op afstand gepositioneerd. De kunst is daar te blijven; ook bij problemen. De neiging bestaat immers juist dan weer centralistisch te werk te gaan.

Strategie en cultuur zijn onverbrekelijk met elkaar verbonden. De richting die een organisatie op wil,

is immers sterk afhankelijk van de mens in de organisatie die dat moet invullen en realiseren. Een nieuwe strategie is daarentegen doorgaans bedreigend: voor oude waarden, normen en zekerheden. Het veranderen van de organisatiecultuur is echter de succesfactor voor het slagen van de strategie, hoe moeilijk cultuur ook te veranderen is. Cultuur heeft immers veel te maken met jarenlange conditionering door opleiding en werkverhoudingen. Per definitie roept het weerstanden op wanneer als zodanig erkende verworvenheden worden aangetast.

Ten slotte *structuur en cultuur*: dat zijn haast elkaars natuurlijke opposieten. Ook zij kunnen overigens niet zonder elkaar. Doorgaans gaat de meeste aandacht uit naar de structuur van een organisatie en de noodzakelijke aanpassingen daarop. Dat ziet men bv. ook terug in de titel van de Defensienota 1991: *Herstructurering en verkleining*. Dat ook mensen – en overwegend dezelfde als in de oude organisatie – in die nieuwe structuur moeten werken, krijgt vaak minder aandacht. Structuuraanpassingen die een beter functioneren beogen, zijn ons niet vreemd. De resultaten kent u ook. Een veranderingsproces opstarten bij de cultuurcomponent zie je daarentegen niet zo vaak. Toch lijkt het niet onmogelijk langs die weg veranderingen in werkwijzen te laten ontstaan, die uiteindelijk in formele structuuraanpassingen kunnen worden gelegitimeerd. Flexibiliteit zou tot uitsluitend een structuurkenmerk kunnen worden bestempeld, maar komt pas echt tot uitdrukking in het handelen van de mens in de organisatie. Men zou dus kunnen speculeren op het in eerste instantie ontstaan van flexibiliteit bij mensen, waarna als uitvloeisel min of meer vanzelf flexibiliteit in een organisatie ontstaat. Natuurlijk moeten daarvoor wel de condities worden geschapen. Bureaucratie en dichte regelgeving zijn daarvoor niet de meest ideale omstandigheden.

Over het te bereiken evenwicht formuleert Jägers drie voorwaarden, namelijk dat het op strategisch niveau steeds mogelijk moet zijn op de wisselende eisen van de omgeving adequaat te reageren. Het lijkt mij dat men dan ten minste sterk op die omgeving moet zijn georiënteerd. Integrerend leiderschap moet daartoe over de capaciteit en vaardigheid beschikken om strategische keuzen om te zetten in resultaten. Dat stelt eisen aan de wijze en de kwaliteit van besluitvorming. Jägers stelt dat

met name de structuur van een organisatie moet aansluiten op de turbulentie van de omgeving, waarna ook strategie en cultuur daarmee in evenwicht kunnen worden gebracht. Daarmee stelt hij structuur boven de beide andere componenten, hetgeen in ieder geval aansluit op de zonder meer goed geregelde en sterke kanten van het veranderingsproces bij de Koninklijke landmacht. In die verheffing schuilt voor mij een gevaar. Men loopt het risico dat de structuur in onnodig veel extra slagen moet worden aangepast. Wanneer strategie en cultuur volop in beweging zijn, ontstaat immers een onstuitbare druk op de structuur: deze heeft dan maar te volgen! Een separaat ingezette structuurverandering wordt dan ingehaald.

Vertaalslag naar de KL

Genoeg theorie! Nu de vertaalslag naar de situatie waarin de Koninklijke landmacht verkeert. Laat ik daarvoor op hoofdlijnen terugkijken op hetgeen de KL sinds 1989 is overkomen. In de Defensienota 1991, als antwoord op het einde van de Koude Oorlog, voerden aanpassingen op de structuur van de organisatie aanvankelijk de boventoon. Er werd gekozen voor kwaliteit boven kwantiteit. *Herstructureren en verkleining* was de titel van de nota. Flexibiliteit, mobiliteit en optreden in multinationalaal verband werden de criteria waaraan de te reorganiseren krijgsmachtdelen moesten voldoen. Eén component uit het analysemodel, namelijk de *structuur*, werd daarmee bij de Koninklijke landmacht vanaf het begin van het veranderingsproces fors in beweging gezet.

Nagenoeg gelijktijdig met de Defensienota 1991 verschenen het „Concept leiding geven” en het „Beleidskader verbetering bedrijfsvoering”. Ik positioneer die twee concepties voorlopig even als elementen van resp. cultuur en strategie. Als ik op die eerste jaren terugkijk ging echter de meeste aandacht uit naar aanpassingen op de structuur. Dat is heel verklaarbaar. Rationeel zijn structuurveranderingen immers het best te bevatten; je staat er bovendien zichtbaar mee in de etalage om te tonen dat het vereiste werkelijk wordt ingevoerd. Dit overwicht aan belangstelling voor structuur verdrong de twee andere componenten naar de achtergrond. Het jaar van het leiderschap ging bv. voorbij zonder dat velen zelfs maar wisten dat 1990 als zodanig was benoemd. Het „Beleidskader verbetering bedrijfs-

voering” werd reeds bij de introductie beticht uit verdachte hoek te komen; velen zien het nog steeds als de zoveelste bezuinigingsmethodiek.

Bij het verschijnen van de Prioriteitennota in 1993, waarin tot nog verdere reducties en de overgang naar een beroepsleger werd besloten, kwam de urgentie voor veranderen bij de landmacht echter veel dieper te zitten. Sindsdien is er sprake van volwaardige erkenning van de noodzaak tot verandering van de *cultuur* en aanpassing van de *strategie*. In korte tijd is de aandacht voor die componenten versneld ingelopen. Dat valt bv. af te leiden uit de activiteiten die nog in 1993 werden gestart. Zo ontstond een initiatief voor het formuleren van missie en doelstellingen; voorts valt te denken aan de aandacht voor een nieuwe sturingsconceptie, de workshops *Anders denken, anders doen*, het opbouwen van informele netwerken om de veranderingen te stimuleren, de introductie van management-simulatie LANS (LANDmacht Nieuwe stijl), de projectgroep Cultuurverandering, de benoeming van een project-officier Imagoverandering, om maar bij de opvallendste zaken te blijven.

Daarmee zijn zowel de *structuur* als *strategie* en *cultuur* fors in beweging. Afgemeten aan het beschreven model van veranderingsparameters op zichzelf dus eigenlijk een zeer geruststellende gedachte dat er zoveel gelijktijdig in beweging is. Iedereen die daarin tot nu toe een bedreiging zag, hoop ik een andere zienswijze te hebben aangeboden. De theorie leert dat „alle tollens los” op zichzelf immers perspectief biedt voor een kans op het bereiken van harmonie in alle veranderingen. Daarmee geeft het uitzicht op een succesvol eindresultaat van het veranderingsproces. Ik wil in het laatste deel van dit artikel het tot nu toe beschreven algemene beeld verder verdiepen en vaststellen *wat* binnen de componenten strategie, structuur en cultuur mede op grond van die turbulente omgeving zou moeten worden aangepast. Ik volsta met het aangeven van de opvallendste zaken.

Nogmaals de vraag: wát dan?

Laat ik als ingang de gewijzigde taakstelling van de Koninklijke landmacht nemen. In de Prioriteitennota werd die taakstelling nog zeer ruim verwoord. Men ziet nu dat er om diverse redenen behoefte bestaat aan een nadere specificatie. Die verfijning krijgt inhoud binnen het Defensie strategisch plan

en het Lange- en Korte-termijnplan van de Koninklijke landmacht. Deelneming aan crisisbeheersingsoperaties is sinds de Prioriteitennota zonder nadere prioriteitstelling op gelijke voet komen te staan met de voorbereiding op een mogelijk groot conflict. Afgemeten aan de realiteit van alle dag levert dat voor velen een onbehaaglijk gevoel op: in de beleving is het haast paradoxaal als men zelf wordt gedwongen wel die prioriteiten te stellen, bv. als het gaat om de vraag waarop opleidingen voornamelijk moeten zijn gericht. Kenmerkend is voorts dat voor het vaststellen van de taakstelling niet langer alleen een dreigingsanalyse de basis is; van grotere invloed is het politieke-ambitieniveau en de analyse wat met de beschikbaar gestelde middelen kan worden uitgevoerd. Dat geldt met name voor het aan te houden parate deel van de Koninklijke landmacht in relatie tot crisisbeheersingsoperaties. Dat heeft op zijn beurt weer opvallende consequenties voor de *strategie* van de organisatie. Deze kan daardoor niet langer overwegend intern gericht zijn, maar moet zich noodgedwongen op een externe markt begeven. De militaire ambtenaar zal de politicus immers sterker dan voorheen moeten adviseren over mogelijkheden, beperkingen en risico's die hij op zijn beurt in zijn besluitvorming moet wegen.

Deze „blik naar buiten” stelt op zichzelf eisen aan de wijze van besturing van de KL. Een strategische richting, o.m. tot uitdrukking gebracht in missie en doelstellingen, wordt van een bijzondere betekenis. In de praktijk een uiterst moeilijke exercitie om in zulke termen te spreken en te denken. Eigenlijk niet zo verwonderlijk voor een organisatie die altijd op haar taak georiënteerd is geweest. Toch is het een onontbeerlijk middel om een helder toekomstbeeld neer te zetten en „alle neuzen in die richting te krijgen”. Het fundamentele karakter van zo'n discussie is van onschatbare waarde. Met elkaar praten over het wezenlijke bestaansrecht van een bepaald deel van de organisatie, betekent een inspirerende bezinning op de vraag welke bijdrage dat organisatie-deel aan het grotere geheel levert. Doelstellingen blijken dan echt van een andere betekenis dan opdrachten.

Eerder heb ik al opgemerkt dat de omgeving van de Koninklijke landmacht inmiddels een nieuw stuk gereedschap aanbiedt voor het besturingsvraagstuk. Ik doel op het gewijzigde inzicht in de wijze van bedrijfsvoering. Procesgerichte vormen maken

plaats voor resultaatgericht leiderschap. Getuige de nieuwe sturingsconceptie van de bevelhebber neemt de top steeds meer afstand van de wijze waarop een opdracht feitelijk wordt uitgevoerd. De interesse gaat steeds meer uit naar de behaalde resultaten in vergelijking met de daarvoor vooraf gemaakte afspraken. Ook de nieuwe taakstelling noodzaakt tot dergelijke decentrale concepties. Alleen dan kan voldoende flexibiliteit ontstaan die voor de uitvoering van de taakstelling nodig is. Decentralisatie biedt tevens de vereiste mogelijkheden voor adequate reacties op omgevingsvariabelen. Hoe lager in de organisatie die invloeden ook metterdaad kunnen worden verwerkt, hoe beter dat voor de kwaliteit en de snelheid van besluitvorming is. Dat vereist een flexibele wijze van besturen van de Koninklijke landmacht. De indeling van de KL in resultaat- en service-units biedt hier uitkomst. Daarmee is wat mij betreft de relatie naar structuur gelegd.

De gewijzigde taakstelling noodzaakt tot het aanpassen van de *structuur*. Behalve de kwantitatieve reducties die de herstructurering moet opleveren, is flexibiliteit in de structuur immers de belangrijkste eis om adequaat op onbekende verzoeken van bv. de Verenigde Naties te kunnen reageren. Het blijkt immers dat voor elke crisisbeheersingsoperatie die de Koninklijke landmacht tot nu toe uitvoert, een op die opdracht toegesneden eenheid moet worden samengesteld (*taylor-made*). Dat staat overigens in bijna schril contrast met de voorbereiding op de uitvoering van de Algemene verdedigingstaak volgens de conceptie voor het optreden van verbonden wapens. Die analyse kan nog steeds volgens redelijk traditionele waarden verlopen. Haast paradoxaal daarmee is wat wij voor de voorbereiding op crisisbeheersing vragen. Op dit moment wordt het *taylor-made*-principe ingevuld door een basis-eenheid aan te wijzen en daaraan dan middelen van binnen en buiten de KL toe te voegen. Dat stelt niet alleen eisen aan de wijze van besturing maar ook aan de middelen en de verwerving daarvan. Eenheden en personeel moeten op onbekende maar veelzijdige inzetmogelijkheden worden voorbereid. *Cross-training* lijkt daarvoor een geschikte oplossing, maar dekt slechts een deel van hetgeen wordt vereist. Aangezien het hier personele en materiële middelen betreft stelt dat dus eisen aan het personeels- en materieelbeleid. Het indringendst zijn echter de gevolgen voor personeel en materieel

zelf. Ook voor die „bouwstenen” geldt weer flexibiliteit als de voornaamste kwaliteitseis; flexibiliteit als antwoord op onzekerheid. En dat, terwijl de meesten van ons zijn opgegroeid in een zeer dicht stelsel van regelgeving en rechtszekerheid. Het lijkt mij dat wij ook daarvan afscheid moeten nemen.

Daarmee ligt de overstap naar de derde veranderingsparameter, zijnde cultuur, voor de hand.

Het aanpassen van de organisatiecultuur is ongetwijfeld de zwaarste opgave. Het gaat immers over het aanpassen van de mens in de organisatie. Wanneer in zo'n omvangrijke herstructureringsoperatie vooralsnog onzekerheid de boventoon voert en geen duidelijk perspectief kan worden geboden, is het vasthouden aan of de terugval naar oorspronkelijke waarden en normen zeer begrijpelijk. Pas wanneer de consequenties voor het individu helder in zicht komen, is pas aan een belangrijke voorwaarde voor veranderingsbereidheid voldaan. Toch zal iedereen die in de landmacht werkzaam blijft, moeten wennen aan structurele onzekerheid. *Life-time employment* heeft in het licht van flexibiliteit geen betekenis meer. Er zijn overigens niet zoveel bedrijven die dat hun personeel ooit in het vooruitzicht hebben gesteld. Het lijkt mij dat een dergelijk principe ook bij de Koninklijke landmacht zijn langste tijd heeft gehad.

De gewijzigde taakstelling is een uitermate sterke impuls voor het aanpassen van de organisatiecultuur. Afstand nemen van de wijze waarop een opdracht wordt uitgevoerd, wordt alleen al door de letterlijke betekenis ervan veelal afgedwongen. Eenheden van de KL, ergens op deze aardbol,

kun je niet anders benaderen dan het „Concept leiding geven” propageert: optreden op basis van de grootst mogelijke zelfstandigheid, wederzijds vertrouwen en vrijheid van handelen. Betrek daarbij de overgang naar een beroepsleger, dan is de argumentatie om aan cultuurverandering te werken compleet. De nieuwe beroepssoldaat zal immers iets moeten worden aangeboden wat hem aanspreekt en op de arbeidsmarkt algemeen wordt gewaardeerd. Waarden als zelfstandigheid, ontplooiingsmogelijkheden en ruimte voor creativiteit zijn daar een hoog goed. Als wij dat te bieden hebben – en dat heeft de Koninklijke landmacht in toenemende mate – moeten wij als organisatie uitdrukkelijk daarvoor uitkomen; en ons dan ook zo „verkopen”. De noodzaak tot cultuurverandering raakt iedereen, zowel degene die leiding geeft als degene die ze ontvangt.

Samenvatting

Ik heb in dit artikel de samenhang van de veranderingen in beeld willen brengen. Ik heb daarvoor het model van de drieëenheid van veranderingsparameters gebruikt. Een van mijn stellingen is dat het eerder een geruststellend gegeven is dat *alle tollens staan*, dan dat daarvan een bedreiging uitgaat. Het schept immers de mogelijkheden tot een nieuwe samenhang tussen strategie, structuur en cultuur te komen. Dat hangt natuurlijk sterk af van de wijze waarop dat veranderingsproces inhoud krijgt en hoe het wordt gestuurd. Dat zal het onderwerp zijn van mijn derde artikel: „Veranderen akkoord, maar hoe dan?”.

Literatuur

H.P.M. Jägers – *De kunst van het balanceren; het fragile evenwicht tussen strategie, structuur en cultuur*. Amsterdam (1991).

I. Janse en H.J.M. van Mossevelde – *Doelmatigheidsbe-*

heer met behulp van kerntakenbudgettering. Den Haag (1989).

H. de Ruijter, F.A.J. Veerman, M.A.T. van Weegen en G. de Leeuw – *Integrerend leiding geven en unitvorming: van concept tot realiteit*. Zeist (1992).

J. in 't Veld – *Analyse van organisatieproblemen*. Amsterdam (1983).

K. Gijsbers

majoor der genie

De nieuwe Amerikaanse landmachtdoctrine

Proces en produkt voor evolutie en stabiliteit

The Army's doctrine lies at the heart of its professional competence. It is the authoritative guide to how forces of the Army fight and conduct operations other than war. As the Army's keystone doctrine, FM 100-5 is a description of how the Army thinks about the conduct of operations. It undergirds all of the Army's doctrine, organization, training, modernization, leadership development, and soldier concerns. Never static, always dynamic, the Army's doctrine is firmly rooted in the realities of current capabilities while at the same time reaching out with a measure of confidence as to the future. Doctrine captures the lessons of past wars, reflects the nature of war and conflict in its own time, and anticipates the intellectual and technological developments that will bring victory now and in the future. [1]

Met deze tekst start de inleiding van het nieuwe basisvoorschrift van de Amerikaanse landmacht, het *Field Manual 100-5, Operations*. Het citaat geeft treffend de rol van doctrine weer. Juist nu de omgeving van de krijgsmachten sterk verandert, ontstaat er een schijnbaar tegenstrijdige behoefte aan zowel evolutie van die krijgsmachten, als aan stabiliteit. Aan de ene kant moet de organisatie meegroeien met de ontwikkeling van de omgeving; aan de andere kant dient de organisatie continu operationeel inzetbaar te blijven. Om dit te garanderen bestaat er behoefte aan stabiliteit binnen de organisatie van een leger. Spanning tussen evolutie en stabiliteit is inherent. De oplossing van dit dilemma ligt in doctrine, zoals het citaat duidelijk weergeeft.

Volgens de doctrinemakers van de US Army ligt de oplossing echter niet alleen in het produkt, het voorschrift, maar vooral ook in het doctrineproces – de discussies, het debat, coördinerende actie en het bouwen van consensus op vele niveaus en met name de top van de landmacht – om tot dat produkt te komen. [2] Om aan te geven dat het doctrineproces wordt gezien als een continuproces, het volgende terzijde. Nu amper de nieuwe versie van het basisvoorschrift van de landmacht is verschenen, publiceert de Chef van de Landmachtstaf, gen Gordon R. Sullivan, zijn visie op de landoor-

logvoering in de 21e eeuw. Hij opent hiermee de discussie voor de volgende versie van de zojuist verschenen doctrine. [3]

Het produkt van de nieuwe doctrine is nu gereed en uitgebracht als de versie 1993 van *FM 100-5, Operations*. Wat is er zoal veranderd in de Amerikaanse landmachtdoctrine en wat kan de Koninklijke landmacht ervan leren?

Evolutie Amerikaanse doctrine

Dat de Amerikaanse doctrine werkelijk evolueert mag worden geconcludeerd uit het feit dat in de afgelopen decennia gemiddeld om de vijf jaar een nieuw basisvoorschrift is verschenen. Daarbij reflecteert de doctrine de tijd waarin ze is geschreven. De versie van 1976 was een direct antwoord op de omstandigheden waarin het Amerikaanse leger in het begin van de jaren '70 verkeerde. Van grote invloed waren de conditie van het leger direct na Vietnam, grote veranderingen in de defensiepolitiek, met name gericht op de bondgenootschappelijke verdediging in Europa, waar de Sovjetrusische strijdkrachten conventioneel steeds sterker werden, en een relatieve vermindering van het legerbudget. [4] Als gevolg van de focus op de Europese verdediging en de behoefte aan verandering in het leger na de traumatische ervaring in Vietnam, kan deze versie als een trendbreuk met het verleden worden gezien. Sterk beïnvloed door de Arabisch-Israëliëse oorlog van 1973, waar voor het eerst de letaliteit van moderne wapensystemen werd gedemonstreerd, werd nadruk gelegd op de „actieve verdediging”. In deze beweeglijke concepties was de tank nog steeds het beslissende wapen van het grondgevecht. De *Jom-Kippoer*oorlog had echter duidelijk gemaakt dat de tank in het moderne gevechtveld niet alleen kon overleven. Het voorschrift introduceerde daarom het optreden van tanks in een *combined arms team*, waarin verschil-

lende wapensystemen incl. de tactische luchtstrijdkrachten waren verenigd. Voor het eerst sprak het voorschrift over *air-land battle*. Daaronder werden op dat moment slechts de procedures verstaan om de samenwerking van land- en luchtstrijdkrachten op bepaalde gebieden (*airspace management*, *air logistics*, luchtverkenning en elektronische oorlogvoering) mogelijk te maken. Van een synergetisch effect van gezamenlijke inzet van wapensystemen was nog geen sprake.

Behalve „actieve verdediging” werd ook het begrip „gevechtskrachtsverhouding” (*force ratio*) geïntroduceerd. De gevechtskrachtsverhoudingen werden nu gezien als de belangrijkste determinant voor de uitkomst van een gevecht. Een verdediger zou niet minder dan een derde van de sterkte van een aanvaller moeten hebben om succesvol te zijn; succes in de aanval vereiste een 6-op-1-superioriteit. Verder beklemtoonde het voorschrift *cover* (bescherming tegen vijandelijk vuur), *concealment* (bescherming tegen vijandelijke waarneming), *suppression* (het verstoren van vijandelijk vuur door eigen vuur¹) en *teamwork* (samenwerking tussen wapens en dienstvakken van de landmacht en tussen land- en luchtmacht).

De versie van 1982 werd gepubliceerd in een tijd waarin de defensiebudgetten stegen. Ook werd steeds duidelijker de mogelijkheid onderkend dat troepen niet alleen in Europa, maar overal ter wereld moesten kunnen worden ingezet. Als gevolg van de nieuwe behoefte om op het operationele niveau dieper en meer beweeglijk op te treden – hetgeen alleen in een betere samenwerking met de luchtmacht kan worden gerealiseerd – kreeg de *air-land battle*-gedachte uit 1976 meer gestalte. In de 1982-versie werd dan ook de *AirLand Battle*-doctrine geïntroduceerd.

Deze versie kunnen wij zien als een proefballon voor het gecombineerde land-luchtoptreden. De rol van het kernwapen werd verder teruggedrongen, hetgeen de behoefte aan effectieve conventionele strijdkrachten verder vergrootte. Er bestond daarom een sterkere behoefte om in de diepte het conventionele overwicht van de Warschau-Pacttroepen aan te grijpen. Hierdoor werd in de jaren na 1982 de behoefte gevoeld de *AirLand Battle*-doctrine verder

¹ Volgens de Amerikaanse definitie behoort ook de offensieve elektronische oorlogvoering tot „vuur”; men spreekt dan over *non-lethal fires*.

uit te diepen. Dat resulteerde in het voorschrift van 1986. Daarin werd ook de behoefte aangetoond aan waarnemingssystemen die diep in vijandelijk gebied kunnen opereren, teneinde in staat te zijn daar operaties uit te voeren. Het voorschrift van 1986 beklemtoont het optreden op het operationele niveau, de *operational art*. Met de introductie daarvan werd de rationeel-wetenschappelijke benadering – o.a. tot uitdrukking gebracht met het idee van *force ratio's* – weer verlaten. Het is de kunst van het operationele niveau, de *operational art*, ook een numeriek sterkere vijand te verslaan door hem op het juiste moment op de beslissende plaats aan te grijpen.

Nu de wereld na 1991 zo sterk was veranderd, bleken er toch bezwaren te kleven aan het voorschrift van 1986. Het was immers sterk gericht op conventionele oorlogvoering met gemiddelde en hoge intensiteit. De Amerikaanse veiligheidspolitiek, beschreven in de *National Security Strategy*², vereist dat het Amerikaanse leger actief is in een grote variëteit van opdrachten, overal ter wereld. Het voorschrift van 1986 gaf geen oplossingen voor vredesoperaties, humanitaire-hulpoperaties, en andere acties die in het lage deel van het conflicten-spectrum kunnen worden geplaatst. Vandaar dat nu het voorschrift van 1993 is verschenen.

Nadere beschouwing leert dat onze eigen *Gevechtshandleiding* (1988) het sterkst is beïnvloed door de Amerikaanse doctrine, beschreven in de versie van 1976 van het basisvoorschrift *FM 100-5, Operations*. Zo is de Gevechtshandleiding gebaseerd op de volgende kenmerken van het gevecht: integratie van middelen, derde dimensie, intensiteit en letaliteit, ononderbroken voortgang, nucleaire en chemische oorlogvoering en het gebruik van het frequentiespectrum. [5] Dat zijn dezelfde uitgangspunten als voor de versie 1976 van FM 100-5 werden gebruikt. Ook teamvorming, het gebruik van gevechtskrachtsverhouding – zij het niet zo strikt als in het Amerikaanse voorschrift van 1976 – als een belangrijke determinant voor het plannen van operaties en een beperkte integratie van luchtstrijdkrachten zijn kenmerkende aspecten uit deze versie. De Gevechtshandleiding geeft echter ook een eerste aanzet tot het optreden op het operationele niveau,

² Zie: *U.S. National Security Strategy*. Van deze strategie is de militaire strategie afgeleid. Net als de *National Security Strategy* verschijnt de *National Military Strategy* om de twee jaar. In het voorjaar van 1994 is weer een nieuwe versie te verwachten.

zoals in de *AirLand Battle*-doctrine van 1982 is beschreven. Voorts is onze Gevechtshandleiding, net als de versie van FM 100-5 van 1982, sterk gericht op het optreden tegen Warschau-Pacttroepen in Europa en de mogelijkheid voor het tactische gebruik van kernwapens.³

Samenvattend kan de evolutie van de Amerikaanse doctrine als volgt worden weergegeven: van vermeende onafhankelijkheid van krijgsmachtdelen naar een wederzijdse afhankelijkheid en samenhang; van verdediging naar aanval en nu naar een beter evenwicht tussen beide; van een lineair gevechtveld naar ruimtelijk diffuus optreden van eigen en vijandelijke eenheden; van een plaatselijk georiënteerd gevecht naar simultane operaties ook in de diepte van het gevechtveld; van tweedimensionale operaties naar drie en zelfs vier dimensies (synchronisatie van operaties in tijd).

Kenmerkende verschillen met oud voorschrift

De volgende beschouwing van het nieuwe voorschrift is niet uitputtend en wordt beperkt tot acht onderwerpen die het meest kenmerkend de verschillen met de oude doctrine weergeven.

Strategische context

Het nieuwe voorschrift bevat nu een beschrijving van de wijze waarop het optreden van de landmacht wordt beïnvloed door de nationale veiligheidspolitiek, door de nationale militaire strategie en door *joint operations*, het gezamenlijke optreden van de verschillende krijgsmachtdelen. Het voorschrift onderkent de noodzaak dat landmachtstroepen te allen tijde opereren in samenhang met andere krijgsmachtdelen, met andere landen of met andere departementen van de overheid.

Projectie van macht

Als gevolg van de nieuwe strategische context introduceert het voorschrift de projectie van macht als een vast onderdeel van de planning van een campagne. Een campagne wordt daarbij gezien als een aantal operaties met een gezamenlijk doel, uit-

³ Overigens is onze doctrine zoals beschreven in de *Gevechtshandleiding* niet alleen beïnvloed door de Amerikaanse doctrine. Zo is de nadruk op het behoud van terrein duidelijk van Europese (Duitse?) afkomst. Hoewel de Amerikanen het begrip *key terrain* kennen, ziet

gevoerd op het crisis/oorlogstoneel. Nadruk op projectie van macht moet worden gezien in het licht van het terugtrekken van een groot deel van de voorwaarts ontplooidde Amerikaanse troepen uit Europa en Korea. In de nieuwe strategie wordt uitgegaan van voorwaartse aanwezigheid (*forward presence*) in plaats van voorwaartse verdediging (*forward defense*). Deze nieuwe conceptie stelt eisen aan het strategisch ontplooiën van de troepen vanuit de VS.

In de projectie van militaire macht worden vier fasen onderkend: de strategische ontplooiing (*deployment*), het uitvoeren van gevechtsoperaties (*war operations*) of operaties in het lage geweldsspectrum (*operations other than war*), activiteiten na het conflict (*post-conflict activities*) en strategische terugtrekking (*redeployment*).

Amerikaanse waarden en normen van oorlog voeren

Het voorschrift behandelt voor het eerst de strategische invloed van de Amerikaanse waarden en normen van het oorlog voeren op de wijze waarop het Amerikaanse leger die operaties uitvoert. Om ook in moeilijke situaties de steun van het Amerikaanse volk te behouden, dient het leger rekening te houden met het verwachtingspatroon van het volk. Zo verwacht het volk bv. dat troepen alleen worden ingezet als alle andere opties zijn meegewogen en uitgewerkt (*last resort*); dat het leger een overduidelijke overwinning kan realiseren in korte tijd (*quick, decisive victory*); dat er geen onnodige slachtoffers vallen; en dat het volk tijdig en accuraat wordt geïnformeerd over de ontwikkelingen op het gevechtveld. De operaties in Somalië bevestigen dat, om de steun van het volk te behouden, relatief snel resultaat wordt verwacht. Het resultaat blijft uit, en de steun van het volk neemt inderdaad snel af.

Overigens heeft deze cultuur in het Amerikaanse leger tot gevolg dat men veel minder snel dan Europeanen is geneigd deel te nemen aan langdurige *peacekeeping*-operaties. Als al wordt deelgenomen zullen Amerikanen pleiten voor ruimere *Rules of Engagement* met als doel het initiatief naar zich toe

men het behoud hiervan slechts als ondersteunend voor andere operaties. Het hoofddoel van de verdediging is het verslaan van de vijand; het doel van de aanval is het verslaan of vernietigen van de tegenstander.

te kunnen trekken ter actieve bescherming van het eigen personeel.

Conflictbeëindiging en strategische eindsituatie

Toegevoegd aan het voorschrift zijn de concepties van conflictbeëindiging en strategische eindsituatie. Onder de conceptie van conflictbeëindiging wordt verstaan dat troepen – terwijl zij zich richten op militaire overwinning – rekening houden met een hoger strategisch doel. De overwinning moet zijn ingebed in andere componenten van algemene strategie, zoals de economische, de politieke of diplomatieke component. Dat alles moet zich richten op een strategische eindsituatie, die tevoren is vastgesteld (en die overigens gedurende het conflict kan worden bijgesteld). Die strategische eindsituatie is een beeld van hoe de situatie in de toekomst in de regio eruit zou moeten zien, zowel politiek, economisch als militair. De strategische eindsituatie helpt om criteria vast te stellen wanneer de troepen naar het vaderland kunnen terugkeren.

In de praktijk kan dat betekenen dat troepen moeten zijn voorbereid om na beëindiging van de vijandigheden andere taken te gaan vervullen ter ondersteuning van het strategische doel. Daarbij wordt met name gedacht aan operaties in het kader van humanitaire hulp, *nation assistance*⁴ en rampenbestrijding. In het Amerikaanse leger krijgt deze conceptie van conflictbeëindiging o.m. vorm door de inzet van *civil affairs*-eenheden, die helpen infrastructuur en maatschappelijke systemen op te zetten.

Operationeel continuüm

Al in de versie van 1982 van FM 100-5 was sprake van een indeling van soorten conflicten naar geweldsintensiteit, ook wel het operationele continuüm genoemd. Men sprak van conflicten die traditioneel oorlog werden genoemd in twee categorieën, namelijk *high-intensity conflict (HIC)* en *mid-intensity conflict (MIC)*. Omdat het uiterst moeilijk bleek een onderscheid tussen beide te maken, werd dat in de versie van 1986 ook al niet meer geprobeerd. In beide soorten conflicten heeft men

⁴ Dit begrip is equivalent met het door de VN gebruikte begrip *peacebuilding*. De doelstelling van *nation assistance* is een langdurige vrede te bereiken, democratische structuren (verder) te helpen ontwikkelen, de ontwikkeling van een markt-economie te ondersteunen en een klimaat te creëren waarin politieke verandering en economische ontwikkeling mogelijk zijn.

in elk geval te maken met een chaotisch, intens en bijzonder destructief optreden op het gevechtveld. Daarnaast werd het *low-intensity conflict (LIC)* onderscheiden. Het werd in de versie van 1986 beschreven als het optreden dat qua intensiteit valt onder *HIC* en *MIC*; de troepen krijgen te maken met guerrilla-troepen en terroristen. Daarnaast horen ook de inzetopties, *contingencies* genoemd, in vredetijd tot *LIC*, waaronder *peacekeeping*.

Deze indeling van het operationele continuüm is duidelijk beïnvloed geweest door de Koude Oorlog, waar enerzijds rekening werd gehouden met grootschalig (*HIC/MIC*) optreden tegen communistische troepen; anderzijds werden andersoortige operaties (*LIC*) tegen communistische regeringen of verzetstroepen gevoerd.

De indeling is niet zo gelukkig, omdat plaatselijk de geweldsintensiteit in een *LIC* wel eens bijzonder hoog kan zijn. Vandaar dat men in het nieuwe voorschrift een onderscheid van operaties in het operationele continuüm maakt dat beter bij de eisen van het tijdperk na de Koude Oorlog past (zie het schema). In plaats van enerzijds *HIC/MIC* en anderzijds *LIC*, wordt nu een onderscheid gemaakt tussen *military operations in war* en *military operations other than war*. De geweldsintensiteit wordt niet meer als een criterium gebruikt. Militaire operaties waarbij geen geweld wordt gebruikt kunnen voorkomen gedurende oorlog; bij sommige *operations other than war* kan gebruik van geweld noodzakelijk zijn.

Aardig is overigens dat het voorschrift onderkent dat voor *operations other than war* andere principes gelden dan de traditionele principes van oorlog voeren.⁵ Overigens wordt wel de kanttekening gemaakt dat voor die operaties waarbij gevechtsacties nodig zijn, gewoon de principes van het oorlog voeren gelden. Voor de overige *operations other than war* gelden de volgende principes:

– *doelgerichtheid (objective)*: stuur elke militaire operatie naar een duidelijk gedefinieerde, beslisende en haalbare doelstelling;

⁵ De Amerikaanse doctrine onderscheidt dezelfde principes van het oorlog voeren als de Nederlandse. Deze zijn: doelgerichtheid (*objective*), offensief handelen (*offensive*), concentratie van middelen (*mass*), economisch gebruik van middelen (*economy of force*), beweeglijkheid (*maneuver*), eenhoofdige leiding (*unity of command*), beveiliging (*security*), verrassing (*surprise*) en eenvoud (*simplicity*).

Variatie van militaire operaties in de strategische omgeving van het crisis/oorlogstoneel [1]

States of the environment*	Goal	Military operations		Examples	
WAR	Fight and win	WAR	COMBAT	Large-scale combat operations Attack Defend	
CONFLICT	Deter war and resolve conflict	OTHER THAN WAR		NON-COMBAT	Strikes and raids Peace enforcement Support to insurgency Antiterrorism Peacekeeping Non-combatant evacuation operations
PEACETIME	Promote peace	OTHER THAN WAR			Counter-drug Disaster relief Civil support Peacebuilding National assistance

* The states of peacetime, conflict and war could all exist at once in the theater commander's strategic environment. He can respond to requirements with a wide range of military operations. Non-combat operations might occur during war, just as some operations other than war might require combat.

- *eenheid van handelen (unity of effort)*: realiseer eenheid van handelen om de doelstelling te bereiken;
- *legitimiteit (legitimacy)*: ondersteun met het optreden de legitimiteit van de operatie en/of de legitieme regering van het gastland;
- *doorzettingsvermogen (perseverance)*: wees voorbereid op een gewogen, langdurige inzet van militaire middelen ter ondersteuning van de strategische doelstelling;
- *terughoudendheid (restraint)*: pas passende militaire middelen voorzichtig toe;
- *beveiliging (security)*: sta niet toe dat vijandige groeperingen een onverwacht voordeel kunnen behalen.

De operatie RESTORE HOPE in Somalië geeft duidelijk weer hoe belangrijk, maar ook hoe moeilijk deze principes zijn, met name wanneer de bevelstructuur - bv. door de aanwezigheid van vele nationaliteiten - onduidelijk is. Doordat het principe van terughoudendheid geweld is aangedaan, komt het principe van legitimiteit onder druk. Gevolg is dat door afnemende steun van de bevolking het doorzettingsvermogen van de Amerikaanse troepen beperkt lijkt te zijn; de troepen hebben immers te horen gekregen dat ze medio 1994 moeten terugkeren. Het is onzeker of dan de strategische doelstelling is bereikt. Door de terugtrekking zo vroeg aan

te kondigen tracht president Clinton schijnbaar gezichtsverlies te voorkomen.

Joint, combined en interagency

Om aan te geven hoe belangrijk de Amerikaanse landmacht het *joint* (samenwerken met luchtmacht, marine, mariniers en ruimtemiddelen) en *combined* (samenwerken met meer naties) oorlog voeren vindt, zijn aan beide onderdelen aparte hoofdstukken gewijd. De hoofdstukken beschrijven de overwegingen die het plannen en het uitvoeren van deze geïntegreerde operaties beïnvloeden. In het deel *joint operations* wordt met name ingegaan op de bevelsverhoudingen in de verschillende geïntegreerde structuren. Voorts wordt aangegeven hoe een strijdtoneel kan worden gestructureerd ten einde verwarring tussen de inzet van troepen van verschillende krijgsmachtdelen te voorkomen.

In het deel over multinationale operaties wordt concreter ingegaan op de valkuilen die bij dergelijke operaties zijn te verwachten. Een belangrijke overweging is dat commandanten van multinationale eenheden begrijpen dat zij allerlei verschillen moeten overwinnen. Te denken valt aan doelstellingen van de naties, doctrine en (niveau van) training, uitrusting, taal en cultuur. Ook geeft het voorschrift - zij het in algemene bewoordingen - een aantal aanwijzingen om multinationale opera-

ties op effectieve wijze te plannen en uit te voeren. De discussie over *interagency*-operaties moet vooral worden gezien in het licht van drugsoorlog en nationale rampenbestrijding.

Veelzijdigheid (versatility)

De Amerikaanse doctrine kende vier grondbeginselen van het gevecht, scherpte/vlugheid (*agility*) (de mogelijkheid van eigen troepen om sneller te handelen dan de vijand), initiatief (*initiative*) (het zetten of veranderen van de voorwaarden van het gevecht door actie), diepte (*depth*) (het uitstrekken van operaties in ruimte, tijd en middelen) en synchronisatie (*synchronization*) (het arrangeren van activiteiten op het gevechtveld in tijd, ruimte en doelstelling om maximale gevechtskracht te realiseren op het beslissende punt). Nu is dan een vijfde grondbeginsel toegevoegd: veelzijdigheid. Onder veelzijdigheid wordt de mogelijkheid van eenheden verstaan om te voldoen aan de eisen die een verscheidenheid van taken stellen. Commandanten moeten in staat zijn hun focus snel te veranderen, troepenorganisaties aan de taak aan te passen, en snel en efficiënt over te gaan van de ene taak of opdracht op de andere. Veelzijdigheid houdt in dat eenheden een multifunctionele capaciteit bezitten, dat ze in staat zijn op te treden in verschillende regio's in het hele operationele continuüm (vrede, conflict en oorlog), en dat ze in staat zijn opdrachten uit te voeren op het tactische, het operationele en het strategische niveau.⁶

De behoefte aan dit vijfde grondbeginsel wordt veroorzaakt door de noodzaak van landmachtstroepen zich voor te bereiden op een grotere verscheidenheid van taken in verschillende omstandigheden. Waar men in het Amerikaanse leger een veelheid van gespecialiseerde eenheden kende, is het als gevolg van verregaande inkrimping nodig eenheden te despecialiseren. In de nieuw geplande troepenstructuur komt veelzijdigheid met name tot uitdrukking in de *contingency*-legerkorpsen (zoals *18th Airborne Corps* of *III Mobile Armored Corps*).

⁶ De Nederlandse doctrine koppelt het niveau van oorlog voeren aan het niveau van de eenheid. Zo wordt bv. tactiek uitgevoerd door brigades en divisies; legerkorpsen en legergroepen voeren taken uit op het operationele niveau. In de Amerikaanse doctrine daarentegen is het niveau van oorlog voeren gekoppeld aan de doelstelling die moet worden bereikt. Zo kan – extreem gezien – een enkele commando een strategische operatie uitvoeren wanneer zijn actie leidt tot het behalen van een strategische doelstelling.

Ook de achterblijvende troepen in Europa worden echter geconfronteerd met de behoefte aan veelzijdigheid. Zo moeten divisies in Europa bv. in staat zijn te vechten onder Amerikaanse leiding (*Vth Corps*), onder Duitse leiding (IIde Duitse legerkorps), in het *Ace Rapid Reaction Corps*) of zelfs direct onder een ad hoc *Joint Task Force*, zoals wellicht bij inzet in voormalig Joegoslavië zou kunnen worden vereist. De verschillende taken waarop men zich voorbereidt strekken zich uit van grootschalig gemechaniseerd optreden in Centraal Europa tot *peacekeeping*.

Het raamwerk van het gevechtveld

Dit raamwerk helpt commandanten een relatie te leggen in tijd, ruimte, middelen en doelstelling van de eigen operaties enerzijds, met die van de vijand anderzijds. Het is een middel om het geografische en operationele gebied van verantwoordelijkheid van de commandant vast te stellen. Het verschaft een manier om te visualiseren hoe de commandant zijn troepen wil inzetten tegen de vijand. Om het raamwerk te begrijpen moet de relatie tussen operatiegebied (*Area of operations*), gevechtsruimte (*Battle space*)⁷ en operaties in de diepte (*Operations in depth*) duidelijk zijn. In een bepaalde gevechtsruimte moet een commandant de effecten van de geografie en het terrein onderkennen, zijn organieke gevechtscapaciteit doelmatig toepassen en de middelen van andere krijgsmachtdelen of andere landen zorgvuldig in de operatie integreren. Wanneer die relaties tussen de drie componenten van het raamwerk zorgvuldig zijn gekozen, is het mogelijk simultaan operaties op verschillende lokaties op het gevechtveld uit te voeren; alleen dan kan het synergetisch effect van driedimensionale – in de tijd gesynchroniseerde – operaties uitgevoerd door land-, lucht- en zeestrijdkrachten, volledig worden uitgebuit.

Waar het raamwerk, als beschreven in het oude voorschrift, zich concentreerde op diepe operaties (*deep operations*), nabije operaties (*close operations*) en operaties in het achtergebied (*rear operations*) op het tactische niveau, richt het raamwerk zich nu ook op het operationele niveau.

⁷ Definitie *gevechtsruimte* (FM 100-5, 1993): Het driedimensionale gebied waarin gevechtskracht van eigen (of geallieerde) troepen – ongeacht of het wordt gecontroleerd door de commandant – kan worden ingezet om vijandelijke operaties te beïnvloeden.

Samenvatting FM 100-5, 1993

Als eerder aangehaald, geeft het voorschrift *Operations* een reflectie van de tijd waarin het is geschreven. De aandacht voor *joint operations* is te verklaren uit het verschijnen van de *Goldwater-Nicols Defense Reorganization Act* van 1986, die meer macht heeft gelegd bij de voorzitter van de Verenigde Chefs van Staven en de krijgsmachtdelen heeft gedwongen meer samen te werken. De aandacht voor *combined operations* heeft alles te maken met de huidige inkrimping van strijdkrachten die het noodzakelijk maakt internationaal de krachten te bundelen. De Golfoorlog heeft bewezen dat dit niet vanzelf gaat en dat het aandacht in de doctrine en training vereist. De nadruk op projectie van macht heeft eveneens te maken met de inkrimping van de Amerikaanse krijgsmacht, met als gevolg dat troepen meer vanuit Amerika zullen worden ingezet. De nadruk op *operations other than war* is het resultaat van het einde van de Koude Oorlog. De kans op grootschalig optreden is immers veel kleiner geworden; de behoefte aan het kunnen uitvoeren van kleinschalige operaties klaarblijkelijk groter.

Het nieuwe voorschrift is een goede aanzet voor vernieuwd optreden in een nieuwe tijd. Het getuigt van visie om in een tijd waarin de hele wereld drastisch is veranderd en nog steeds niet als stabiel wordt ervaren, toch tot een duidelijke richtlijn te komen voor de wijze waarop het optreden van de landmacht zich verder moet ontwikkelen. Het voorschrift is een directe afgeleide van de *National Security Strategy* en de *National Military Strategy*, waarin de taken en opdrachten van de landmacht zijn vastgelegd. Daarbij heeft het Amerikaanse leger het doctrineproces snel (ongeveer in 1½ jaar) en doeltreffend uitgevoerd, waarbij vele niveaus van de landmacht – van de Chef van de Landmachtstaf tot commandanten van operationele eenheden, het Training en Doctrine Commando en het General Staff College – intensief zijn betrokken. Het gevolg is dat, ondanks het feit dat het voorschrift nog maar net is verschenen, de doctrine al leeft in veel segmenten van de landmacht. Door het proces op deze wijze te doorlopen, draagt het wezenlijk bij aan de evolutie en stabiliteit van de Amerikaanse landmacht.

Dat niet alle vragen worden opgelost mag ook dui-

delijk zijn. Zo wordt bv. de conceptie van de *operations other than war* globaal beschreven, maar de ideeën moeten nog verder worden uitgewerkt in afgeleide voorschriften. Het voordeel van deze top-down-benadering is dat de kaders vastliggen en dat daardoor afgeleide voorschriften werkelijk zijn afgeleid.

Wat kan dit voor de KL betekenen?

Tot nu toe heeft het veranderen van de strategische omgeving van de KL vooral geleid tot het veranderen van de structuur (herstructurering) en de cultuur (anders denken, anders doen) van de landmacht. Slechts in beperkte zin is gewerkt aan een nieuwe doctrine, waarin de nieuwe structuur en de nieuwe cultuur samenkomen. Het proces van doctrine-aanpassing heeft zich tot nu toe gericht op het ontwikkelen van doctrine voor de nieuwe eenheden, zoals de luchtmobiele en lichte brigade alsook op de gevolgen van de conceptie voor Mobiele contra-concentratieverdediging (MCCD). Nieuwe voorschriften zijn nog niet verschenen. Dat is ook logisch, want hier geldt het principe *first things first*. Wanneer geen duidelijkheid bestaat over de hoofdlijnen van de nieuwe structuur en cultuur, is discussie over doctrine zinloos. De verdere ontwikkeling van de structuur en cultuur van de KL moet echter wel hand in hand gaan met de ontwikkeling van nieuwe doctrine, zoals het citaat aan het begin van dit artikel aangeeft.

Dat er behoefte is aan een herziening van het basisvoorschrift kan worden afgeleid uit het feit dat de uitgangspunten voor de gevechtshandleiding van 1988 totaal zijn veranderd. Er is geen sprake meer van verdediging van een duidelijk gedefinieerd gebied in Noord-Duitsland tegen Warschau-Pact-agressie; er is geen sprake meer van het eigen gebruik van tactische kernwapens op het gevechtsveld; steeds meer is, ook voor Nederland, sprake van projectie van macht overal ter wereld; steeds meer ligt de nadruk op operaties in het kader van crises of conflicten in het lage deel van het geweldsspectrum, op wat de Amerikanen beschrijven als *operations other than war*. Ook krijgt het operationele niveau steeds meer de nadruk. Zo ontwikkelt de NAVO momenteel (op Amerikaans voorstel) een conceptie van *combined joint task forces*; dat zijn multinationale troepenorganisaties met een gerichte taak, die op het operationele niveau leiding

geven aan landmacht-, luchtmacht- en zo nodig marine/marinierseenheden. Mede door deze ontwikkeling bestaat er steeds meer afhankelijkheid – ook op laag niveau – van internationaal optreden, met NAVO-, maar ook met niet-NAVO partners. Omdat nu die uitgangspunten zo duidelijk zijn veranderd, dient het basisvoorschrift te worden aangepast. Het Amerikaanse voorschrift kan hierbij als voorbeeld dienen; het dient echter geenszins te worden gekopieerd. Doctrine is immers een afgeleide van o.m. cultuur en historie; de Amerikaanse en Nederlandse cultuur verschillen te veel om alle Amerikaanse principes over te nemen. Voorts moet worden onderkend dat *the American way of war* ook niet altijd tot succes leidt. Men denke daarbij maar aan het Amerikaanse optreden in Somalië, Haïti of aan de *war on drugs*. Wellicht is dit één van de redenen dat het Amerikaanse leger momenteel met man en macht een nieuw voorschrift *peace-keeping* aan het ontwikkelen is. Een en ander neemt niet weg dat het nieuwe Amerikaanse basisvoorschrift vele aanknopingspunten en oplossingen biedt, waarvan Nederlandse doctrinemakers gebruik kunnen maken.

Behalve de inhoud van het nieuwe Amerikaanse voorschrift kan de KL leren van de wijze waarop het tot stand is gekomen, het doctrineproces. Omdat wij praten over een werkelijk fundamentele ommezwaai van doctrine, in een operationele omgeving waarbij ook de Nederlandse krijgsmacht intensief te maken zal krijgen met *joint* en *combined* optreden, is het van belang een doctrineproces op gang te brengen, waarbij niet alleen de landmacht op alle niveaus is betrokken. Het is ook van belang de andere krijgsmachtdelen bij dit proces te betrekken en natuurlijk de bondgenoten, waarmee direct in multinationale eenheden operationeel zal wor-

den opgetreden. Centraal in dit proces voor het opstellen van de basisdoctrine moeten v.w.b. de landmacht de Directie Operatiën KL, het Instituut Defensie Leergangen en het Legerkorps/de Divisie staan, opdat beleidsmakers, opleiders en uitvoerders één taal spreken.

Een les, te trekken uit het nieuwe Amerikaanse voorschrift, is dat bekendheid met de wijze van optreden en de cultuur van buitenlandse eenheden waarmee in multinationaal verband zal worden opgetreden, essentieel is voor het slagen van multinationale operaties. Concreet betekent het dat wij in de KL bekend moeten zijn met de doctrine van de belangrijkste buitenlandse partners; wij moeten deze doctrine, in ieder geval de afwijkingen van onze eigen doctrine, onderwijzen op de opleidingsinstituten van de KL. De landmacht heeft reeds initiatieven op dit punt ontplooid door jaarlijks cursisten te sturen naar stafscholen van vijf verschillende bondgenoten.

Een volgende les heeft ook te maken met multinationaal optreden. Wanneer de KL nieuwe doctrine ontwikkelt, dient die compatibel te zijn met de doctrine van de meest waarschijnlijke bondgenoten, waaronder de Verenigde Staten. Onder compatibel wordt verstaan dat een eenheid met de eigen doctrine zonder al te grote problemen haar taken kan uitvoeren onder commando van een grotere buitenlandse eenheid, of in andere samenwerking met een buitenlandse eenheid. Dat betekent vooral dat zoveel mogelijk overeenstemming bestaat in de definiëring van begrippen en de wijze van commandovoering, zodat de communicatie optimaal kan verlopen.

Het op gang brengen van een doctrineproces waarbij de nieuwe structuur en de nieuwe cultuur van de

Literatuur

1. *FM 100-5, Operations*. HQ Dept Army, Washington DC (1993)1.
2. J.R. McDonough – Building the new FM 100-5, process and product. *Mil. Review* 71(1991)(10)2-12.
3. G.R. Sullivan en J.M. Dubik – Land warfare in the 21st century. *Mil. Review* 73(1993)(9)13-32.
4. P.H. Herbert – *Deciding what has to be done: General William E. DePuy and the 1976 edition of FM 100-5, Operations*. Leavenworth Papers (1988)(16)5-9.
5. *VS 2-1386, Gevechtshandleiding*. Landmachtstaf, afd. Operatiën/Doctrine, Den Haag (1988)(1130/36)I-10-12.

VOORTS:

- T. de Kruijf – FM 100-5. De Amerikaanse tactische doctrine. *Mil. Spect.* 149(1980)(1)36-48.
- D. Schoepner – *FM 100-5, Familiarization class*. US Army Command & General Staff, Ft Leavenworth KS (1993).
- FM 100-5, Operations*. HQ Dept Army, Washington DC (1986).
- FM 100-5, Impact analysis*. US Army Command & General Staff College, Ft Leavenworth (1993).
- U.S. National Security Strategy 1993*. Dept of State, Washington DC (1993).

MENINGEN

VAN ANDEREN

Logistiek van Nederlandse Unprofortroepen in het eerste jaar

Deze reactie op het artikel van kap Grisnigt (MS162(1993)498) heeft tot doel aan te geven dat na het eerste jaar van optreden in VN-verband, met name in Unprofor, veel is veranderd en aangepakt.

Allereerst wil ik mijn waardering uitspreken voor het artikel van kap Grisnigt. Het geeft duidelijk weer dat een in het kader van een VN-missie uitgezonden eenheid met specifieke logistieke problemen te maken krijgt die tevens tot grote financiële consequenties kunnen leiden. Ondanks de vele kritieken in het artikel wil ik zijn bijdrage toch in de categorie opbouwende plaatsen waarmee in de toekomst iets kan en moet worden gedaan bij nieuw uit te zenden eenheden. Uit deze reactie zal overigens blijken dat e.e.a. reeds is aangepakt. Zoals door collega Grisnigt wordt aanbevolen, is door de Crisisstaf BLS per 1 maart 1993 een speciaal team naar het operatiegebied uitgezonden om aldaar de *in-survey* van het Vbdddbat te realiseren. Met name financiële redenen lagen hieraan ten grondslag. Het Tbat en Logbase Split zouden binnen afzienbare tijd *UN-funded* worden (1 april 1993) waardoor de totale jaarlijkse claims

voor de inbreng van *Contingent-owned-equipment* op ongeveer f 100 mln zouden komen. Nadat de *in-survey* van het Vbdddbat, met als standdatum 1 apr. 1992 werd gerealiseerd, zijn alle daaraan gerelateerde logistieke handelingen conform de VN-procedures uitgevoerd; d.w.z. dat alle wijzigingen, aanvullingen en wisselingen op de initiële *in-survey* met redenen omkleed conform de geldende procedures aan de VN bekend zijn gemaakt.

De goederen zijn als zodanig als *Contingent-owned-equipment* opgenomen in de administraties van Unprofor en het Vbdddbat. Ook de reservedelen die in de periode 1 apr. 1992-1 apr. 1993 via de eigen logistieke kanalen waren geleverd en versleuteld, zijn qua kosten achteraf geclaimd en als zodanig door de VN geaccepteerd.

Omdat bij de logistieke eenheid van Unprofor de logistieke behoeften van het Vbdddbat niet bekend waren en in het eerste jaar nagenoeg alle behoeften van reservedelen via de eigen nationale logistieke kanalen werden aangevraagd en geleverd, kwam de logistieke ondersteuning door Unprofor niet of nauwelijks op gang. Voorts werd in april 1993 de omvang van de operatie nagenoeg tweemaal zo groot door de formele toevoeging van *Bosnia-Herzegovina Command* (BHC) aan Unprofor terwijl de logistieke eenheid qua omvang nauwelijks toenam. In de pe-

riode maart t/m juli 1993 zijn daarom doorlopend gesprekken gevoerd met de staf Unprofor om met name de reservedelenbevoorrading via de nationale logistieke lijnen te laten verlopen. Uiteindelijk is hiervoor toestemming gegeven waardoor momenteel de meest relevante groep goederen, de reservedelen, via de eigen nationale kanalen wordt betrokken.

De kosten van deze wijze van bevoorrading worden maandelijks achteraf geclaimd d.m.v. opgaven van versleutelde reservedelen. Verder worden de vervoerskosten aan de VN in rekening gebracht d.m.v. de berekening van een vastgesteld percentage over de totale kosten van de versleutelde reservedelen in die maand. Zelfs de kosten van in Nederland gerepareerde uitrustingsstukken kunnen en mogen worden geclaimd. Een voorwaarde is evenwel dat de werkelijke reparatiekosten moeten worden opgevoerd door bv. een simpele garagerekening met het uitrustingsstuk mee te sturen. Dit zal enige aanpassing vergen in de output van de herstelwerkplaatsen. Deze werkwijze was voor eenheden behorende tot het BHC al sinds 1 apr. 1993 van toepassing. Met name operationele redenen waren de oorzaak voor deze voor de VN toch zeer vooruitstrevende regeling.

Ten aanzien van de opleidingen op logistiek gebied is na 1 maart 1993 e.e.a. gestart. Misschien is de opleiding nog niet optimaal, maar de uit het operatiegebied toegezonden documentatie en de kennis van de reeds teruggekeerde uitgezonden militairen worden op dit moment gebruikt om in ieder geval de nog uit te zenden logistieke functionarissen met de materie te laten kennismaken.

De opmerking van kap Grisnigt dat de *in-survey* reeds in de voorbereiding moet worden uitgevoerd is

Koninklijke landmacht worden verbonden met de vernieuwde inzet van luchtmacht en marine, kan bijdragen aan de evolutie van de gehele Nederlandse krijgsmacht. Voorts zal het bijdragen aan de stabiliteit, doordat een nieuw basisvoorschrift een duidelijke richtlijn zal geven hoe de landmacht in de toekomst optreedt. Met een nieuw basisvoor-

schrift wordt sturing gegeven aan deelprocessen van de landmacht, zoals afgeleide doctrinevorming, maar bv. ook aan het vaststellen van de behoefte aan nieuw materieel. Het nieuwe Amerikaanse voorschrift FM 100-5, Operations kan een bijdrage leveren als voorbeeld en katalysator voor het doctrineproces in Nederland.

juist. Per medio september 1993 is een *Project-team KL-Claimsysteem for UN-missions* (KLC-FUN) ingesteld dat als opdracht heeft gekregen een procedurele aanpak te ontwerpen voor zowel de *in-survey* als de daartussen liggende periode, waarbij moet worden onderzocht in hoeverre een geautomatiseerde ondersteuning haalbaar, doelmatig en wenselijk is. Inmiddels is hiervoor een computerprogramma ontwikkeld, dat gebruik maakt van diverse reeds bestaande systemen zoals LOS, CVBKL enz. De *in-survey* wordt tevens direct in het Engels vertaald. Uiteraard vormt de OTAS de basis voor de *in-survey*. De wijze waarop de VN werkt is bureaucratisch en sterk financieel gericht. Dit is een gegeven en moet als zodanig worden geaccepteerd. Ik zou ter ondersteuning daarvan graag de BLS willen citeren uit de *Defensiekrant* van 17 juni 1993, waarin hij zegt:

De blauwe baretten bij een vredesoperatie dienen zich te schikken in de bureaucratie van de VN en van het samenwerken met buitenlandse eenheden het beste te maken.

Uiteraard passen bureaucratie en werken met een sterke financiële ondertoon niet altijd even goed in het operationele denken en werken. Veelal staan die zaken lijnrecht tegenover elkaar. Een belangrijke vraag hierbij is wie verantwoordelijk is. Naar mijn idee zijn dat de VN. Elke eenheid die zich in de missie onder de VN-vlag beweegt is onder bevel gesteld van een *Force Commander* (FC). De FC, in casu de VN, is verantwoordelijk voor zowel de operationele inzet als de inzetbaarheid van een UN-eenheid. Wel zou ik daarbij een grens willen leggen bij het moment waarop personeel in gevaar dreigt te komen als gevolg van de slechte inzetbaarheid. Maar wordt het dan niet tijd om politiek te beslissen dat meedoen aan een VN-operatie onaanvaardbaar wordt?

Als laatste wil ik kort ingaan op de aanbevelingen in het artikel.

Zoals in het voorgaande is vermeld, is een aantal aanbevelingen al ingevuld: opleiding, voorbereidingen op logistiek gebied. De gedachte dat alles maar moet kunnen zonder naar

ANTWOORD OP MENINGEN VAN ANDEREN

Logistiek van Nederlandse Unprofor- troepen in het eerste jaar

Mijn dank aan kap Buijserd voor zijn reactie, die – zo stelt hij – met name tot doel heeft aan te geven dat na het eerste jaar optreden in Unprofor-verband veel is veranderd en verbeterd. De strekking van mijn artikel is echter dat er tijdig diverse voorbereidingsmaatregelen (opleiding, *in-survey*) moeten worden getroffen in geval van een uitzending in VN-verband. Juist hierdoor kan worden voorkomen dat er nog steeds minimaal 1 jaar nodig is om een eenheid, door zorg van de VN (logistiek) in staat te stellen haar operationele taak uit te voeren.

Kap Buijserd stelt dat men de financiële consequenties van uitzendingen moet beseffen en dat dus niet alles zomaar kan. Ik ben van mening dat indien de politieke leiding heeft besloten een Nederlandse eenheid „aan te bieden” voor een VN-operatie, ook de financiële consequenties hiervan dienen te worden geaccep-

de financiële consequenties te kijken, is irreëel. Wij moeten beseffen dat, wanneer de additionele uitgaven in het kader van vredesoperaties voor Defensie zodanig hoog oplopen, dit ernstige gevolgen voor de krijgsmacht zou kunnen hebben. Het zou ertoe kunnen leiden dat minder frequent en minder omvangrijk aan dergelijke operaties wordt meegegaan omdat het financieel niet haalbaar is.

Elke opdracht moet worden gezien binnen de financiële kaders. Hoe

teerd. Indien uit de analyse van de opdracht blijkt dat er bv. nieuw/aanvullend materieel nodig is om de aangeboden eenheid in staat te stellen haar operationele taak uit te voeren mag de keuze ervan niet afhankelijk zijn van financiën.

Een eenheid wordt uitgezonden voor een operationele taak en dient dus in staat te worden gesteld die uit te voeren. Indien tijdens de uitzending blijkt dat de VN (in de persoon van de Force Commander die na de *transfer of authority* (TOA) operationele commandant is) hiertoe niet in staat zijn, blijft naar mijn mening Nederland verantwoordelijk voor de eenheid. De grens kan hier niet liggen bij het moment waarop de personele veiligheid in gevaar komt als gevolg van lage materiële inzetbaarheid, zoals kap Buijserd stelt. Zowel uit operationele als personele (moreel, motivatie) overwegingen dient Nederland in deze gevallen tijdig maatregelen te treffen. Deze kunnen variëren van materiële en/of personele steun/aanvulling tot terugtrekking van de eenheid. Eventuele financiële consequenties van deze maatregelen kunnen uiteindelijk ook nog achteraf met de VN worden verrekend.

M.A. GRISNIGT, kap aat

men het ook wendt of keert, er zijn met uitzendingen altijd extra uitgaven gemoeid. Ik wil in dit verband wijzen op het feit dat de hoogte van de additionele uitgaven t.b.v. vredesoperaties voor de KL mede tot de verplichtingenstop in 1993 heeft geleid. Op zich is dit een vrij drastische ingreep om de financiën van de KL toch enigszins in de hand te houden. De uitgaven t.b.v. vredesoperaties vallen nu nog buiten de genoemde verplichtingenstop, maar ook dat kan veranderen. A. BUIJSERD, kap ma

BOEKEN

Nederlandse lobby's in Europa

o.r.v. prof. dr. M.P.C.M. van Schendelen, 336 blz. Uitg.: Sdu Uitgeverij, Den Haag, 1993. Prijs: f 49,90. ISBN: 90.12.08022.3

Lobbyen is „in”. Het woord roept bij sommigen nog een negatief beeld op, maar het is een feit dat lobbyen in Nederland een belangrijk deel uitmaakt van het politieke klimaat. Uit dit boek blijkt dat ook veel Nederlandse lobbyisten hun draai reeds hebben gevonden binnen het Europese besluitvormingsproces. Dat is niet zo vreemd, in aanmerking nemend dat de EG steeds belangrijker wordt als regelgever, subsidieverstrekker en opdrachtgever. Daarbij komt dat de Europese regelgeving voorrang heeft boven nationale regelgeving. Het wordt voor organisaties daarom steeds belangrijker te zorgen dat hun belangen op Europees niveau worden behartigd.

Over lobbyen bestaat nog weinig kennis, en lobbyen op Europees niveau is geen gemakkelijke opgave, omdat de Brusselse politiek een wereld op zich is met veel complexiteit en een eigen dynamiek. Het boek schetst in een aantal artikelen de praktijkervaringen van vertegenwoordigers van Nederlandse bedrijven, brancheorganisaties en overheden in Brussel. De bijdragen zijn ingeleid en van een afsluitend hoofdstuk voorzien door prof. Van Schendelen, hoogleraar politicologie aan de Erasmus Universiteit. Hij zet zich sinds jaar en dag in voor de emancipatie en professionalisering van het lobbywezen. Verder zijn in het boek interviews opgenomen met vertegenwoordigers van de drie belangrijkste

instellingen in de EG: de Commissie (drs. C.F. Wittebrood, lid van het kabinet van Van den Broek), het Europees parlement (drs. B. Beumer, lid van het Europees Parlement) en de Raad van Ministers (mr. A. Oostra, plv. Permanent vertegenwoordiger van Nederland bij de EU). Het boek geeft een aardig beeld van het lobbyen in de praktijk van de complexe Brusselse besluitvorming.

Het blijkt dat het lobbyen voor organisaties een belangrijk instrument is om hun belangen te behartigen. Een lobby kan op twee manieren vorm krijgen: indirect en direct. Bij de indirecte wijze maakt de organisatie, die haar belangen wil behartigen, gebruik van geïnstitutionaliseerde platforms van overleg, en tracht diegenen te beïnvloeden die formeel bij het Europese besluitvormingsproces zijn betrokken. Steeds meer organisaties kiezen echter de directe methode en gaan naar Brussel om hun belangen rechtstreeks te behartigen. Zij doen dit alléén of via een overkoepelende organisatie, die dan bestaat uit buitenlandse organisaties met soortgelijke belangen. Uit de artikelen blijkt dat door de verscheidene lobbyisten de invloed van het Europees Parlement zeer serieus wordt genomen. De Raad van Ministers daarentegen komt uit de verhalen naar voren als een zeer gesloten, ondemocratisch geheel.

Het lobbyproces moet worden gezien als een proces van *trial* en *error*. Het gaat om een leerproces, en er is niet maar één goede methode. Wel is er een aantal richtlijnen te geven. Het voorbereiden van de lobby (huiswerk) is even belangrijk als het lobbymanagement (veldwerk). Men moet antwoord zoeken op de vragen wie lobbyt waarom, waar, bij wie, waarover, wanneer, hoe en met welk resultaat? Door de lobby te professionaliseren kan worden voorkomen dat onnodige fouten worden gemaakt, waardoor de doelstelling niet wordt gehaald. De lobbyist moet zich gaan gedragen als een professionele onderhandelaar.

Na lezing van dit boek kan worden geconcludeerd dat lobbyen op Europees niveau steeds belangrijker wordt, omdat hier het beleid wordt

bepaald dat organisaties en burgers in de lidstaten rechtstreeks raakt. Belangenbehartiging in Brussel is daarom het overwegen waard voor elke organisatie waarop het Europese beleid van invloed is.

Lobbyen voor de krijgsmacht komt niet aan de orde. Toch zou het wel eens van belang kunnen zijn dat in Brussel voor deze organisatie een lobby wordt opgezet. In het Verdrag van Maastricht zijn de lidstaten immers overeengekomen nauwer te gaan samenwerken op het gebied van veiligheid en dat moet uiteindelijk resulteren in een gemeenschappelijk veiligheidsbeleid en een gemeenschappelijke defensie. De verenigingen die thans de krijgsmacht (deel)belangen behartigen, zullen daarom hun aandacht en activiteiten ook moeten richten op de Brusselse circuits. drs. A. WISSINK, tnt int

Het laatste nieuws uit Sarajevo

door Z. Dizdarevic, 176 blz., geïll. Uitg.: Arena, Amsterdam, 1993. Prijs: f 25,-. ISBN: 90.6974.074.5

De grootste hekel hebben de inwoners van Sarajevo aan wapenstilstanden en VN-resoluties: die resulteren namelijk alleen maar in verhevigde artilleriebeschietingen. Zo tonen de Servische kanoniers hun dronken minachting voor de internationale gemeenschap. Het is slechts één van de vele bizarre feiten die Zlatko Dizdarevic opsomt in zijn bundel columns. Tot voor kort was hij hoofdredacteur van *Oslobodenje*, het laatste nog overgebleven onafhankelijke dagblad in Sarajevo. (De opbrengst van dit boek gaat overigens direct naar *Oslobodenje*.) De medewerkers komen uit alle etnische en religieuze groeperingen die de stad (nog) rijk is. Redactioneel onderdak hebben ze al een tijdje niet meer. De monumentale burelen zijn in de loop van de oorlog systematisch met de grond gelijk gemaakt door de Servische *papaks* (veeboeren) in de heuvels rondom de Bosnische hoofdstad. BBC-verslaggever Misha Glenny

beschreef het stervende gebouw ooit als „een smeltend ijsje van beton”. Met typische, zwartgallige humor buigt Dizdarevic die explosieve Servische belangstelling voor zijn krant trouwens om tot een groot compliment: „Stel je voor wat wij hen hebben moeten aandoen om in hun ogen zo belangrijk te worden”. Dit boek is één lange, vlijmscherpe aanklacht tegen de Servische belegeraars: „mensen die werkelijk een vergissing van de natuur zijn”; tegen de machteloze diplomatie van EG-bemiddelaar Lord Carrington en secretaris-generaal Boutros Ghali („die ik in Caïro nog had leren kennen als een waardig mens”); tegen buitenlandse delegaties, die in Sarajevo langskomen als ware het een natuurreservaat; en tegen de eigen politici, „die professionele patriotten, die goed leven van de oorlog”.

Welkom in de hel

Oorlogsverhalen uit Sarajevo en Bosnië, door D. Draulans, 210 blz. Uitg.: Roularta Books, Brussel, 1993 (Imp. v. Ned.: Ars Scribendi bv, Harmelen). Prijs: f 37,50. ISBN: 90.5466.060.0

Dat bij een direct betrokken journalist als Dizdarevic de Serviërs en de VN slecht ervan afkomen is begrijpelijk. Dat buitenlandse reporters in hun keuze voor de *underdog* de evenwichtigheid in de berichtgeving uit het oog verliezen is minder te rechtvaardigen. In dit boek maakt Dirk Draulans, redacteur van het Belgische weekblad *Knack*, geen geheim van zijn persoonlijke voorkeur: eigenlijk zijn alle Serviërs lafaards, leugenaars en moordenaars; alle Bosniërs daarentegen vriendelijke, gastvrije mensen. Zijn afkeer van de Serviërs is echter omgekeerd evenredig aan de diepgang van zijn contacten met deze partij in het conflict. Bovendien irriteert zijn drammerigheid soms. Hij plaatst zichzelf ongemoeid in het middelpunt en onthoudt ons bv. niet dat de ongelukkige liefde voor een „bloedmooie Zweedse” de eigenlijke reden was om naar Bosnië af te reizen. Sommige passages zijn op zijn hoogst

romantisch en op zijn minst melodramatisch. Zijn haast terloopse typering van enkele collega's als „oorlogstoeristen” is te gemakkelijk; en een beetje hypocriet, want hij koestert zijn eigen, deels openlijk belijden, passie voor het oorlogsgeweld. Dat het desondanks toch ook een effectief boek is, komt simpelweg omdat het overloopt van woede en frustratie over die weerzinwekkende orgie van geweld.

Somebody else's war

Frontline reports from the Balkan wars, door P. Harris, 164 blz., geïll. Uitg.: Spa Books, Stevenage, 1992. Prijs: £ 10,95. ISBN: 0.907590.42.X

Even doelmatig is m.i. dit boek van de Britse freelance journalist-publicist Paul Harris. Deze hanteert een geheel andere stijl: flegmatieker, met meer Britse *tongue-in-cheek*-bravoure. Op zijn best is Harris waar hij lokale figuren of collega's in rake *one-liners* neerzet, bv. de twee hoogblonde en hooggehakte Amerikaanse TV-reporters Sherry (*She wore her make-up like warpaint*) en Judy (*A mixture of Marilyn Monroe and Barbie Doll. She's also a complete flake. Which is not what you expect from an actual professor of journalism at the University of Texas*).

Ronduit hilarisch is het verslag van een riskante autorit naar het zwaar belegerde Oostkroatische stadje Pakrac, in het gezelschap van de beide ietwat naïef opererende Amerikaanse collega's. Zo moet Harris weinig hebben van Judy's gewoonte om het noodlot te tarten door stomdronken en/of hypernerveuze Kroatische Rambo-klonen, die het gebruik van een veiligheidspal maar kinderachtig vinden, aan te spreken met „bambino”. Een andere anecdote is even cynisch als ongelooflijk. Op een „rustige” dag aan het front klaagt een westerse TV-ploeg over het gebrek aan actie. De hulpvaardige en publiciteitsbewuste Servische commandant voelt met zijn gasten mee en laat de mortiergroep voor de camera's een stuk of wat granaten richting Kroatische zijde afschieten. Wat

het camerateam niet weet, is dat een ploeg van dezelfde TV-maatschappij een paar honderd meter verderop, aan de Kroatische kant, zijn geluk beproeft. Die ploeg komt, gelukkig heelhuids, terug met wel zéér fotogenieke beelden van rondom inslaande mortiergranaten...

Gevaar werkt verslavend. Dat is een ervaring die veel journalisten in het voormalige Joegoslavië (opnieuw) opdoen. Natuurlijk zijn voor velen in het journalistieke metier de professionele uitdaging, de carrièrekansen en de zeurende bureauchefs op zich al voldoende reden om te kiezen voor Bosnië als standplaats. Maar zowel Draulans als Harris moeten toegeven dat het simpele overleven in een gevaarlijke omgeving een enorme *kick* geeft. Met instemming citeert Harris *Daily Telegraph*-reporter Peter Gill: *I can't explain it, but there is something fantastically exhilarating about being terrified out of your wits*.

En geen omgeving is momenteel zo gevaarlijk als het voormalige Joegoslavië: Servische sluipschutters incasseren voor elke dode journalist de gangbare prijs van DM 1000. Het is ook moeilijk de strijdende fracties uit elkaar te houden: de ene partij bestaat uit dronken mannen met snorren, de andere partij uit dronken mannen met snorren. In Kroatisch gebied kijkt Harris plotseling in de loop van een doorgeladen Kalasjnikov als hij drie *slivovitsji* (brandewijntjes) bestelt. Onbewust had hij zijn bestelling onderstreept door drie vingers van één hand op te steken: het Servische overwinningsgebaar... In de bijna kwarteeuw die de Vietnamoorlog duurde verloren 45 verslaggevers het leven; de burgeroorlog in ex-Joegoslavië eiste in minder dan drie jaar het dubbele aantal. Aan de overlevingstraining voor journalisten op De Harskamp zal voorlopig nog wel behoefte blijven bestaan.

De laatste tijd wordt de boekenmarkt overspoeld met reportages uit het voormalige Joegoslavië. Een deel van die producten laat bij ondergetekende een bijsmaakje achter. De lezer vraagt zich soms in gemoede af welk soort boek hij nu eigenlijk voor zich heeft: een inzichtelijke analyse

van de Derde Balkanoorlog of een ego-document. Te vaak neigt het antwoord naar het tweede. Dan figureert de oorlog, daar waar de journalist zou moeten figureren. Erg kritisch zijn Draulans en Harris op die momenten niet. Niet over zichzelf, niet over het effect van hun berichtgeving, niet over het selectiebeleid van hun opdrachtgevers. Wie dieper inzicht behoeft in het politieke en historische moeras van de Joegoslavische burgeroorlog kan veel beter terecht bij kundige correspondenten als Misha Glenny (*The fall of Yugoslavia. The Third Balkan War*) of NRC-verslaggever Raymond van den Boogaard (*Gewijde grond*).

Ongeveer halverwege *Het laatste nieuws uit Sarajevo* schrijft Dizdarevic: „In deze contreien heeft men altijd de dood vergeven, maar de vernedering nooit”. Sarajevo was tot voor twee jaar de meest gastvrije en tolerante stad op de Balkan, een plek waar de grote wereldgodsdiensten naast elkaar wilden leven; „Nu is het een stad die wacht op wraak”. Mischien is dat nog wel de meest verontrustende gedachte uit deze drie boeken. drs. C.P.M. KLEP (SMG/KL)

Verification under the Chemical Weapons Convention

On-site inspection in chemical industry facilities, door R. Trapp, 114 blz. Uitg.: Oxford University Press, Oxford, 1993. Prijs (pb): £ 18,50. ISBN: 0.19.829160.4

Alweer jaren geleden is het Zweedse SIPRI begonnen met de uitgave van een reeks gespecialiseerde boekwerken over chemische en biologische wapens. Dat deze reeks geenszins een dubblure zou worden van de „chemische” en „biologische” hoofdstukken uit de welbekende jaarboeken, was het SIPRI wel toevertrouwd. Inmiddels zijn 14 delen verschenen. Elk boek behandelt een specifiek aspect van de problematiek rond deze wapens, een minder tijdgebonden benadering dan die van de meer op de actualiteit gerichte jaarboeken, en een aanpak die de kwali-

teit zeer ten goede komt. Dit is overigens het eerste deel dat verschijnt na de totstandkoming van het Chemische-wapensverdrag van januari 1993. Dat hierop slechts zijdelings wordt ingegaan, doet aan het onderwerp niets af. Dat het afsluiten van een verdrag (alléén) geen enkele garantie vormt voor een effectief resultaat, is in het verleden meermaals gebleken. Bepalend in deze zijn vooral de verificatie op naleving en de controlemiddelen die daarvoor ter beschikking staan. Andere onderwerpen die in dit verband altijd ruime aandacht hebben gekregen, zijn de vernietiging van de bestaande chemische arsenalen en de heimelijke activiteiten van de proliferatielanden.

Een minder belicht en dus minder bekend aspect is het probleem hoe de productie van nieuwe chemische wapens in de toekomst te voorkomen. Globaal genomen zijn er twee manieren om chemische wapens te produceren. Allereerst kunnen ze worden geproduceerd in alleen voor dit doel gebouwde installaties. Nadeel is dat zulke installaties snel kunnen worden herkend, wat tot harde acties aanleiding kan geven. Een subtielere aanpak is dan ook geschikte delen van chemische fabrieken ervoor te gebruiken. Bijna ieder land met een wezenlijke chemische industrie beschikt immers (in potentie) over middelen die geschikt zijn voor de productie van chemische wapens. Het is dan ook geen toeval dat de chemische industrie nauw bij de totstandkoming van het Chemische-wapensverdrag is betrokken. Dat verdrag onderscheidt zich overigens door de ruime mogelijkheden tot verificatie. De uitdaging is nu hieraan uitvoering te gaan geven. Deze SIPRI-publikatie gaat nader in op de vraag hoe inspecties bij civiele chemische fabrieken kunnen worden uitgevoerd, opdat kan worden voorkomen dat die op oneigenlijke wijze worden betrokken bij de heimelijke productie van chemische wapens. Als deel uit de SIPRI-reeks *Chemical and biological warfare studies* ontsluit dit boek een grote hoeveelheid informatie over bovengenoemd onderwerp. Als lezers komen vooral

zij in aanmerking die al op enigerlei wijze met het onderwerp te maken hebben gehad. Samenvattend: een *must* voor een ieder die direct te maken heeft met de chemische en biologische wapensproblematiek.

dr. L.H.P. MEIJER

Band of brothers

E Company, 506th Regiment, 101st Airborne. From Normandy to Hitler's Eagle's nest, door S.E. Ambrose, 320 blz., geïll. Uitg.: Simon & Schuster, New York, 1992. Prijs (pb): \$ 13,-. ISBN: 0.671.86736.9

Soms heeft een recensent geluk. Bijvoorbeeld als de essentie van een nieuw boek in één woord kan worden samengevat. Dit is zo'n boek. In dit nieuwste werk van Ambrose draait alles om één thema: kameraadschap.

Comrades are closer than friends, closer than brothers. Their relationship is different from that of lovers. Their trust in, and knowledge of, each other is total.

Kameraadschap is in dit boek het selectie criterium, de maatstaf waarmee soldaten en (onder)officieren permanent worden „gemeten”. Kameraadschap betekent overleven tijdens de (soms letterlijk) moordende opleiding, op het slagveld en – later – in de burgermaatschappij. Kameraadschap is een onverbidelijke scherpzetter: wie zich niet aanpast, valt af.

De auteur is een gerenommeerd Amerikaans historicus. Zijn oeuvre omvat inmiddels een kleine twintig boeken, waarvan de meeste de „hogere” politiek of de militaire strategie als onderwerp hebben. Vooral de meerdelige biografieën over Eisenhower en Nixon hebben Ambrose's reputatie gevestigd en verstevigd. In *Band of brothers* daalt schr. echter af naar het „micro”niveau, de belevingswereld van de gewone soldaat, een onderwerp dat de laatste jaren onder militair-historici steeds populairder wordt. Ambrose volgt de manschappen van één compagnie op de voet: *Easy Company* van het 506e regiment van de *101st Airborne Division*, de roemruchte *Screaming*

Eagles. Een *free ride* door de oorlog kregen deze elitesoldaten bepaald niet: Normandië, Market-Garden (*Hells's Highway*), Nijmegen Island en Bastogne. Waar er problemen waren verschenen de *poor bastards* van de 101e Divisie.

De auteur interviewde een groot aantal veteranen, maar nam geen genoegen met het passief optekenen van hun ervaringen. Hij wilde zich werkelijk inleven in de ontberingen van de frontsoldaat. Daarom beklom hij de steile rotsen van de Normandische invasiestranden en baggerde door de modder van de Hollandse polders. In Ambrose's inlevingsvermogen, de scherpe observatie, de rake karaktertekeningen en de aandacht voor het detail ligt de kracht van zijn boek. Veel aandacht heeft hij voor wat Paul Fussell, in zijn boek *Wartime*, „the chickenshit of war” noemt: de koppige onkunde en de aan sadisme grenzende machtswellust van te veel officieren (in dit boek a.h.w. samengebracht in de gehate compagniescommandant luitenant Sobel), de zinloze regelzucht van het gebureaucratiseerde legerapparaat en – vooral – de barbaarse, niet te bevatten bloedige werkelijkheid aan het front. Steeds weer komt Ambrose – via uitspraken van soldaten of via citaten uit andere werken – terug op zijn hoofdthema: de soldaat, en vooral de militair in elite-eenheden, vecht en blijft vechten omdat hij zijn kameraden niet in de steek wil laten. Hogere idealen interesseren hem weinig, de doorzichtige propaganda irriteert slechts. Thuisfront, politici en generaals worden in alle toonaarden vervloekt omdat het lot van de gewone soldaat hen niet lijkt te interesseren. Fanatisme maakt al snel plaats voor behoedzaamheid en gevoelloosheid. Een ervaren kameraad, de *buddy*, is de beste garantie om te overleven. Nieuwelingen worden gewantwoord omdat hun fouten anderen in gevaar brengen (maar ook omdat aanvulling betekent dat er nieuwe acties op til zijn). Alleen de echte veteranen, die de „regels” van het slagveld hebben geleerd, worden opgenomen in die unieke broederschap, de *band of brothers* die deze compagnie is geworden.

De Amerikaanse legerleiding hield haar eenheden vaak maandenlang onafgebroken aan het front, daartoe mede gedwongen door het nijpende tekort aan manschappen. Van hun uithoudingsvermogen werd het uiterste gevraagd, en soms werd de grens overschreden. De mannen waren haast jaloers op de gewonden die naar huis mochten. Na wekenlange moorddadige gevechten en artilleriebarrages werd voor sommigen de dood, als ultiem alternatief, de moeite van het overdenken waard: *The dead looked so peaceful, their suffering over*. In januari 1945, na de Slag om de Ardennen, was trouwens nog maar een kwart van de oorspronkelijke *Toccoa-men* over (Toccoa was het opleidingskamp in Georgia). Zij waren het die de groentjes inwijdden, het moreel hooghielden en voorkwamen dat de compagnie het breekpunt bereikte, zij het op het nippertje. Tijdens de korte verlofperiodes kwamen de opgekropte spanningen met vulkanische kracht tot uitbarsting; bv. toen de *Screaming Eagles* een week verlof kregen in de Britse hoofdstad. In de lokale annalen zou die bewogen periode onder de alleszeggende bijnaam *the second London Blitz* worden opgetekend!

Voor het Nederlandse lezerspubliek zijn natuurlijk vooral de hoofdstukken over operatie Market-Garden (sept. 1994) en de inzet in de Betuwe (okt.-nov. 1944) interessant. Eisenhower verdedigde achteraf zijn instemming met Montgomery's plan voor Market-Garden, de snelle „dolkstoot” over de Rijn, steeds met het argument dat het slagen van deze operatie de Duitsers nog voor de jaarwisseling 1944/45 op de knieën zou hebben gedwongen. Het zou „misdadig” zijn geweest die kans te laten passeren. Ambrose – die voorheen de nodige sympathie voor Eisenhower's keuze kon opbrengen – twijfelt inmiddels aan de opzet van de hele operatie en geeft daarvoor (blz. 140-142) een aantal argumenten.

Aardig zijn de opmerkingen die schr. optekent uit de mond van „zijn” soldaten over andere nationaliteiten. De Amerikanen ergerden

zich met enige regelmaat flink aan de Britten (*those masters of intrigue*), aan hun in Amerikaanse ogen, arrogante houding en, vooral, aan hun onverklaarbare traagheid op het slagveld. Woedend zijn de mannen van *E Company* op de Britten (*I say, old man*) als die op de tweede dag van Market-Garden, en in het heetst van de strijd, met hun tanks eindelijk de brug bij Son bereiken: *They promptly stopped, set up housekeeping, and proceeded to make tea*. De haast stoïcijnse houding van de Franse en Belgische burgers verrast en irriteert de *airbornes*. Nee, dan de Nederlanders. Voor de Amerikanen is er geen dankbaarder, spontaner en dapperder volk. En toch, één andere natie lijkt de harten van de Amerikaanse soldaten nog méér te stelen: de Duitsers! De kloof tussen eigen propaganda en werkelijkheid blijkt zo enorm dat het wantrouwen tegenover de overwonnenen al snel omslaat in sympathie, zelfs bewondering, en in een besef *that they were just like us*. Op 29 april 1945 gaan bij velen echter die positieve gevoelens (opnieuw) over in haat, als ze het kamp bij Buchloe, een deel van het Dachau-complex, bevrijden. Zoals een soldaat opmerkte: *Now I know why I am here*.

Band of brothers past in de aanzwellende stroom boeken waarin de frontsoldaat, met zijn emoties en motieven, en de verminkende en allesbehalve heroïsche realiteit van het slagveld centraal staan. Daar waar schr. zich op deze thema's concentreert levert hij boeiende lectuur af. Veel minder geslaagd zijn de vrijsteriele, en m.i. vaak te langdradige gevechtsverslagen, die bovendien weinig nieuws bieden. Die geven dit boek hier en daar het karakter van een traditionele korpsgeschiedenis. En dat kan toch nauwelijks Ambrose's bedoeling zijn geweest.

drs. C.P.M. KLEP (SMG/KL)

